

Anna
Kontula

EDUS- KUNTA

Ystäviä ja
vihamiehiä

into

KURKISTA
VALLAN
KULISSEIHIN!

Anna
Kontula

EDUS-
KUNTA

Ystäviä ja
vihamiehiä

into

© Anna Kontula

Kansi: Jessica Leino

into

Into Kustannus

Kalevankatu 43, 00180 Helsinki

www.intokustannus.fi

ISBN 978-952-264-953-9

Paino: Dardedze holografija, Latvia 2018

SISÄLLYS

JOHDANTO	7
Konflikti	12
Konsensus	17
Eduskunta	22
 PÄÄOMA.....	 27
Aika.....	29
Raha	36
Tieto	40
Tyyli	46
Verkostot.....	53
 NOKKIMISJÄRJESTYS	 61
Edustajat ja muut.....	64
Edustajien järjestys	67
Sukupuoli.....	78

SÄÄNNÖT	87
Työmoraali.....	91
Järjestyssäännöt	97
Ryhmäkuri	107
Paheet.....	113
 YHTEISÖ	123
Puolueet	124
Poliitikkoyhteisö	132
Yksinäisyys	143
 KAKSI MAAILMAA	151
 Liite: Aineisto ja menetelmät.....	155
Viitteet.....	165
Kirjallisuus	181

JOHDANTO

Työyhteisö, joka vihaa mua joka päivä mun mieliteiden takia – kyllähän se joskus tietty stressaa.

Tämä kirja kertoo Suomen julkisimmasta ja salaisimmasta työpaikasta: Pienoismaailmasta, johon kaksisataa kansan valitsemaa edustajaa kokoontuu säätämään lait ja päättämään yhteisten varojen käytöstä. Vihamiesten ystävytydestä, hallitusta kaaoksesta ja yksinäisyydestä väentungoksessa.

Ihannetilanteessa edustavat poliitikot koko kansaa eikä kenenkään näkökulma jää kuulematta, kun meitä kaikkia koskevat päätökset naputellaan pöytään. Parlamentarismien idea on, että törmäileviä näkemyksiä ei vaienneta, vaan koetellaan toisiaan vastaan, jotta ehdotusten heikot kohdat voitaisiin tunnistaa ja korjata jo ennen elävän elämän testausta.

Demokratian keskiössä on konflikti. Jos eduskunnasta ei kuulu peitsien kolinaa, on jokin vialla. Demokraattinen päätöksenteko ei ole siistiä tai nopeaa, mutta kun valmistu lopulta syntyy, se kestää aikaa paremmin kuin jonkun muun järjestelmän tuote.

Valitettavasti eivät ihmiset yksilöinä ole yhtä iskunkestäviä kuin politiikan teorit. Tiedetään, että pitkään jatkuva konflikti aiheuttaa stressiä ja jopa horjuttaa terveyttä. Edustuksellinen demokratia on verraten toimiva järjestelmä yhteiskunnan hallinnoinnin kannalta, mutta politiikkojen fyysisen ja psyykkisen kunnon se panee lujille.

Miten kansanedustajat pystyvät sietämään jatkuvaa ristiriitaa, vai pystyvätkö? Tässä kirjassa etsitään vastausta siihen, miten kansanedustajien yhteisö pitää pyörät pyörimässä ja suojelee jäseniään. Kysyn, millaisia rakenteita ja käytäntöjä eduskuntaan on syntynyt, jotta väistämättömien ristiriitojen kanssa pystytään elämään.

Kirjaa kirjoittaessani olen toiminut kansanedustajana seitsemän vuotta. Tulkintani perustuvat tänä aikana tekemiini havaintoihin sekä edustajakollegoiden haastatteluihin.

Kirja jakautuu neljään sisältöluokkaan. Niistä ensimmäisessä (luku 2) tarkastelen resursseja, joita kansanedustaja tarvitsee tehtävänsä hoitamisessa. Tämä poliittisen pääoman erittely toimii taustoituksena kolmelle seuraavalle sisältöluvulle, jotka varsinaisesti vastaavat tutkimuskysymykseen. Ne kuvaavat, miten organisaation toimintakykyä ylläpidetään säätelemällä valtataisteluja hierarkioilla (luku 3), karsimalla konflikteja normien avulla (luku 4) sekä suojautumalla ristiriidoilta samanmielisten porukoihin (luku 5).

Tarkastelen eduskuntaa yhteisönä, jonka jäseniä säätelee ja ohjaa joukko vakiintuneita toimintatapoja. Näistä merkittävä osa liittyy konfliktien hallintaan. Osa on säilynyt muuttumattomana vuosikymmeniä, osa uudistuu tiheämmin. Jotkut velvoittavat, toiset suostuttelevat. Sääntöjä on kirjattu näkyviin erilaisiin lakeihin, sopimuksiin

ja toimintaohjeisiin, mutta jopa kaikkein vanhimpien ja kiistattomimpien joukossa on myös sellaisia, joita ei ole koskaan pantu paperille.

On selvää, että nämä toimintatavat vaikuttavat olennaisesti lainlaatioihin ja myös lainvalmisteluprosessiin – siis siihen, millaisia lakeja Suomi noudattaa. Niiden kautta määrittyvät edustajien roolit ja keskinäinen kanssakäyminen.¹ Ne ratkaisevat, millainen aloite tulee vakavasti otetuksi, kenellä on todellista neuvotteluvaltaa ja miten resurssit jaetaan.

Tarkastelen eduskuntaa ensisijaisesti kansanedustajien toimintaympäristönä. Toisinkin olisi voinut valita. Talossa työskentelee satoja muitakin ihmisiä: on virkamiehiä, avustajia, turvahenkilöstöä, siivoojia ja niin edelleen. Useimmat heistä viettävät aikaa eduskunnassa huomattavasti enemmän kuin kansanedustajat, joiden työviikkoon kuuluu jos jonkinlaista seminaaria ja kansalaistaapaamista myös talon ulkopuolella. Etenkin lainvalmisteluun osallistuva virkamiehistö käyttää valtaa siinä kuin poliitikotkin.

Päädyin kuitenkin keskittymään kansanedustajiin kolmesta syystä. Ensinnäkin, perustuslain mukaan he ovat kansan – Suomen korkeimman vallankäyttäjän – edustajia. Toiseksi, vaikka merkittävä osa poliitikon työstä tehdään fyysisesti eduskunnan ulkopuolella ja etenkin istuntotaukojen aikana heitä näkee talossa harvoin, kaikkien eduskunnan toimintojen keskiössä on turvata 200-jäsenisen eduskunnan työtä. Kyse on elävästä periaatteesta, jolla päätöksiä perustellaan ja jota säännönmukaisesti teoritetaan uusille työntekijöille.

Kolmas syy rajaukseen on oma työni poliitikkona. Sen johdosta ovat toiset kansanedustajat tärkeimpiä yhteis-

työkumppaneitani ja politiikan yhteisöä sisältä päin havainnoiva ote on ylipäätään mahdollinen. Kyse ei ole vain siitä, että nimenomaan poliitikon arki on helposti ulottuvillani, vaan myös siitä, että muiden ei ole: eduskunnan sosiaalisten jakojen vuoksi minun ei kansanedustajan asemasta käsin olisi yhtä helppoa tuottaa kiinnostavaa tietoa talon muun henkilöstön elämästä. Heidän näkökulmastaan kansanedustajat ovat niitä, joista aiheutuu kaikenlaista vaivaa, jotka vaativat koko ajan kaikenlaista ja joita ei kutsuta henkilöstön pikkujouluihin pilaamaan tunnelmaa.

Eduskunnan kulttuuria on tutkittu hyvin vähän. On olemassa toki journalistisia haastatteluja sekä eduskunnassa työskennelleiden ihmisten muistelmia ja analyysyjä, mutta tyypillisesti nämä lähteet keskittyvät yksittäisiin tapahtumiin ja ihmisiin ja käsittelevät eduskunnan arkea varsin yleisellä tasolla.² Lisäksi niissä korostuu miesedustajien kokemus ja näkökulma.³

Haastatteluaineiston sosiaalitieteellistä jäsentämistä on tehty 2000-luvulla niukalti. Näistä oman kysymyksenasetteluni kannalta kiinnostavimpia ovat Kyösti Pekosen tutkimus puheen merkityksestä eduskunnan eri areenoilla, Esa Heinon pro gradu -työ uusien kansanedustajien sosiaalistumisesta ja Juri Mykkäsen artikkeli luottamuksen merkityksestä parlamentaarisessa työssä.⁴ Keskeinen on myös Hertta Niemen hallintohenkilökunnan arkea havainnoiva väitöskirja vuodelta 2010.⁵

Ilmeinen lähde eduskunnan käytäntöihin ovat tietenkin erilaiset ohjeistukset, oppaat ja toimintasäännöt, joita löytyykin hyllykaupalla. Monia sosiaalisen järjestyksen tosiasiallisia tukipilareita ei näissä papereissa kuitenkaan mainita, tai ne esiintyvät kirjallisessa materiaalissa paljon

todellista painoarvoaan vähäisempinä. Siksi näiden asia-kirjojen hyödyntäminen edellyttää, että lukija tuntee talon kulttuurin pääpiirteissään jo edeltä käsin.

Olemassa olevan aineiston ja tutkimuksen vähäisyyden vuoksi tämän kirjan tärkeimpiä lähteitä ovatkin olleet omat havaintoni, muiden eduskunnan toimijoiden haastattelut sekä käsikirjoitusluonnoksiin saamani kommentit. Aineiston keräämistä ja sen käyttöä selostan tarkemmin kirjan lopusta löytyvässä liitteessä.

Suorat sitaatit edustajien haastatteluista on merkitty *kursiivilla*. Luettavuuden parantamiseksi ne on osin upotettu muuhun tekstiin. Kirjallisuussitaatit ovat puolestaan normaalifontilla lainausmerkeissä.

Kirjan sivuilla esiinnyttään omalla nimellä vain, kun kuvattu tilanne tai lähde on ollut julkinen. Tällä valinnalla pyrin kääntämään lukijan huomion politiikan vaihtuvista tähdistä sinne, mikä muuttuu paljon hitaammin – olosuhteisiin ja rakenteisiin, jotka jäävät, kun joku äänestetään talosta ulos ja toinen sisään. Anonyymi kerrontatapa on samalla myös eettinen raja. Yhteisön jäsenenä kunnioitan sen sääntöjä, joista tärkeimpiin kuuluu, että talon sisällä nähtyä ja kuultua ei käytetä kollegoja vastaan.

Suuri osa tutkimuksen aineistosta ja kirjallisuudesta on syntynyt ennen Perussuomalaisten hajoamista kesällä 2017. Siksi Perussuomalaisilla tässä kirjassa tarkoitetaan puoluetta ennen hajaannusta. Mikäli tekstissä viitataan hajaannuksen jälkeisiin Perussuomalaisiin tai Siniseen tulevaisuuteen, siitä mainitaan erikseen.

Eduskunnasta puhutaan tässä kirjassa useassa merkityksessä: kahdensadan kansanedustajan muodostamana parlamentaarisenä instituutiona, fyysisenä rakennus-

kompleksina sekä kansanedustajien ja muun henkilöstön työyhteisönä. Kulloinkin merkitys käy ilmi asiayhteydestä.

Konflikti

Pitää sopeutua vastakkainasetteluun. Muistuttaa, että vaikka mä ymmärrän sun pointin, mun työ on olla eri mieltä. Tässä systeemissä meille maksetaan palkkaa eri mieltä olemisesta.

Konflikti tarkoittaa tilannetta, jossa vähintään kaksi osapuolta huomaa pyrkimyksensä yhteensopimattomiksi ja ryhtyy kamppailuun omien tavoitteidensa saavuttamiseksi.⁶ Tavoite voi liittyä moneen asiaan: valtaan, rahaan, ideologiaan, emotionaalisiin tarpeisiin ja niin edelleen. Oleellista on havainto siitä, että päämäärän edistymisen tiellä on joku, jonka toiminta omien tavoitteidensa eteen estää pyrkimykseni.⁷

Eduskunnassa esiintyy kaikille yhteisöille tavanomaisia konflikteja. On yhteensopimattomia kemioita ja työtapoja, tavoitteita ja toiveita. Aina välillä joku saa kiitoksen tai haukut väärin perustein. Kun töihin ei voi jättää menemättä pahan tuulen vuoksi, saavat työkaverit päälleen sellaistaakin kuormaa, joka kuuluisi muille areenoille.

Näiden tilanteiden osalta eduskunta toimii pitkälti samoin kuin mikä tahansa työyhteisö: pienemmät kärhämät sivuutetaan, suuremmat puhutaan. Oikein suuria ratkotaan konsulttien ja uudelleensijoitusten avulla.

Tämän ihmissuhdekitkan lisäksi eduskunnan erityisluonne kuitenkin synnyttää ainakin kolmen tyyppisiä konflikteja, joita muualla ei samanlaisena esiinny:

1. Kamppailu vallasta, jota eduskunnassa käydään jatkuvasti yksilöiden ja erilaisten intressiryhmien välillä. Valtataistelu on toki tavallinen konfliktien aiheuttaja missä tahansa yhteisössä, mutta eduskunnassa erityisen siitä tekee velvollisuus: kansanedustajan työnkuvaan kuuluu pyrkimys maksimoida oma valtansa yhteisön sisällä. Jos poliitikko tyytyy vain hoitamaan kokouskalenterinsa ilman aktiivista valtapyrkimystä, ei hän pysty edistämään niitä tavoitteita, joita varten hänet on tehtävänsä valittu.
2. Kamppailu näkyvyydestä. Kansanedustajan menestys seuraavissa vaaleissa riippuu siitä, kuinka hyvin hän on onnistunut välittämään kansalaisille tietoa toiminnastaan. Jokaisen jatkokautta havittelevan poliitikon intressissä on hankkia itselleen ja puolueelleen mahdollisimman paljon myönteistä julkisuutta ja toisaalta välttää kielteistä. Konflikteja syntyy esimerkiksi silloin, jos muut kokevat jonkun yrittävän henkilöidä yhteisen hankkeen omaksi saavutukseksi.
3. Kamppailu politiikan suunnasta. Koko parlamentarismien ideana on päätösten seulominen ja synnyttäminen erilaisten intressien ja näkökulmien sekamelskasta, ja on pikemminkin sääntö kuin poikkeus, että tässä prosessissa toimijoilla

on myös toisensa poissulkevia tavoitteita. Jokaisen kansanedustajan työhön kuuluu edistää omia tavoitteitaan ja torpata niille vastakkaiset pyrkimykset. Ainakin periaatteessa voi jokaisen kokouksen jokainen esityslistan kohta piirtää kannattajien ja vastustajien rajalinjan uudestaan.

Monipuoluejärjestelmissä parlamentit koostuvat puolueiden muodostamista joukkueista, joiden jatkuvasti elävät kilpailu- ja yhteistyösuhteet läikähtelevät ryhmäsolidaarisuutta ja ennakoluuloja.⁸ Lisäksi kukin eduskuntaryhmä on joukko yksilöitä, jotka ryhmäetujen lisäksi (ja joskus niiden vastaisesti) ajavat omia tavoitteitaan. Kaikki tämä tarkoittaa, että eduskunnassa on koko ajan käynnissä valtava joukko rinnakkaisia ja limittäisiä konflikteja. Kuten eräs haastateltavani tiivisti:

Ennen tätä olin aina työskennellyt ympäristössä, jossa pelattiin tiiminä kauheella tsempillä. Kun sit tuli tänne, niin ekaks katto, että ei jumalauta, täällä sä oot taistelukentällä koko ajan.

Koska konflikti on parlamentarismien perustassa, on se myös keskeinen politiikan kulttuurin jäsentävä tekijä. Eduskunta on täynnä hierarkioita, normeja ja liittoumia, joiden kautta konflikteja säädellään. Nämä rakenteet puolestaan ovat itse jatkuvasti neuvottelun alaisia, kaikessa konservatiivisuudessaankin pikemminkin elävä mikroprosessien verkosto kuin pysyvä olosuhde.⁹

Organisaatiotutkimuksessa tavataan ajatella, että konflikti ja harmonia ovat järjestelmässä tyypillisesti yhtä

aikaa läsnä, vaihtelevalla intensiteetillä. Konflikti on siis yhtä lailla normaali asiantila kuin sen puuttuminenkin. Monet tutkijat ovat myös sitä mieltä, että kannustavassa toimintakulttuurissa juuri konfliktit ovat organisaation kehityksen moottori. On jopa esitetty, että konfliktien onnistunut institutionalisointi on järjestelmän pitkäikäisyyden ehto. Esimerkkeinä on käytetty parlamentteja ja yliopistoja.¹⁰

Konfliktit ovat siis normaali osa yhteisöjä, mutta tavallisesti niihin suhtaudutaan häiriöinä, jotka pyritään ratkaisemaan tai poistamaan.¹¹ Harmonian vaalimisessa ei ole kyse vain organisaation toimintakyvystä, vaan myös ihmisten hyvinvoinnista: varsin laajan tutkimusnäytön perusteella konfliktin aiheuttamalla stressitilalla on voimakas negatiivinen vaikutus ihmisten terveyteen. Tiedetään, että konfliktit ovat työpaikoilla keskeinen kuormitustekijä.¹² Pitkäkestoisena voi konflikti vaikuttaa jopa ihmisen immuunijärjestelmään ja heikentää yleistä terveydentilaa.¹³

Tavanomaisessa työyhteisössä kaikilla toimijoilla on lisäksi ainakin muodollisesti yhteinen päämäärä, esimerkiksi rakentaa tehtaaseen toimitetuista tarvikkeista eteenpäin myytäviä tuotteita. Mikäli osa työntekijöistä ei jaa tätä tavoitetta, vaan käy työpaikalla vaikkapa tapaamassa tuttuja tai häiritsemässä muiden työskentelyä, on kyse järjestelmäongelmasta, joka ainakin valveutuneemmassa yrityksessä pyritään korjaamaan nopeasti.

Tässä suhteessa eduskunta on poikkeus: siellä hiekan heittäminen jonkun toisen ladulle on kunniallinen ja välttämätönkin osa työnkuvaa.

Edustuksellinen monipuoluedemokratia lähtee liikkeelle huomiosta, että ihmisillä on erilaisia arvostuksia

ja intressejä, jotka on jollakin tavoin ratkaistava.¹⁴ Parlamentarismin tärkein tunnus sen historian alusta saakka onkin ollut erimielisyys, ”puhe puolesta ja vastaan”. Parlamentaarisia perinteitä yhdistää oletus, että jokaisella esityksellä on myös vastustajansa, joka ainakin periaatteessa voi puhua yleisön puolelleen siinä kuin esityksen kannattajakin.¹⁵

Aina pitää epäillä pikkasen sitä, että olenko minä oikeassa. Silloin keskustelu erimielisten kanssa on hedelmällistä, siinä pääsee testaamaan omia näkemyksiään.

Arvopohjaristiriita ei ole ainakaan itselle ongelma, eri mieltä on kiva olla, eihän tässä muuten mitään jännittävää olisikaan. Tosiasioiden unohtaminen tai valikointi on sitten ongelmallisempaa.

Kansanedustajan työssä tämä ristiriita näkyy koko ajan. Vaalit itsessään ovat aikamoinen konfliktipesäke, ja siksi pelkkä ehdokkaaksi asettuminen vaatii hyvää paineensietoa. Eduskuntatyö koului sitten edelleen.

Tässä työssä sitä oppii sietämään konflikteja muuta paremmin.

Ei ole kuitenkaan mitään syytä olettaa, etteikö kansanedustajiin pätsisi samat lainalaisuudet kuin muihinkin ihmisiin – etteivät hekin haaveilisi harmoniasta ja stressaantuisi konfliktista.

Joskus konfliktiin on vaan astuttava, mutta ne tilanteet kannattaa minimoida.

Tämä on demokratian suuri dilemma: toisaalta järjestelmän olemassaolo ja oikeutus perustuvat ristiriidalle, toisaalta ihmisten henkinen hyvinvointi ja toimintakyky edellyttävät konfliktin välttämistä. Kun konfliktia ei voida poistaa viemättä pohjaa koko valtiomuodolta, on sitä pyrittävä jotenkin hallitsemaan.

Konsensus

Kun [1980-luvulla iltaäänestysten vuoksi] oli pakko olla talossa, oli paljon sosiaalista elämää. Oli alkoholia ja kauhea tupakansavu. Joskus tappeluinkin, kun tunteet kuumenivat. Enää ei opi edes tuntemaan kaikkien edustajien nimiä.

Eduskunnan historian aikana yhteiskunta on muuttunut valtavasti. Köyhästä ja agraarisesta Venäjän syrjäkolkasta on tullut rikas postmoderni EU-valtio. Myös suhde konfliktiin on muuttunut: sisällissodan, sen jälkeisen rauhanajan poliittisen väkivallan ja kahden ulkoisen sodan jälkeen on kehitys kulkenut vähitellen kohti maailman vakainta yhteiskuntaa, jonka vallankäyttöä leimaa kansainvälisesti vahva konsensus.¹⁶

Tämä ei tarkoita, että kysymys konfliktista olisi hävinnyt. Edustuksellisen demokratian päätoimijoita ovat puolueet, jotka ovat syntyneet yhteiskuntia jakavista konflikteista ja toimivat edelleen niiden ilmentäjinä, säilöjinä ja

muuntajina. Silloinkin, kun jokin yhteiskunnallinen konflikti ei ole saanut omaa nimikkopuoluetta, siihen liittyviä kamppailuja käydään puolueiden sisällä ja välillä.¹⁷

Suomalaisen poliittisen kulttuurin erityispiirre kuitenkin on yksimielisyyden suuri arvostus.¹⁸ Haastatteluissani lähes kaikki korostivat yhteisen mielipiteen muodostamisen tärkeyttä ja omaa halukkuuttaan neuvotteluun ja sopimiseen. Täysistunnossa kuulee kokonaisia puheenvuorojen sarjoja, joissa joko ylistetään löytynyttä konsensusta tai moititaan niitä, joita epäillään konsensuksen rikkojiksi. Tällä yhteisen arvo- ja normijärjestelmän vahvistamiseen tähtäävällä puheella on meillä kansainvälisesti vertaillen poikkeuksellisen vahva asema.¹⁹

Käytäntö on nurinkurinen, kun muistaa, että kyse on parlamentista. Demokraattisen dialogin ideana ei suinkaan ole samanmielisten kokoontuminen, vaan se, että osapuolet tuovat erimielisyytensä selkeästi esiin ja yrittävät sitten joko vakuuttaa toiset ajatustensa taakse tai löytää ratkaisun, joka huomioisi kaikki näkökohdat. Demokratian laatu ja legitimitetti syntyvät erimielisyyden nostamisesta pöydälle, eivät niinkään yksimielisyydestä, saati ristiriitojen peittelystä. Kuten tutkija Kyösti Pekonen pohtii:

”Keskustelematon, liian yksimielinen yhteiskunta on itse asiassa pidemmän päälle epävakaa. Jos käsityksiä ja lausuntoja ei tarvitse puolustaa, mielipiteet voivat olla helposti muutettavissa tai jopa käännettävissä päinvastaisiksi. Konsensuksella hallittu valtio ja yhteiskunta ovat epävakaita, sillä mielipiteiden muuttamiseen vaaditaan vain vähän ja se on helppoa. Sitä vastoin valtiossa ja yhteis-

kunnassa, jossa erimielisyyttä suvaitaan, ristiriitaisten mielipiteiden hyvistä ja huonoista puolista keskustellaan laajasti ja niitä myös kommentoidaan laajasti ja avoimesti.”²⁰

Konsensus on kuitenkin helppo myydä kansalle ja päättäjille, koska se on emotionaalisesti ja sosiaalisesti turvallinen olotila. Se ei nosta esiin kiusallisia kysymyksiä, vaan suojelee toimijoiden ymmärrystä itsestään yhtenäisenä ryhmänä rakentamassa yhteistä Suomea.

Ihmiset ovat taipuvaisia välttämään konfliktia ja etsiytymään samoin ajattelevien seuraan. Erimielisyys kuuluu arkiajattelussa samaan lokeroon sotien, väkivallan ja vahvimman oikeuden kanssa, jolloin kiistely ei suinkaan näyttäydy porttina viisaampiin ratkaisuihin, vaan suruun ja kaaokseen. Konfliktin vastakohdaksi asettuvat myönteiset kokemuksemme perhe- tai ystäväpiirien samanmielisten ryhmistä.²¹

Yhteiskunnallisessa keskustelussa poliitikkoja arvostellaankin usein turhanpäiväisestä riitelystä. Monet ihmiset mieltävät hallituksen tehtäväksi ohjata valtiolaivaa pätevästi ja puolueettomasti – he eivät kaipaa laajempia osallistumisoikeuksia ja demokraattisten pelisääntöjen ulottamista kaikkialle yhteiskuntaan, vaan luovuttavat vallan mielellään hallitukselle, jos kokevat sen toimivan oikeudenmukaisesti ja osaavan asiansa.²²

Konsensusihanteen voidaan nähdä kuvastavan kokonaan toisenlaista ja ehkä alkuperältään vanhempaa päätöksenteon ymmärrystä kuin mihin parlamentaarinen demokratia perustuu. Ranskalaisen historioitsijan Pierre Rosanvallonin mukaan antiikissa poliittisena ihanteena oli yhtenäinen ja rauhanomainen yhteiskunta, jossa kansa

muodosti yksimielisen kokonaisuuden. Päätöstä ei tehty erilaisten näkökulmien kokoamisen kautta, vaan kansanjoukon katsottiin huutoäänestyksessä ilmaisevan yhteisen hyvän moraalisen ja sosiaalisen tosiseikkana.²³

Rosanvallonin mukaan tällaiset ”yksimielisyyden rituaalit” säilyivät Euroopassa pitkälle keskiajalle joltavina ajattelutapana. Germaanisessa ja gallialaisessa maailmassa aseistetut miehet ilmaisivat kokoontumisissa tukensa päällikön ehdotuksille keihäitä kalistelemalla. Suostumus oli jälleen kollektiivinen ilmaus. Ja vaikka kirkko valitsi ensimmäisistä vuosisadoista lähtien piispansa seurakunnan hyväksynnällä, kyse ei ollut vaalista siten kuin me sen ymmärrämme, ehdokasasetteluineen ja ääntenlaskuineen. Koska kirkko oli yhtenäinen ja sen johtajan tuli edustaa tätä yhtenäisyyttä, ei äänestys ollut ajateltavissa.

Yhtenäisyysolettamaa on historiassa kuitenkin sovellettu ensisijaisesti tavalliseen kansaan. Johtajat ja muu eliitti nähtiin jo varhain yksilöinä, joilla saattoi olla erilaisia mielipiteitä, vaikka tavoitteena olikin yksimielisyys. Vähitellen kävi selväksi, että kaikkien mielipide-erojen sovittelu ei onnistu, vaan niiden ratkaisuun on löydettävä muita menetelmiä. Erilaiset äänestysjärjestelmät alkoivat yleistyä.

Edustuksellisen demokratian suuria paradokseja on, että menestyäkseen vaaleissa täytyy poliitikon jollakin tavoin huomioida kansalaisten tuntema inho oman edun tavoitteluksi ja tarpeettomaksi kiistelyksi miellettyä poliittista prosessia kohtaan. Usein se tehdään esittäytymällä itse yhteistyökykyisenä ja epäpoliittisena käytännön ihmisenä ja vastaavasti esittämällä erimieliset konsensuksen hajottajina. Samalla poliitikot tulevat kuitenkin

hämärtäneeksi demokratian periaatteita entisestään. Kun kansa ei jaksa kuunnella riitelyä, siirtyvät neuvotte-lua vaativat ja intressiristiriitoja korostavat kysymykset avoimilta foorumeilta suljetuille. Jos näin tapahtuu riittä-vän pitkään, on seurauksena poliittisen argumentaation rapautuminen.

Joissakin haastatteluissani ongelma tunnistettiin: jat-kuva konsensuksen ylistys ja erimielisyyden paheksunta on omiaan tuottamaan päätöksentekoa, jossa eduskun-nan tehtäväksi jää muodostaa hallitus ja sitten toteuttaa sen ohjelmaa.

Jos esitykset muuttuvat, niin median paineesta. Ei siksi, että me oltais käyty täällä rakentavaa kes-kustelua.

Jotkut harmittelivat, miten eduskunnassa ei *puhuta po-litiikkaa*, ei käydä aitoa dialogia asioista, koska päätök-senteko joka tapauksessa tapahtuu muualla. Vähitellen surkastuvat myös käytännöt, jotka dialogia voisivat tuot-taa. Haastatteluissa myös ratkaisuja tähän etsittiin raken-teiden uudistamisesta:

Pitäisi olla enemmän keskustelua eduskunnassa-kin ennen valmiita esityksiä. Niin kun ennen oli se komitealaitos.²⁴

Ainakin isoihin ja ongelmallisiin muutoksiin voi-si palauttaa komitealaitoksen, tai kehittää par-lamentaarisia ryhmiä siihen suuntaan. Tällainen luottamuksellinen valmisteluelin tuottaisi orgaa-nista, ei pakotettua yksimielisyyttä.

Vaatus konsensusesta ja ristiriitojen palauttaminen yksittäisiin häiriköihin voidaan tulkita myös suomalaisen demokratian keskeneräisyydeksi – pyrkimykseksi suojautua konflikteilta tilanteessa, jossa nuori poliittinen kulttuuri ei vielä ole tuottanut tarpeellisia työkaluja ja areenoita erimielisyyden käsittelyyn parlamentaarisessa hengessä.

Eduskunta

Onhan tää hirveen hauska työympäristö. Tuntee, et on elämän floussa.

Kansanedustajien organisoituminen ja toiminta Eduskuntatalossa on keskittynyt kolmelle areenalle. Täysistunnossa tehdään säädäntö- ja budjettivallan alaiset muodolliset päätökset. Valiokunnissa asiat yleensä tosiasiallisesti sovitaan (lähes kaikki täysistuntosalissa päätettävät asiat perustuvat valiokuntien mietintöihin). Eduskuntaryhmillä taas on merkittävä rooli puolueiden kannanmuodostuksessa sekä eduskunnan sisäisiin käytäntöihin ja hierarkioihin liittyvissä neuvotteluissa.²⁵

Eduskunnan johtoon valitaan puhemies, jonka tärkeimpänä tehtävänä on juoksuttaa täysistuntokeskustelut yhdessä varapuhemiesten kanssa. Puhemiehen, varapuhemiesten ja valiokuntien puheenjohtajien muodostama puhemiesneuvosto suunnittelee täysistuntotyöskentelyn yleisemmät raamit. Eduskunnan budjetista, tärkeimmistä virkanimityksistä, tilaratkaisuista sekä muista käytännön asioista päättää kansliatoimikunta, johon kuuluu puhe-

miehistön lisäksi neljä eduskunnan keskuudestaan valitsemaa kansanedustajaa varajäsenineen.

Vaikka eduskuntainstituution muodollisesti tärkeimmät päätöksentekuelimet koostuvat kansanedustajista, talon johtamiseen osallistuu toki myös henkilöstön edustajia. Näistä keskeisin on eduskunnan pääsihteeri, joka johtaa eduskunnan kansliaa. Lisäksi eri hallintoyksiköillä on oma, vaihtelevassa määrin riippumaton asemansa.

Kansanedustajien lisäksi eduskunnan kirjoilla työskentelee päätoimisesti puolen tuhatta henkilöä. Näihin kuuluu eduskunnan hallintoa ja päivittäistä kokousskalenteria pyörittäviä virkamiehiä, tiedon käsittelijöitä, turvallisuushenkilöstöä, palveluneuvoja, laitoshuoltajia ja niin edelleen.²⁶ Henkilöstön keski-ikä on 46,8 vuotta. Lukua laskevat kansanedustajien avustajat, joten varsinaisen virkakunnan keski-ikä nousee verraten korkeaksi.²⁷ Kun edustajienkin keski-ikä on kauden alussa 48 vuotta ja sen päättyessä neljä enemmän, painottuvat eduskuntayhteisössä selkeästi työuriansa viimeisillä vuosikymmenillä olevat.²⁸

Eduskunnan kalenterin tärkein muuttuja on täysistuntorytmi. Vuosi jakautuu kahteen sykliin: helmikuusta käynnistyvään kevätistuntokauteen ja syyskuusta aloittavaan syysistuntokauteen. Näiden välissä pidetään istuntotauot, talvella noin 6 viikkoa ja kesällä 10–12 viikkoa. Istuntotaukojen aikana suurin osa myös muusta kokoustoiminnasta on tauolla. Henkilöstö pitää lomansa, valmistelee seuraavaa istuntokautta sekä hoitaa niitä rästitehtäviä, jotka edellisellä istuntokaudella ovat jääneet hoitamatta. Kansanedustajien puolestaan odotetaan tauoilla hoitavan talon ulkopuolisia tehtäviä, tapaavan kansalaisia maakunnissa, perehtyvän asioihin, valmistelevan projektejaan ja tietysti myös lomailevan.²⁹

Täysistuntarytmi ei ole vain merkintöjä kalenterissa, vaan talon tunnelma ja syke. Täysistuntokausien alussa tahti on rauhallinen, valiokunnat käynnistelevät toimintaansa ja aikaa käytetään erilaisiin avajaisjuhlallisuuksiin. Vauhti kiihtyy vähitellen istuntokauden loppua kohden, kunnes viimeisten istuntotaukoa edeltävien viikkojen aikana kaikki tekevät liian pitkää päivää, kiukuttelevat pikkuasioista ja istuvat montaa kokousta yhtä aikaa. Useimmat aikatauluihin liittyvät kriisit laki- ja budjettivalmistelussa osuvat tästä syystä juuri juhannuksen tai joulun alle.

Vuosirytmien lisäksi eduskunta elää tietenkin myös nelivuotissykleissä, kun vaalit vaihtavat kerrallaan noin kolmanneksen kansanedustajista ja päättävät monia kesken-eräisiä projekteja. Vaalien jälkeen talossa ensin odotellaan leppoisaan tahtiin tulevia hallituksen esityksiä, kunnes kierrokset jälleen nopeutuvat päätyen seuraavien vaalien alla säännönmukaisesti lähelle kaaosta.

Kolmas eduskunnan rytmi on viikkojärjestys. Täysistuntoja pidetään yleensä tiistaista perjantaihin. Noina päivinä valiokunnat kokoontuvat aamupäivisin kahdessa vuorossa, minkä jälkeen alkaa täysistunto, paitsi torstaisin, jolloin täysistuntoa myöhentävät eduskuntaryhmien kokoukset. Tämän perusrungon ympärille ja puitteisiin on ahdettu lukuisa joukko muita muodollisia ja epämuodollisia ryhmiä, toimikuntia ja päätöksentekoelementtejä, joista osa kokoontuu päivittäin, osa viikoittain ja osa harvemmin. Lisäksi tavataan ja kokoustetaan talon ulkopuolisten viiteryhmiä kanssa.

Eduskuntatyölle on tyypillistä, että ajankäyttöä on vaikea ennakoida etukäteen: täysistunnon esityslista saattaa varmistua vasta samana päivänä, ja sen sisällöstä riip-

puu sekä istunnon pituus että se, kenen edustajan on tarpeellista olla läsnä. Suuri osa eduskunnan työntekijöistä toki elää säännöllistä virka-aikaa, mutta koska kokoustoiminta jatkuu talossa täysistuntokausina iltaan, kiireisimpinä aikoina jopa aamuyölle, on kansanedustajilla, kansliahenkilökunnalla ja osalla turvallisuushenkilöstöstä myös muita työaikoja.

Istuntokausien pidentyessä ja henkilöstön lisääntyessä eduskunnan tilan tarve on kasvanut vähitellen vuosikymmenten mittaan. Kehityksen seurauksena nykyinen eduskunta on lukuisten eri aikakausina rakennettujen osien sokkeloinen rakennuskompleksi. Parhaiten kansalaiset tuntevat näistä vuonna 1931 käyttöön otetun Eduskuntatalon, jossa sijaitsevat suuri istuntosali, eduskuntaryhmien kokoushuoneet ja valtaosa valiokuntien huoneista. Yleisölle avoimia temaattisia tilaisuuksia järjestetään vuonna 2004 valmistuneen Pikkuparlamentin kansalaisinfossa sekä jonkin verran Eduskunnan kirjastossa. Edustajien ja henkilöstön työhuoneita on ahdettu mihin suinkin on saatu mahtumaan.

Aikaisemmin oli tavallista, että kunkin asiakohdan äänestykset pidettiin keskustelun päätyttyä. Siksi edustajien oli pysyteltävä talossa koko täysistunnon ajan, vaikka eivät olisi puheenvuoroja käyttäneetkään. Nykyisin äänestykset on siirretty istuntojen alkuun, mutta näiden odotetun iltojen johdosta talon sisältä löytyy edelleen myös löyhemmin eduskuntatyöhön liittyviä palveluja: lehtienlukusali, saunaosasto, ravintoloita, erilaisia urheilutiloja sekä tietysti kuuluisa kuppila täysistuntosalin vieressä.

PÄÄOMA

Tässä talossa on Suomen suurin paine – ihan kaikki haluaa osansa siitä vallasta, joka sulla on.

Tietokonepeli alkaa avatarin varustamisella. Hahmo saa aseita ja työkaluja, joiden avulla selvitä virtuaalimaailmassa. Pelin kuluessa avatar voi hankkia lisää välineitä tai opetella käyttämään niitä tehokkaammin. Monissa peleissä välineitä voi hankkia tehtävien suorittamisen lisäksi myös ostamalla. Silti pelkkä raha ei ratkaise: arvokkaimmistakaan esineistä ei ole apua, jos niitä ei osaa käyttää. On tärkeää osata arvioida, mistä välineestä itselle on eniten hyötyä tai milloin pelaikaa ylipäättään kannattaa sijoittaa niiden hankkimiseen itse pelaamisen sijaan.

Parlamentarismissa voi kenestä tahansa tulla poliitikko. Järjestelmän on tarjottava riittävä tuki, jotta kansanedustajan tehtävää voi hoitaa kuka tahansa täysi-ikäinen ja täysivaltainen henkilö, myös peruskoulupohjalta tai ilman poliittista kokemusta ja motivaatiota.

Käytännössä eduskuntatyön asianmukainen hoitaminen vaatii kuitenkin huomattavasti tätä perustasoa

enemmän. Samalla tavoin kuin pelimaailmassa, valinta kansanedustajaksi avaa pääsyn erilaisiin resursseihin. Menestykseen politiikassa vaikuttaa sattuman ohella se, kuinka hyvin poliitikko kykenee hyödyntämään näitä varusteita.

Kun eduskunta aikanaan aloitti toimintansa, oli kansanedustajan työ osa-aikainen luottamustehtävä. Koontumispäiviä oli vain yhdeksänkymmentä vuodessa, ja edustajiksi valitut jatkoivat yleensä siviiliammattissaan samaan tapaan kuin kuntatasolla on edelleen tapana. Sittemmin yhteiskunnan kasvu ja monimutkaistuminen johtivat lainsäädäntötyön lisääntymiseen, mikä puolestaan edellytti kansanedustajuuden ammatillistumista.

Nykyisin eduskunta on koolla vuoden kaksi kolmannesta ja edustajaksi valittu voi hoitaa vanhaa tointaan korkeintaan sivutoimisesti. Muutos on synnyttänyt poliittikkotyypin, jolle kansanedustajuus on päätyö, jonka edustajaura on verraten pitkä ja jonka valintaa kansanedustajaksi usein edeltää ura kuntien päätöksenteossa tai kansalaisjärjestöissä. Myös oikeustieteellisiä tai yhteiskuntatieteellisiä opintoja suorittaneiden kansanedustajien määrän kasvu kertoo ammatillistumisesta.³⁰

Tänä päivänä eduskuntatyö eroaa merkittävästi siitä, mikä normaalisti käsitetään luottamustehtäväksi – sekä sitovuudessaan että kompensaatiossa.³¹ Eduskunnasta on tullut itsenäinen toiminnan kenttä, jossa kamppaillaan vallasta. Menestys edellyttää poliittista pääomaa, siis sellaisia aineellisia, sosiaalisia ja taidollisia resursseja, joita politiikassa arvostetaan ja jotka mahdollistavat tavoitteiden saavuttamisen.³²

Tunnistan politiikan kentällä ainakin viisi tekijää, joiden hankkiminen auttaa kansanedustajan toimessa

menestymistä ja jotka yhdessä kattavat suuren osan siitä, mitä poliittisella pääomalla ymmärretään. Näitä ovat aika, raha, tieto, tyyli ja verkostot.

Aika

Keskiviikkona eduskunnan kansliasta kerrotaan, että vastuulleni kuuluvat työttömien piiskalait tulevat saliin maanantaina, todennäköisesti myöhään illalla. En siis pääsekään yöksi kotiin, kuten olin suunnitellut. Soitan tamperelaisen valtuustoryhmän sihteerille, jotta hän hoiataisi kaupunginvaltuustoon varamiehen. Sitten tiedustelen ryhmäviestillä lastenhoitajaa. Sisko vastaa olevansa matkoilla, exä töissä, äiti sairas ja tytär jo lupautunut vahtimaan matkailevan siskon koiria. Onneksi poika lopulta tekstaa ehtivänsä kaitsemaan pikkuveljeään.

Kuuden maissa eduskuntaryhmästä tulee tieto, että aikatauluja on taas muutettu. Piiskalait tulevatkin listalle jo seuraavana päivänä, jälleen kuitenkin myöhään illalla. Huokaan ja laitan valtuustoryhmän sihteerille viestin, että sijaisen voi peruuttaa. Ilmoitan pojalle, ettei häntä tarvitakaan. Laitan jälleen suvulle ryhmätiedustelun, ja anoppi lupaa ottaa lapsen yökylään. Lapsi protestoi muuttuneita suunnitelmia, hänellä kun oli huomiseksi jo omia juttuja sovittuna, mutta ymmärtää toki äidin työn.

Niin kuin he kaikki oppivat ymmärtämään, poliitikkojen lapset. Eiväthän he muutakaan voi.

Seuraavan päivän budjettiäänestyksissä yritän laskeskella puheenvuorojen määrästä, kuinka pitkään iltaan

pitää varautua. Vieressä kansanedustajatoveri naputtelee pöytää hermostuneena. Hänellä on lapset mukana toisessa, työhuoneessa odottamassa, kun ei niitä voinut viedä toipilaina tarhaankaan.

Pari tuntia myöhemmin alkaa käydä ilmeiseksi, että tänään asiat juoksevat nopeammin kuin kukaan osasi odottaa, että ehdin sittenkin kotiin ennen lapsen nukkumaanmenoaikaa. Soitan anopille, että yökylä on peruttu. Hän tuhahtaa jotakin painokelvotonta ja lähtee purkamaan järjestelyjä. Olisihan lapsi voinut mennä mummolaan, kun se oli jo riidelty ja sovittu. Mutta yhteisiä iltoja on niin vähän, etten millään raaskisi luopua yhdestäkään.

Kansanedustajuus ei tarkoita vain täyttää kalenteria, vaan jatkuvasti elävää kalenteria: Eduskunnan viikkorytmi on jokseenkin vakio, mutta aina ei ole vielä edellispäivänäkään tiedossa, milloin, missä ja kuinka pitkään kunkin läsnäoloa vaaditaan. Aina voi tulla muutoksia, ja usein tulee.

Pelkkä oman kalenterin huolellinen suunnittelu ei siksi riitä; pitää opetella myös itsestä riippumattomista syistä johtuvien muutosten hallinta. Vaikka suuri osa edustajista on jo aikaisemmalla työurallaan tottunut jos jonkinmoiseen säätöön, tulee eduskunnan ajan hallitsemattomuus useimmille yllätyksenä. Ulkomaanmatkan varaaaminen tai lupautuminen kummiksi kastetilaisuuteen on arpapeliä, sillä milloin tahansa voi joutua töihin. Toisaalta normaaleina työviikkoina voi olla pitkiäkin jaksoja, jolloin tekemisensä saa suunnitella vapaasti.

Perheen ja työn yhteensovittaminen on vaikeaa kaikille edustajille, mutta erityisen vaikeaa se on pienten lasten vanhemmille. Poliitiikan tekemistä ei voi rajata päivä-

kotien aukioloaikoihin. Eduskunnan kokousaikataulu joustaa pitkälle iltaan, minkä lisäksi puolueen aktiivit ja muut valveutuneet kansalaiset haluavat tavata edustajaan iltaisin ja viikonloppuisin, silloin kun omilta ansioitöltään ehtivät. Siten kansanedustaja on väkisinkin poissa läheistensä luota, vanhempainilloista ja joulujuhlista, iltaisin ja pyhäpäivinä. Pääkaupunkiseudun ulkopuolella asuvalle poissaoloa kertyy täysistuntokausina vähintään puolet viikosta.

Kun hoivan lähtöoletuksena on läsnäolo ja kansanedustajan työssä taas ahkeruus, on syyllisyyden kierre valmis. Erityisesti äitipoliitikot kokevat olevansa koko ajan väärässä paikassa, tai ainakin poissa jostakin, missä pitäisi olla. Työt pyritään hoitamaan tehokkaasti, jotta niitä ei tarvitsisi viedä kotiin. Krooninen riittämättömyys seuraa kuitenkin kaikkialle:

Jos päästää hetkeksi irti, tuntuu, ettei osaa enää mitään.

Työssä stressaa, että ei ole mitään rajoja: edustajalta voi vaatia mitä vain, eikä hän koskaan tee työtään hyvin.

Toisaalta, aina ei perhe jousta työn vuoksi. Poliitikot tekevät myös valintoja, joissa perhe asetetaan työn ja urakehityksenkin edelle. Eräs edustaja kertoi kieltäytyneensä tarjotusta ministerin paikasta (mikä on hyvin harvinaista), koska koki lapsensa tarvitsevan juuri silloin enemmän aikaa kuin mihin ministerillä olisi mahdollisuutta. Hänen lapsellaan on vain yksi äiti, mutta ministeriksi löytyisi muitakin ehdokkaita.

Eduskunnassa näkyy myös yleisempi perheajan arvostuksen vahvistuminen: kokoukset pyritään sommittelemaan tiiviisti, että talolla ei tarvitsisi odotella tyhjän panttina. Lasten hankkiminen, vanhempainvapaat ja yleensä ajan varaaminen perheelle käy koko ajan hyväksyttävämmäksi.

Itse asiassa perheajan suojelemiseksi on eduskuntaan syntynyt eräänlaista kartellinormistoa: kukaan ei saa omistautua työlleen kohtuuttomasti perheen kustannuksella, ettei muille syntyisi velvoitetta toimia samoin. On varsin tavallista, että edustajat muistuttelevat toisiaan perheen tärkeydestä, joskus hyväntahtoisesti, joskus vähemmän:

Mä oon useempaan kertaan kuullut, kuinka jotain naista paheksutaan siitä, että on töissä liian aikasin [synnytyksen jälkeen]. Et on vähän kuin huono äiti. Miehiä ei tämmösistä tietenkään paheksuta.

Kun aikaa on jokaisella vuorokaudessa saman verran, etumatkaa kurovat ne, jotka osaavat käyttää sen tehokkaimmin. Osa edustajan ydinosuamisesta on ajankäytön huolellinen punninta. Ammattitaitoinen poliitikko varjelee aikaansa, ehtii sinne, minne pitää, ja toisaalta välttää turhat aikasyöpöt.

Helppoa se ei kuitenkaan ole. *Työ valuu joka paikkaan, iltoihin ja viikonloppuihin*, eräs edustaja kuvaa ajankäyttöään. *Priorisointi pitää tässä työssä bion huippuunsa*, tiivistää toinen. *Elämänhallinta on nyt [kansanedustajana] huonommassa tapassa kuin koskaan*. *Täällä asioita ei vaan voi ennakoida*, huokailee kolmas.

Ajan hallintaa ei voi kopioida suoraan kokeneemmilta, sillä jokaisen kansanedustajan kohtaanto eduskunnan rytmiin on erilainen. Annettuina tulevat vain valiokunnat ja täysistunnot (joissa niissäkin vaadittu osallistumisaktiivisuus vaihtelee, ks. luku ”Työmoraali”). Niiden ulkopuolella kukin edustaja muokkaa itse aikataulunsa.

Valinnan varaa on runsaasti. On lobbareita kuunneltavaksi, asioita opittavaksi, aloitteita valmisteltavaksi, kokouksia istuttavaksi ja päätöksiä neuvoteltavaksi. On tärkeitä henkilöitä, joiden kanssa pitäisi verkostoitua, ja kansalaisyhteydenottoja, jotka odottavat vastausta. Jokainen valinta sulkee pois monta tärkeää ja kiinnostavaa mahdollisuutta, koska kaikkeen eivät tunnit riitä.

Omat prioriteetit ja rajat löytyvät yleensä yrityksen ja erehdyksen kautta. Jotkut haastateltavat kertovat oppineensa ajan hallinnan vasta loppuun palamisen kautta. Toisilla puolustusmekanismit heräävät aiemmin:

Välillä homma karkaa ihan käsistä: on menot, puhelin, sata tekemätöntä asiaa. Sit on vaan annettava olla ja otettava aika tyyliin ”vittu mä lähen nyt ongelle”. Yhden päivän lintsaus auttaa jo paljon.

Eduskunnassa ajan hallinta ei kuitenkaan tarkoita vain kalenterin suunnittelua. Aika on myös strategiaa ja perspektiiviä. Poliittisen avauksen menestys saattaa riippua täysin ajoituksesta, sen kohtaannosta poliittisiin virtauksiin. Kuten eräs edustaja pohtii:

Uudelle kansanedustajalle neuvoisin ennen muuta malttia. On hyväksyttävä, että asiat muuttuvat

hitaasti. Toisaalta sitten, kun latu on auki, on annettava palaa.

Politiikan maailmassa avautuu ja sulkeutuu jatkuvasti ikkunoita. Kyky näiden tunnistamiseen ja hyödyntämiseen määrittää pitkälti sitä, kuinka hyvin omia tavoitteitaan saa edistettyä. Pitää haistaa, mistä asiasta huomenna puhutaan ja milloin päätösprosessissa on vaihtamisen paikka, milloin jokin asia kannattaa nostaa pöydälle.

Jotkut ajoitukseen liittyvät valinnat ovat niin yleispäteviä, että ne ovat vakiintuneet osaksi toiminnan rutiinia. Tällöin kyse ei enää ole politiikan momentumien haistelusta, vaan melko mekaanisesta aikataulusuunnittelusta. Poliitikot ja eduskuntaryhmät tähtäävät tiedotustaan median suvantokohtiin, jolloin viestillä on vähemmän kilpailijoita ja mahdollisuus suurempaan näkyvyyteen. Talon sisällä omaa toimintaa rakennetaan sen mukaan, mitä kunkin lakiprosessin kulloinenkin vaihe mahdollistaa.

Ovela, kokenut ja häikäilemätön edustaja voi hyödyntää eduskunnan aikasäännöksiä myös epäsovinnaisemmillä tavoilla. Näin kävi esimerkiksi vaalien alla vuonna 2015, kun poliittista uraansa lopetteleva sosiaalidemokraatti Kari Rajamäki esitti paperittomien terveysoikeuksia laajentavan esityksen pöydättäväksi myöhään illalla, kun salissa ei enää ollut juuri ketään. Pöytäyksen aiheuttaman viivytyksen takia ei esitystä ehditty enää käsitellä ja se raukesi vaaleihin.³³

Normaalisti eduskunnan sisäiset herrasmiessäännöt estävät tällaisen kikkailun. Kaikkien työ vaikeutuisi, jos jokaisen edustajan pitäisi yllätysäänestysten varalta istua

täysistunnot alusta loppuun. Siksi eduskunnassa on kirjoittamaton normi, joka kieltää satunnaisilla enemmistöillä pelaamisen. Rajamäki saattoi rikkoa sääntöä, koska hän oli joka tapauksessa jättämässä talon eikä hänen siten tarvinnut punnita tekonsa sosiaalisia kustannuksia.

Se oli ainoa kerta, kun olen suuttunut eduskunnassa. Olen tehnyt pitkään työtä paperittomien parissa ja nähnyt käytännössä, mitä terveysoikeuksien puutteesta seuraa: omatekoisia abortteja; hoitamattoman diabeteksen vammauttamia; vauvoja, jotka syntyvät HI-positiivisina, koska heidän äideillään ei ole pääsyä raskaussuojelun rutiineihin.

Lakiesitys tiedettiin jo hävityksi, kun sitä käsiteltiin vaalikauden viimeisessä istunnossa, viimeisenä asiakohdana myöhään illalla. Henkilökohtaisena protestina olin kirjoittanut pienen kirjan mittaiset perustelut sille, miksi esitys olisi pitänyt hyväksyä. Myös se oli ajan politiikkaa, protesti ajalla, sillä puheeni ylitti moninkertaisesti sopivana pidetyn täysistuntopuheen keston.

Kun lopetin, ei salissa ollut enää muita kuin torkahteleva varapuhemies ja pari kelloaan vilkuilevaa virkailijaa. Kävelin talon hämäriä, tyhjinä kaikuvia käytäviä hakemaan laukkuni ja lähdin Tampereelle.

Mutta politiikan aikamuoto on futuuri, parhaan mahdollisen tulevaisuuden tavoittelu olemassa olevista lähtökohdista. Niinpä minäkin pakaaseineni palasin taas vaalien jälkeen Helsinkiin, käärin hihat ja jatkoin ihmisten terveysoikeuksien puolustamista, niillä välineillä, prosesseilla ja aikaikkunoilla, jotka juuri sillä hetkellä sattuivat olemaan käytettävissä.

Politiikassa on useita tasoja ja niillä omat syklinsä. Sama aloite, joka päivänpolitiikassa päättyy tappioon,

voi pidemmässä juoksussa osoittautua menestyksenkään muutosprosessin välttämättömäksi välivaiheeksi. Tämän eritahtisuuden tunnistaminen on sekin osa politiikan ajan taitavaa hyödyntämistä. Kuten eräs yli puoluerajojen arvostettu politiikan konkari haastattelussamme totesi:

Hyvän poliitikon ehtona on kiinnostus aatteisiin, yhteiskunnan syvävirtoihin. Se ei ole vastakohta vaikuttamiselle päivänpolitiikassa, vaan sen ehto.

Raha

Kansanedustajien palkoista, lomista ja muista eduista puhutaan paljon, mutta harvoin niistä puhuvat edustajat itse. Jotkut poliitikot vierastavat aihetta, koska kokevat sen olevan kansakunnan kokonaiskuvan kannalta vähäpätöinen. Toiset katsovat, että jos ei ole tarvetta muutokseen, ei ole tarvetta keskusteluun. Taustalla vaikuttanee myös yleisemmin suomalainen kulttuuri, jossa omista tuloista puhumista ei yleensä pidetä sopivana.

Ennen kaikkea jokainen kansanedustaja tietää, että keskustelussa eduistaan ei poliitikko voi voittaa. Kokee neet neuvovatkin nuorempiaan, että kun kansanedustajien tulonmuodostuksesta puhutaan, on viisainta pitää pää alhaalla: jos puolustelet palkkioitasi, suuttuvat äänestäjät; jos ehdotat alennuksia, harmistuvat kollegat. Kummassakin tapauksessa oma poliittinen pelivara kapenee ilman, että samalla olisi mahdollista saavuttaa mitään.

Asetelma on ongelmallinen, sillä Suomen yksilökeskeisessä vaalijärjestelmässä ehdokkaan käytettävissä olevilla taloudellisilla resursseilla on myös yhteiskunnallista merkitystä, ja siksi aiheesta olisi luontevaa käydä julkista keskustelua. Kysymys edustajien palkkioista ei ole yksinomaan asianmukaisen korvauksen punnintaa, vaan myös pohdintaa kansanedustajien valikoitumisesta. Vaaleja nimittäin rahoitetaan useimmiten omista varoista ja/tai keräyksillä.

Kansanedustajan palkkio on 6 510 euroa kuukaudesta. Kahdentoista vuoden eduskuntatyöskentelyn jälkeen se nousee 6 997 euroon. Lisäksi edustajat saavat kulkorvauksia kattamaan luottamustoimesta koituvia menoja, kuten majoittuminen pääkaupunkiseudulla, kotisivut, mainonta, vierasryhmien kestitykset, tilaisuuksien järjestäminen, toimistotarvikkeet ja niin edelleen.³⁴ Kansanedustajalla on myös oikeus ajella Suomessa eduskunnan piikkiin junalla, kaukoliikenteen bussilla ja lentokoneella sekä pääkaupunkiseudulla taksilla ja muulla paikallisliikenteellä, kunhan kyse on työmatkasta.

Näiden yhteisten etujen ja korvausten lisäksi kansanedustajilla on myös muita tulolähteitä, joiden takia edustajien ansiot saattavat vaihdella paljonkin. Osa näistä on peräisin muista eduskuntatyöhön liittyvistä luottamustoimista. Valiokuntien ja eduskuntaryhmien puheenjohtajat sekä puhemiehistö saavat palkkionsa korotettuna.³⁵ Myös kunnallisista luottamustoimista maksetaan palkkioita, samoin kuin monista muista luottamustehtävistä. Monilla kansanedustajilla on lisäksi aikaisempaan työuraan tai omistuksiin liittyviä tuloja.

Kansanedustajien verotettava vuositulo vaihteleeekin reilun 70 000 euron edustajapalkkiosta miljoonatuloihin.

Jakaumassa ei ole isoja yllätyksiä: kokoomuksessa ja keskustassa edustajien keskimääräinen verotettava tulo nousee 150 000 euron tienoille, kun se Vasemmistolii-
tossa jää alle 85 000 euron. Muut puolueet sijoittuvat
näiden väliin. Myös politiikassa naisen euro on tuttu –
siinä missä miesedustajista lähes puolet ylittää yli sadan
tuhannen vuosituloihin, naisista vähemmän kuin joka
kuudes.³⁶

On selvää, että näin suuret tuloerot edustajien välillä
vaikuttavat myös politiikan sisältöihin: siihen, kuka va-
likoituu päättäjäksi, minkä viiteryhmän valitut kokevat
omakseen tai millaisia panostuksia heillä on laittaa työ-
hönsä. Poliittisen uran aikana henkilökohtaiseen vaali-
kampanjointiin kuluu helposti rahaa parin omakotitalon
verran. Ei ole samantekevää, kuka sen maksaa.

*Kun ei oo saatu aikaseks minkään tason vaali-
rahakattoja, niin kyllähän ansiotaso vaikuttaa
suoraan ihmisten mahdollisuuksiin asettua eh-
dolle.*

*Jos ei ole ammattiliiton tai Wahlroosin suosikki,
niin vaalinsa saa maksaa itse. Se on aina monta
kymppitonnia.*

Yritysten jakamaa vaalitukea menee selvästi eniten ko-
koomukselle, joka saa valtaosan myös elinkeinoelämän
taustasäätiöiden rahoituksesta. Keskusta saa runsaas-
ti tukea maa- ja metsätaloustuottajilta, vaikka sen eh-
dokkaat keräävät myös kolmanneksen yritysten vaali-
avustuksista. Odotetusti ammattiyhdistysliike rahoittaa
vasemmistopuolueita, etenkin sosiaalidemokraatteja.

RKP:n vaalityötä tukevat ruotsinkieliset säätiöt, rahastoja hallinnoivat yhdistykset ja muu ruotsinkielinen pääoma.³⁷

Eduskuntapuolueista kristillisdemokraateilla, vihreillä ja Perussuomalaisilla ei ole yhtä selvää taustarahoittajaa. Nämä puolueet ovat melko nuoria, ja niiden sisällä on huomattavan eri tavoin perinteisiin politiikan jakoihin suhtautuvia toimijoita. Haastattelussani näiden puolueiden edustajat kertoivat kompensoivansa vaalirahoittajien puutetta panostamalla profiloitumisen ja tunnettuuden kautta muuhun kuin mainosmediaan.

Jos kampanjarahoituksessa onkin puolueiden ja yksilöiden välillä suuria eroja, niitä on myös siinä, paljonko rahaa kuluu. Vuoden 2015 eduskuntavaaleissa valituksi tulleiden kokoomusedustajien keskimääräinen kampanjabudjetti oli 55 600 euroa, kun luku vasemmistoliittolaisilla oli 24 500 ja perussuomalaisilla 19 300.³⁸ Kyse on varmasti käytettävissä olevan rahan määrästä, mutta myös siitä, että vaalimainonnan koko on osa ehdokkaan viestintää. Kokoomusehdokkaalle uskottava vaalibudjetti voi olla vasemmistolaiselle epäuskottavan pramea.

Vaalirahoitus ei ole merkityksetön tekijä, kun halutaan ymmärtää politiikan mekanismeja. Vaikka jotkut ehdokkaat pärjäävät puhtaasti omilla rahoillaan, menestyminen eduskuntavaaleissa edellyttää yleensä sen verran suurta budjettia, että se tuntuu jo kansanedustajankin tulotasolla. Ulkopuolista rahoitusta otetaan siksi mieluusti vastaan. Tämä tietysti tarkoittaa myös, että rahoitusta antaneita tahoja kuunnellaan muita kansalaistoimijoita herkemmin.

Tieto

Se menee helposti ihon alle, jos muut eivät tunnista mun asiantuntijuutta. Tai jostain muusta syystä kyseenalaistaa sen.

Asiantuntijuus kasvattaa poliittista pääomaa ainakin kolmella tapaa. Perehtyminen asioihin auttaa löytämään, tunnistamaan ja perustelemaan omien tavoitteiden kanalta tähdellisiä avauksia. Kyky arvioida tilanteita auttaa kohdentamaan omat resurssit mahdollisimman tehokkaasti. Asiantuntijan status myös lisää suoraan edustajan vaikutusvaltaa ja painoarvoa.

Koska varmaa tietoa on saatavissa vain toteutuneesta historiasta, politiikkaa tehdään tavallisesti enemmän tai vähemmän oletusten varassa. Tämä epävarmuus ei kuitenkaan tarkoita sattumanvaraisuutta tai tiedon puutetta. Päinvastoin.

Poliitikoille tietoa kannetaan kaksin käsin. Eduskunnan kirjaston kautta he voivat tilata julkaisuja kaikkialta maailmasta, ja sisäinen tietopalvelu vastaa vuosittain noin pariin tuhanteen kysymykseen sekä tuottaa eduskuntaryhmille laskelmia päätöksenteon tueksi.³⁹ Suomessa on ennätyskellisen paljon ammattimaisia tiedon etsijöitä ja käsittelijöitä. Itse asiassa lähes koko väestö on opiskellut vuosikausia tiedon välittämistä. Digitalisaation ansiosta tietoa tuotetaan ja siirretään koko ajan enemmän kuin kukaan pystyy sitä hyödyntämään.

Edustajuus myös avaa pääsyn sellaiseen informaatioon, johon muut eivät pääse tai joka tavalliselta kansalaiselta vaatii ponnistelua:

Pääsy paikkoihin ja tietoihin, joihin ei muuten pääsis. Esimerkiksi melkein mihin tahansa työpaikalle pääsee tutustumaan, kun soittaa vaan. Ja jos kaipaa jotain tietoa vaikka viranomaisilta tai jostain järjestöstä, ihmiset auttaa mielellään ja näkee vaivaa.

Täällä ollaan aina tiedon lähteillä, vaikka vaan istus, niin tieto tulee sun luo.

Kaiken tämän yltäkylläisyyden keskellä eduskunnan käytänteissä tietoa hyödynnetään verraten suppeasti. Tärkein lakiesitysten arviointi- ja muokkaustyö tehdään valiokunnissa, joissa asiaan perehdytään asiantuntijakuulemisten muodossa. Tyypillisesti nämä kuulemiset rakennetaan vakiolistan varaan. Listalla korostuvat erityisesti ministeriöiden ja suurten keskusjärjestöjen edustajat, jotka harvoin edustavat alansa parasta ja tuoreinta asiantuntemusta. Kuultavia kutsutaan toki myös listan ulkopuolelta, mutta pääsääntöisesti vain, jos asiantuntijataho on valmiiksi jollekin valiokunnan jäsenelle tuttu, siis vähintäänkin vallan verkostojen reunamilla.⁴⁰ Jos jollakin intressitaholla ei ole muodollista etujärjestöä tai yhdistystä, sen on hyvin vaikea päästä kertomaan kantaansa.⁴¹

Hieman karrikoiden voidaan sanoa, että eduskunnan turvaporttien ohi pääsee ensisijaisesti pääkaupunkiseudun ylemmän keskiluokan piirissä tuotettu, sovinnaainen, vankasti etabloitu, sukupuolittunut ja suomenkielinen tieto. Ulkopuolelle jäävät norkoilemaan kaikki ne näkökulmat, jotka sillä hetkellä kyseenalaistavat valtavirtaa ja joiden keskuudesta uudet paradigmat ja kysymyksenasettelut todennäköisesti nousevat. Useiden arvioiden mukaan

politiikka käyttää esimerkiksi lainvalmistelutyössä vain osaa siitä tiedosta, jota viisas ja kaukonäköinen päätöksenteko edellyttäisi.⁴²

Poliitikoilla pääasiallisena haasteena ei kuitenkaan ole tiedon saaminen, vaan sen kanssa eläminen. Eräs vuosien tauon jälkeen eduskuntaan palannut edustaja kertoo järkyttyneensä informaatiotulvasta, *mihin kaikkeen pitäisi pystyä ottamaan kantaa*. Toinen valittaa työhön liittyvän *jatkuva huono omatunto liian vähästä perehtymisestä*, jota sitten yritetään paikata priorisoimalla.

Ikä tai pitkä valtuustokokemus voivat tuoda suhteellisuudentajua ja antaa valmiuksia asioiden hahmottamiseen. Toisaalta osa edustajista kokee, että ikä myös rajoittaa: esimerkiksi kielitaidon ja digitaalisen median osalta poliittisen työn vaatimukset ovat muuttuneet niin nopeasti, että kaikki eivät pysy perässä.

Tän talon intensiteetti on niin valtava, että helposti sokeutuu ulkomaailmalle ja alkaa menettää siitä otettaan. Tää sit näkyy muun muassa joidenkin edustajien somemarkkinoinnassa. Ne on vuosia jäljessä ja tekee ihan tyhmiä virheitä.

Näiden henkilökohtaisten erojen vuoksi muodollisesti yhtäläinen pääsy tietoon ei tosiasiallisesti ole yhtä lailla kaikkien hyödynnettävissä. Eduskuntaan valittujen kansanedustajien taustat ovat erilaisia, mikä näkyy myös heidän kyvyssään etsiä, luokitella ja hyödyntää tietoa.

Osa haastateltavista puhui myös eduskuntatyöhön liittyvästä sirpaleisuudesta, kuinka suuret asiat tупpaavat hukkumaan aina uusien minikamppailujen ja nippelitiedon alle. Tätä vastaan yritetään suojautua ottamalla väli-

matkaa, lukemalla yhteiskunnallista tai filosofista kirjallisuutta, tapaamalla talon ulkopuolisia ihmisiä ja harrastamalla kulttuuria.

Nykyään poliitikkojen historiatietous on aika ohutta. Se näkyy sitten lyhytnäköisenä etujen yhteensovittamisena pitkän linjan ratkaisujen kustannuksella. Aatteet vaikuttavat taustalla tietysti edelleen, mutta ne eivät ole puheena tai esillä, ikään kuin hallinnassa.

Käytännössä käsiteltävien asioiden määrä on niin valtava, että tottuneenkaan tiedon käsittelijän ei ole mahdollista hallita kaikkea. Tämä on johtanut erikoistumiseen: kansanedustajat keskittyvät joihinkin alueisiin, joissa he toimivat sitten oman ryhmänsä asiantuntijoina ja usein myös kannanmuodostajina. Tällaisen asiantuntijuuden hankkiminen on tärkeässä roolissa, kun poliitikko etsii paikkaansa ja profiliaan suhteessa toisiin kansanedustajiin. Tyypillisesti erikoistumiset määräytyvät vastuuvaihtokuntien mukaan, mutta toisinaan asiantuntijastatus voi perustua esimerkiksi siviiliammattiin tai johonkin muuhun eduskuntatyön ulkopuoliseen harrastuneisuuteen.⁴³

Itse neuvoisin uutta edustajaa hankkimaan oman valiokuntasi jäsenenä osaamisen ja myös osaajan maineen. Perehdy asioihin niin hyvin, että suhun ruvetaan luottamaan.

Poliitikkoyhteisön arvostuksen voittaminen edellyttää siis usein erikoistumista. Se taas vaatii tasapainoilua suhteessa kansalaisiin, jotka mieltävät kansanedustajat

pikemminkin yleispoliitikoiksi (joutuvathan he salissa äänestämään kaikesta lainsäädännöstä) eivätkä aina tunnista tai anna arvoa näille vaivalla hankituille erityisosaamisille:

Tää eduskuntatyö valiokuntineen tuottaa erityisosaamista, kun taas kansa toivoo yleispoliitikoita. Kyllä siinä on ristiriita.

Kun menee tonne torille ja siellä ihmiset kyselee, niin ei siellä erikoistumisella pärjää. Pitää tietää kaikesta jotain.

Asiantuntijan statusta kannattaa tavoitella jo siksi, että se parantaa huomattavasti mahdollisuuksia päästä poliittisen keskustelun osapuoleksi. Täysistunnossa puhemies voi avata missä tahansa esityslistan kohdassa debatin, jonka kuluessa hän myöntää halukkaille lyhyitä puheen-
vuoroja harkitsemassaan järjestyksessä, kuitenkin siten, että etusijalla ovat kunkin ryhmän puheenjohtajat sekä edustajat, joilla tiedetään olevan erityisosaamista käsiteltävässä asiassa.⁴⁴

Asiantuntijastatuksen saamiseen ei pelkkä asian tunteminen kuitenkaan riitä. Pitää myös tehdä se muulle poliitikkoyhteisölle tiettäväksi. Tässä on eduksi, jos kansanedustaja sattuu näyttämään asiantuntijalta – mikä useimpien politiikan kärkekysymysten kohdalla tarkoittaa näyttämistä keski-ikäiseltä koulutetulta mieheltä.

Edellisen eduskunnan aikana pidin kuukauden kirjaa puhemiehen vallassa olevista debattikeskusteluista. Pahimmillaan miehet käyttivät 93 prosenttia puhemiehen

jakamista puheenvuoroista. Lisäksi naisten puheenvuorot sijoittuivat tyypillisesti keskustelun loppuosaan, jolloin televisiokamerat oli suljettu ja suurin osa ministereistä ja kansanedustajista oli jo poistunut salista.⁴⁵

Kun julkaisin laskelmani, sain silloiselta puhemieheltä Eero Heinäluomalta vastauksen, että puheenvuorot jaetaan objektiivisesti asiantuntijuuden perusteella.

Mitä on tämä asiantuntijuus, joka puhemiehen mielestä on kasaantunut lähes kokonaan miespuolisille edustajille? Lienee selvää, ettei näin suuri epäsuhta selity poliitikkojen tosiasiallisella osaamisella, vaan vallitsevilla käsityksillä siitä.⁴⁶

Kun uudistin laskelman vuoden 2015 vaalien jälkeen, ei vastaavaa epäsuhtaa enää ollut. Uusi (naispuolinen) puhemies Maria Lohela jakoi puheenvuorot verraten tarkoin suhteessa eduskunnan kokoonpanoon. Lohela onkin kertonut kiinnittäneensä asiaan tietoisesti huomiota.

Asiantuntijuus ei ole politiikassa neutraali alue, vaan siitä käydään jatkuvaa kamppailua. Tämä kamppailu on myös sukupuolittunutta, ja lähtökohtaisesti voidaan sanoa, että useimmiten se suosii miehiä naisten kustannuksella.

Lähtökohtaisesti työpaikkavierailuilla multa kysytään perheestä ja mieskollegoiden kanssa puhutaan politiikkaa.

Valiokunnissa kuulluista asiantuntijoista kolmannes on naisia, ja näiden kuuleminen painottuu naisennemistöisiin valiokuntiin, joissa käsitellään naisille sopivaksi miellettyjä teemoja – esimerkiksi sosiaali-, terveys- ja

tasa-arvokysymyksiä. Naisten osuus vähenee entisestään, kun tarkastellaan tärkeinä pidettyjen ja/tai kiistanalaisten asioiden kuulemisia.⁴⁷

Myös media ylläpitää osaltaan näitä mielikuvia tarjoamalla yhteiskunnallisen keskustelun asiantuntijarooleja helpommin miehille kuin naisille.⁴⁸ Erityisesti ilmiö korostuu sellaisten teemojen kohdalla, jotka perinteisesti mielletään ”miesten asioiksi” – esimerkiksi vuosien 2008–2014 aikana finanssikriisiin liittyvistä asiantuntijakommenteista Ylessä ja Helsingin Sanomissa vain 3,4 prosenttia oli naisilta.⁴⁹

Asiantuntijan statusta voidaan pitää yhtenä poliittisen pääoman muotona, jonka hankkimiseen tarvitaan (ainakin jonkin verran) tietoa, mutta myös jotakin muuta: asiantuntijuuden kulttuurisiin mielikuviiin sopivaa olemusta. Taitava tiedon hyödyntäminen ei vielä tee asiantuntijaa; se ei aina ole edes asiantuntijastatuksen välttämätön ehto.

Tyyli

Tietynlainen hajuttomuus ja mauttomuus on politiikassa hyvä asia, mutta toisaalta pitäisi erottua.

Illalla ruokapöydässä lapset tiedustelevat varovaisesti, onko edustajakollegallani kaikki kunnossa. Kun se näytti niin väsyneeltä. Vastaan, että ei hänellä minun tietääkseni mitään murheita ole. Miten niin?

Olemme päivemmällä törmänneet Prismassa kollegaini, joka myös oli perheensä kanssa ostoksilla. Lapseni

eivät olleet tunnistaa arkisesti pukeutunutta naista, ilman meikkiä, tavallisten ihmisten tavallisissa askareissa.

Vaikka meikkaan siviilissä vaihtelevasti, töihin silti aina. Jos ei sitä tee, käy kuten kollegalleni Prismassa – muut saattavat tulkita sen väsymykseksi, stressiksi ja jopa henkilökohtaisiksi ongelmiksi. Poliitikassa ehostus on niin normaalia, että sen puuttuminen näyttää sairaudelta. Eikä voi pärjätä pelissä, jos viestii luovuttamista jo kentälle astuessaan.

Eräs haastateltavani kertoo, että on tietoisesti yrittänyt vähentää meikkaamista, mutta silloin tuntuu kuin lintsaisi: *Töissä pitäis koko ajan olla kuvattavassa kunnossa.* Hän on itse päättänyt tyytyä kompromissiin: *Jos mun kasvoilta ei pasta uupumus, niin sit kaikki on ok.*

Kansanedustajilla on erilaisia tyylejä tehdä työtään. Jotkut painottavat yksittäisten ihmisten ongelmien ratkaisemista, toiset pyrkivät profiloitumaan jossakin teemassa, kolmannet pelaavat luotettavaa yleispoliittikkaa. Jotkut kertovat paljon yksityiselämästään, toiset taas näyttäytyvät vain asiajulkisuudessa. Näillä rooleilla on suuri merkitys sekä talon sisällä että suhteessa äänestäjiin, sillä niistä jokainen luo mahdollisuuden ja kannustaa hieman erilaiseen politiikan tekemiseen.⁵⁰

Yksi sääntö näitä roolituksia kuitenkin yhdistää: koskaan ei saa näyttää häviäjältä.

Politiikassa kun alkaa pelkään putoamista, niin sitä putoo. Äänestäjät haistaa pelon.

Politiikka ei edellytä stereotyyppistä kauneusihannetta, mutta useimmat haastateltavat viittasivat paineeseen näyttää terveeltä ja dynaamiselta. Tässä mielessä ulko-

näkö on eduskunnassa suoraan myös poliittinen resurssi, johon kannattaa panostaa. Kuntoa ylläpidetään kalenterin sallimissa rajoissa, usein sellaisilla yksilölajeilla, jotka eivät ole sidoksissa paikkaan tai aikatauluun.

Toimintakyvyn esittämisen lisäksi on tietysti tärkeää tulla ylipäättään tunnistetuksi poliitikkona. Se edellyttää tunnettavuuden vähittäistä kasvattamista omien teemojen johdonmukaisella toistolla, mutta myös poliitikkoutta tukevaa ulkonäköä. Eräs nuori naisedustaja kertoi saaneensa jopa palautetta, että ei *näytä riittävästi kansanedustajalta*. Toinen kertoo, miten erityisesti aluksi osti *kaapin täyteen kotelomekkoja*:

Joskus tulee vieläkin semmonen kokemus, että nyt mä en ole pukeutunu kansanedustajaksi – vaik en mä vieläkään oikein tiedä, mitä se edes tarkoittaa.

Tässä mielessä poliitikko on koko ajan töissä – kaupassa, bussissa, kuntosalilla, lapsen kevätjuhlassa, aina kodin ja lähipiirin ulkopuolella. Kansanedustajat tunnetaan ja pannaan merkeille. Usein tullaan juttelemaankin. Kotona mainitaan sitten puolisolle, että sekin oli siellä kaupassa, no se kansanedustaja, mikäs sen nimi nyt taas olikaan. Osti aika monta karkkipussia, taitaa olla makean perään.

Pikkukaupungin julkkiksena jokainen roskientireissukin vaatii maineenhallintaa – koskaan ei tiedä, koska lähestytään kansanedustajana. En silti ole varma, käyttäytyisinkö toisin, jos olisin jossain muussa työssä.

Eikä siinä ole mitään pahaa. Edustuksellisessa demokratiassa kansan edustajien kuuluukin liikkua kansan keskuudessa ja kansan kuuluu pitää edustajiaan silmällä. Sitä paitsi, moneen muuhun maahan verrattuna on meidänkin armollista. Suomessa voi poliitikko kasvattaa kesäparran tai ilmestyä huoltoasemalle mökkiverkkareissa ilman, että se horjuttaisi hänen uraansa.

Tässä on toki puolue- ja edustajakohtaisia eroja. Siinä missä liberaalille vasemmistokansanedustajalle uskotavaa kauppareissupukeutumista voi olla *rytkyvaatteet*, konservatiivisemman poliitikkoprofiilin kantajalta oletetaan, *et on aina huoliteltu ja viksi*.

Poliitikko kommunikoi äänestäjiensä kanssa pitkälti median kautta. Siksi julkisuuskuvan rakentaminen ja hallinta ovat tärkeitä työn ehtoja. Omille viiteryhmillä uskotava poliitikkobrändi takaa uudelleenvalinnan. Toisaalta se kertoo poliitikkokollegoille ammattitaidosta, mikä taas lisää uskottavuutta eduskuntatyössä.

Mediaan pitää mennä aina kun pääsee, jopa tyrkyttää itseään, vaikka kuinka kokisi sen vaikeaksi ja vieraaksi.

Joskus huomaa, että edustajien profilit somessa ovat tosi kaukana siitä, mitä ne on täällä oikeesti. Se on semmonen rakennettu imitsi, ja aivan ilmeisesti se uppoaa hyvin.

Näkyvyyden saaminen omille ajatuksille on tärkeää vaikuttamista myös talon sisäisiin prosesseihin. Ja se vaatii retorista taitoa, ja tietysti röyhkeyttä.

Oon ehkä huono puhuja tuolla salissa, mutta mielestäni mä pystyn kirjoittaan ihan hyviä juttuja. Mä pysyn koko ajan maakunnassa näkyvissä kirjoittamalla lehtiin.

Uudelleenvalinnan kannalta varma strategia on korostaa esiintymisessään poliittista kokeneisuutta ja/tai muualla työelämässä hankittua kokemusta. Tämän lisäksi vaaleissa menestyminen edellyttää kuitenkin ominaisuuksia, joita on vaikeampi luokitella ja joiden merkitys riippuu sekä poliitikosta että hänen äänestäjäkunnastaan – tällaisia ovat esimerkiksi ulkonäkö, karisma, retoriset taidot ja tietysti kyky tuottaa äänestäjiä koskettavia sisältöjä.⁵¹ Ensi silmäyksellä politiikkaan liittymätön viestintä voi itse asiassa olla sisällöllisesti merkittävämpää kuin suorat puheenvuorot.

Merkitystä on myös sillä, millaisena yksityishenkilönä poliitikko näyttäytyy. Iltaapäivälehtien yksilökuvauksia analysoinut Tenho Kiiskinen erottaa kolme poliitikoille yleistä kontekstia itsestä puhumiseen: *aktiivisuusdiskurssi*, jossa esitellään vapaa-ajan harrastuksia, tuotetaan kuvaa toimeliaasta henkilöstä; *lähimmäisyysdiskurssi*, jossa muistutetaan poliitikonkin olevan jonkun puoliso ja vanhempi, sekä *pohdiskelijadiskurssi*, joka ikään kuin paljastaa ajattelevan ja intiimin yksilön julkisuuskuvan takaa.⁵² Edustajasta riippuu, mikä näistä on itselle luontevin.

Toisaalta virhearvio brändinrakennuksessa voi heikentää poliitikon toimintamahdollisuuksia oleellisesti. Sosiaalidemokraattien aktiivit eivät koskaan täysin antaneet Jutta Urpilaiselle anteeksi poseerausta Iltalehdessä verkkosukissa uutenavuotena 2009. Verkkosukat

nousivat keskusteluun vielä puoluekokouksessa 2014, kun Antti Rinne haastoi ja päihitti Urpilaisen. Puoluekokousväki päätyi Rinteeseen tietysti monesta syystä, mutta myös siksi, että tällä ei ollut synkeää verkkosukkamenneisyyttä.⁵³

On paljon esimerkkejä ehdokkaista, jotka ylivoimaisesta näkyvyydestä, pätevyydestä ja rahoituksesta huolimatta eivät vaaleissa menesty. Toisaalta valtakirjansa saattaa uudistaa henkilö, josta yleisesti tiedetään, että hän ei esimerkiksi päihdeongelman tai muun vakavan sairauden vuoksi ole työkykyinen. Äänestäjien valintakriteerit ovat moninaiset, ja niiden perusteita on joskus vaikea hahmottaa.

Poliitikkojen enemmistön kohdalla vaalimenestykseen on kuitenkin olemassa joitakin lainalaisuuksia. Useimmat kansanedustajat antavat itsestään mukavan vaikutelman. Monet ovat sosiaalisia, jopa *ultrasosiaalisia: kaikki loistavat ideat paranee tiimissä!* Tämä voi näkyä myös tuulenhaisteluna, kykynä tarttua ajatuksiin, joilla on nostetta.

Poliitikon pitää olla ystävällinen ja kiltti. Ilkeydellä, kateudella ja katkeruudella voi saada joskus ääniä, mutta kestävää kannatusta niille ei voi rakentaa.

Poliittinen johtajuus syntyy myös uskalluksesta, määrätietoisuudesta ja ihmisten huomioon ottamisesta. Että pystyy kanavoimaan muiden kokemusta.

Hyvä vaalimenestys ei kuitenkaan vielä tarkoita, että kansanedustaja olisi voittanut muuta kuin paikkansa.

Jotta sitä voisi käyttää, on kyettävä vakuuttamaan ää-
nestäjien lisäksi myös kollegat ja luomaan omia tavoit-
teita kannatteleva profiili talon sisällä. Tämä edellyttää
julkisuusprofiilin rinnalle toista, hieman eri tavoin pai-
nottuvaa toimijuutta. Poliitikkojen kesken arvostettuja
ominaisuuksia ovat aktiivisuus, asiantuntemus, harkitse-
vaisuus, vastuuntuntoisuus, joustavuus ja halu rakentaa
kompromisseja.⁵⁴

*Asioiden edistämisessä sosiaaliset taidot on tär-
keitä, samoin argumentaatio. Poliitikassa tär-
keää on myös empatia – ei niinkään tunnetasol-
la, vaan järjen kyky nähdä asioita eri positiosta
käsin.*

*Katson olevani hyvä poliitikko, koska pystyn sol-
mimaan luottamuksellisia suhteita ja asettumaan
toisen asemaan, toisen housuihin. Se on kompro-
missien teossa tärkeää.*

Roolitusten ansiosta politiikan kenttä kuitenkin pystyy
käsittämään monenlaisia poliitikkoprofileja. Yhteisön
arjessa ihmisille vakiintuu käyttäytymistapoja, joita he
itse toistavat ja joita yhteisö heiltä olettaa. Nämä roolit
ovat tarpeellisia, sillä ne vakiinnuttavat ja rutinoivat yh-
teisön työnjakoa. Toisaalta ne voivat myös rajoittaa: roo-
liodotuksista poikkeavaa käytöstä paheksutaan ja sama
käytös voidaan tästä syystä tulkita toisella myönteiseksi,
toisella kielteiseksi. Esimerkiksi aloitteentekijä voidaan
määritellä joko luovaksi uudistajaksi tai epärealistiseksi
haihittelijaksi.⁵⁵

Verkostot

”Demokraattinen elämä edellyttää avoimen foorumin olemassaoloa, jossa tärkeistä kysymyksistä keskustellaan ennen kuin äänestäjät tai parlamentaarikot tekevät päätöksensä. Poliittisen elämän todellisuus on kuitenkin paljon monimutkaisempi. Keskusteluja käydään ja ristiriitaisuuksia esiintyy paljon hajautuneemmin. Ensinnäkin on lukuisia erillisiä areenoja, eri instituutioissa ja eri yhteiskunnan osa-alueilla, joista media raportoi hyvin eri tavoin. Medialla itsellään on suodattimen ja kiihdyttimen rooli. Vastakkainasettelujen tasot ovat myös hyvin heterogeenisia. Kuilu erottaa toisistaan asiantuntijoiden kiistat, tieteelliset kontribuutiot puolueiden puheenvuorot, henkilökohtaiset kärhämät ja baarikeskustelut. Vaaleille on ominaista koota nämä elementit yhteen.”⁵⁶

Edellinen sitaatti kytkeytyy kansanedustajan työhön kahdella tapaa: ensinnäkin taisteluna hegemoniasta, toiseksi (ja toki edelliseen liittyen) taisteluna äänistä. Koska politiikkaa tehdään myös muualla kuin eduskunnassa, omien tavoitteiden edistämisen kannalta on oleellista, miten kansanedustaja tunnistaa näitä muita areenoita, on niiden kanssa vuorovaikutuksessa ja kykenee niitä hyödyntämään. Edustajan menestys riippuu siitä, kuinka hyvin hän löytää ja ottaa haltuun itselleen avoimet ja uskottavat verkostot.

Myös alue määrittää, millainen poliitikko menestyy. Etelässä riittää, että edustajat käyvät

kokkareissa ja näkyvät medioissa. Lapissa on pakko kiertää, paljon.

Sosiaalinen media on muuttanut oleellisesti ymmärrystä politiikon suhteesta tukijoihinsa, äänestäjiin ja yleensä kansalaisyhteiskuntaan. Tehokkaasti käytettynä sosiaalinen media mahdollistaa viestin välittämisen tuhansille ihmisille lähes reaaliajassa ohi virallisten joukkotiedotusvälineiden. Se myös madaltaa kansalaisten kynnystä ottaa yhteyttä ja haastaa edustajiaan – kun sitä varten ennen piti mennä tupailtaan, nyt saman voi tehdä helposti omalta sohvalta.

Tämä ei tietenkään tarkoita, että oman tukiryhmän keräämisellä ja kannattajakunnan tunnistamisella ei olisi enää merkitystä. Edelleen nämä perinteiset verkostot ovat useimmille poliitikoille työn jatkumisen ehto. Kuten eräs haastateltava totesi, menestystä vaaleissa voi aina yrittää valtavirran kautta, mutta koska siellä ovat kaikki muutkin, yhtä toimiva strategia on tunnistaa itselleen luonteavat alakulttuurit ja kerätä äänensä sieltä. Tällaisia alakulttuureja voi muodostua esimerkiksi ammatin, harrastuksen, kotiseudun tai seurakunnan yhteyteen.

Tavallisimmin politiikan verkostot syntyvät jo eduskuntatyötä edeltäneen toiminnan ympärille. Siten ne vaikuttavat myös siihen, millainen poliitikko vastavalitusta kansanedustajasta kasvaa. Kansanedustaja säilyy omalle taustaryhmälleen uskottavana, jos hän pitää yhteyttä ja huomioi nämä toiminnassaan.

Retoriikan tutkija Jouni Tilli tiivistää hyvin eri yleisöjen merkityksen analyysissään perussuomalaisen kansanedustaja Olli Immosen Facebook-päivityksestä, joka aiheutti pienen kohun vuonna 2015:⁵⁷

”Immosen lopunaikojen julma visio kuvastaa hyvin myös sitä, miten perussuomalaisen puolueen sisällä ja liepeillä on erilaisia ryhmiä, joita puhutellaan eri keinoin. Valtavirtamedian kautta annetaan viralliset lausunnot, joilla vedotaan puolueen maltilliseen osaan ja niin sanottuun suureen yleisöön. Todellinen julistus tapahtuu sosiaalisessa mediassa, jossa sanoma voi olla erittäin brutaali ja rasistinen. Kun tiedotusvälineet nostavat esiin esimerkiksi juuri väkivaltaisen retoriikan, sitä voidaan huoletta vähätellä. Oma viesti ei yritetäkään saada läpi valtamediassa, vaan siitä irtisanoudutaan, koska varsinainen kohdeyleisö on toisessa ulottuvuudessa.”

Oman politiikan kanssa resonoivien alakulttuurien tunnistamisen lisäksi kansanedustajan työ edellyttää yksilöidympää avainhenkilöiden verkostoa, josta ammentaa tietoa, jonka kanssa muodostaa mielipiteitä ja jolta voi saada myös suoraa poliittista taustatukea.

Vallankäyttö perustuu henkilökohtaisille pitkäaikaisille suhteille. Ennen muodollisia päätöksiä vaikutetaan verkostoissa todella paljon.

Mun verkostoihin kuuluu paljon ihmisiä myös muista puolueista. Aina on vaikeampaa soittaa eri mieltä oleville, mutta se on myös poliittikkona kasvamista. Ei kukaan ole valmis ja tiedä kaikkea.

Usein kansanedustajat löytävät näitä avainhenkilöitä oman alueensa päättäjaverkostoista sekä sellaisista etu-

järjestöistä, jotka ovat erikoistuneet omiin kiinnostuksen kohteisiin. Monille tärkeimmät verkostot syntyvät eduskunnan sisälle toisien poliitikkojen keskuuteen jo siksi, että siellä ollaan koko ajan tekemisissä:

Verkostojen ydin tässä talossa on tietysti oma ryhmä, kuppila ja valiokunnat viüteryhmineen. Siihen päälle sitten verkostot maakunnassa.

Ajan kanssa täällä opitaan tuntemaan ihmisiä laajalti eri puolueista, aloitteet ja prosessit voi hitsata ihan odottamattomia ihmisiä yhteen. Näihin verkostoihin tukeudutaan sitten myöhemmin.

Verkostoituminen ei toisaalta edes päivittäisessä eduskuntatyössä ole itsestäänselvyys, vaan vaatii vaivaa, taitoa ja pelisilmää:

Hyvä poliitikko osaa keskustella, ei vain salissa, vaan myös muuten. Ja se tarkoittaa, että pitää osata myös kuunnella.

Siitä on aina hyötyä, jos muut on sulle kiitollisuudenvelassa, jos on ollu mahdollisuus tehdä kollegoille palveluksia.

Sosiaaliset verkostot on politiikan A ja O, niiden rakentaminen kannattaa.

Suomalaiselle eliitille on tyypillistä yhteistyö ja vahvat keskinäiset sidokset.⁵⁸ Tämä näkyy myös poliitikkojen urakehityksessä: varsin usein he päätyvät kansanedustajatoimensa

jälkeen johonkin toiseen eliittiasemaan, etenkin liike-elämän johtopaikoille.⁵⁹ Poliitikkojen yhteydenpito muuhun eliittiin on vain vahvistunut viimeisen parinkymmenen vuoden aikana. Samaan aikaan kansanedustajaksi päädytään alemmista sosiaaliryhmistä aiempaa harvemmin.⁶⁰

Toinen ilmeisesti vahvistuva ilmiö on poliitikkojen ja liike-elämän läheiset suhteet. Näiden kahden sektorin väliin on kasvanut joukko viestintätoimistoja ja muita lobbareita, jotka myyvät poliittisen vaikuttamisen osaamistaan yrityksille. Tässä maastossa työskentelee merkittävä määrä entisiä poliitikkoja ja politiikan taustavaikuttajia. Heidän työnkuvaansa kuuluu tietenkin asiakkaiden konsultointi, mutta myös säännöllinen yhteydenpito omiin politiikan verkostoihinsa, joilta saatuun tietoon markkina perustuu.⁶¹

Välillä eroa intressiryhmien lobbauksen ja tasapainoisen tiedonvaihdon välillä on vaikea tehdä, ja tässä suhteessa lobbauksen ammatillistuminen on ehkä heikentänyt tilannetta entisestään. Valitettavasti poliittikkoihin suuntautuvasta lobbauksesta ei ole Suomessa kerätty selaista systemaattista tietoa, joka auttaisi asian arvioinnissa. Edes eduskunnassa vierailevia lobbareita ei toistaiseksi ole kartoitettu.⁶²

Eräs pitkään eduskunnassa työskennellyt haastateltavani koki, että tällä vuosituhanella myös monista eduskunnan teemaryhmistä on tullut lobbausryhmiä, *lobbaukselle on avattu pariovet*. Kyseinen edustaja ei nähnyt tätä pelkästään huonona asiana. Kehitykseen sisältyi ilman muuta riskejä, mutta toisaalta se tarkoitti, että *kansalaisyhteiskunta on tullut sisälle eduskuntaan*.

Aina verkostojen ylläpito ei ole helppoa. Kuten tiedon ja ajan kanssa, myös verkostoitumisessa kansanedustajalla

on tavallisesti enemmän tilaisuuksia kuin voimavaroja, ja riittämättömyyden tunne vaanii jälleen taustalla:

Kaikkihan haluaa hengailla kansanedustajan kaa!

Pitäisi yrittää tuntea toimittajia, heittää niille vinkkejä ja järjestää tilaisuuksia. Usein ei vaan jaksa.

Mun vahvuus poliitikkona on, että mä olen todella helposti lähestyttävä. Ihmisten on helppo tulla mulle puhumaan. Se on hieno lahja, mut myös raskas vastuu, kun niihin ihmisten huoliin pitää sitten myös reagoida.

Kotimaakunta on etenkin pääkaupunkiseudun ulkopuolelta tuleville tärkeä, mutta ei välttämättä mitenkään helppoin osa verkostoa. Kaikki kansanedustajat ovat tulleet tehtävänsä vaalien kautta, joissa suuri osa oman alueen keskeisistä puoluetovereista on sijoittunut huonommin. Siksi on yleistä, että eduskuntaan valitun suhteet oman puolueen paikallisiin johtohenkilöihin ovat viileät.

Ehdottomasti tärkein verkosto ovat kuitenkin ne ystävät ja sukulaiset, joiden kanssa ei olla tekemisissä poliittisista syistä. Toki monet saavat perheeltä tukea myös kansanedustajuuteen: Poliitiikan tekeminen kulkee suvussa, ja osalla haastattelemistani olikin lähisukua joko valtakunnallisessa tai ainakin paikallisessa politiikassa. Usein lähipiiri muodostaa myös poliitikon tukiryhmän ytimen, etenkin uran alkuvaiheessa.

Silti perheen ja ystävien tärkein tehtävä on olla jotta-kin muuta kuin politiikka, kohdella jonakin muuna kuin

poliitikkona. Pysäyttää, kun menee liian lujaa ja kannatella vaikean yli. Ennen muuta on perheen tehtävänä vastustaa politiikan imua, määrätä ja vaatia kansanedustajaa aika ajoin ulos politiikan roolista.

Elämä politiikon läheisenä ei ole ongelmatonta. Lähes kaikissa haastatteluissa tämä nousi tavalla tai toisella esille. Kansanedustajat pohtivat julkisuuden, poissaolon ja pitkien työviikkojen vaikutuksia läheisiinsä:

Tää on elämäntapa. Kun kulkee kadulla vaimon kanssa, niin vähintään joka kymmenes pysäyttää. Koskaan ei oo vapaalla.

Pitää käydä täällä Helsingissä töissä senkin takia, kun vaimo ei kestä kotona koko ajan – monella eduskunnasta pois jääneellähän on puoliset ihan lopussa [naurua].

Varsinkin omien lasten kohdalla olen miettinyt, että mitä kaikkea sitä joutuu kohtaamaan, tarhasta lähtien. Kaikkea lapset eivät ole suostuneet edes kertomaan.

Ensimmäisiin edustajavuosiin kuuluu usein kriisi, kun puoliset yrittävät totutella suomalaiselle parisuhdekulttuurille vieraaseen erillään oloon. Rankimmillaan muutos on ehkä silloin, kun konservatiivisempaan avioliittomalliin kiinnittynyt pari huomaa äkkiä olevansa tilanteessa, jossa vaimon yhteiskunnallinen status on korkeampi kuin hänen puolisonsa.

Mietin tätä paljon sen jälkeen, kun eräänä varhaisena aamuna löydän edustajakollegani vessasta oksentamasta.

Hänen silmänsä ovat olleet harmaat jo monta viikkoa, niin harmaat, että sen olin huomannut minäkin, joka yleensä hoksaan tällaiset asiat viimeisenä.

Talo on vielä hiljainen, ensimmäiset valiokunnat vasta alkamassa. Hän on viipynyt edellisiltana baarissa niin myöhään, ettei maksanut vaivaa enää yrittää nukkua, ja päättänyt sen sijaan tulla suoraan töihin kirjoittamaan kolumnia.

Siivoamme jäljet, ja löydän jopa käsilaukustani nuhrui-sen purkkapaketin, maku extra fresh. Koska kollegani ei ole juopottelevaa sorttia, alan tentata. Mikä nyt on?

Hän harkitsee vakavasti avioeroa eikä tiedä, miten kertoisi sen puolisolleen. Mies on alkanut vältellä liikkumista julkisesti hänen kanssaan, kun ei kestä, että ihmiset alinomaa pysäyttelevät. Talousasioistakin on perheessä kitkaa, mies ostelee itselleen mitä sattuu hänen tienäamilaan rahoilla. Ja on siinä sitten muutakin.

Silti eroaminen on kovaa, hirveän kovaa. On lapset, vihkivala ja kaikki yhteiset tuttavat. On menestyjän pelko julkisesta epäonnistumisesta – hehän ovat olleet paikkakunnan ihannepari, josta on aina hymyilevä iltapukukuva paikallislehden raportissa kaupungin uudenvuoden vastaanotolta.

Sitten on vielä ajatus elämästä yksin, että millaista se olisi. Pelko, että julkisen roolin läpi ei ehkä enää koskaan löydä ketään, joka osaisi rakastaa ja haluta naista poliitikon takana.

Eikä minulla ole siihen yhtään lohdun sanaa.

NOKKIMISJÄRJESTYS

Mä tulin eduskuntaan semmosesta kunnasta, jonka politiikassa on matalat hierarkiat, paljon naisia ja aika avoin toimintakulttuuri. Siks tää kyllä yllätti, kaikki nää erilaiset kuppikunnat, senioriteettiperiaate ja valiokuntien selkeet sukupuolijakaumat.

Sosiologi Roger V. Gouldin mukaan valtaosa ihmisten ja ryhmien välisistä konflikteista liittyy valtaan: tavoitteena on joko vahvistaa olemassa olevia valta-asetelmia tai häiritä niitä. Gouldin mukaan tämä selittää sen, miksi konflikteja kehkeytyy herkimmin sellaisissa suhteissa, joissa keskinäiset hierarkiat ovat epäselviä. Toisilleen täysin vieraiden tahojen välille niitä syntyy suhteessa paljon vähemmän, samoin selkeissä valtasuhteissa, joissa neuvotteluvaraa ei ole.⁶³

Sosiaalinen maailma on täynnä valtasuhteita. Etenkin vakiintuneissa organisaatioissa niitä on tapana ilmentää erityisillä muodoilla, esimerkiksi selkeillä käskynjako-suhteilla, palkinnoilla ja etiketillä. Näihin liittyvä päätöksenteko on sekin määrämuotoista, on nimitysoikeuksia

ja ohjesääntöjä. Järjestelmillä säädellään valtasuhteisiin liittyviä taisteluja ja siten vapautetaan organisaation energiaa sen ydintehtäviin.

Toisaalta organisaatioissa on aina myös epämuodollisia valtasuhteita ja näihin liittyviä konflikteja. Niitä käytään käytävillä, kahvihuoneissa ja työpaikkachateissa, liittoutuen ja ottaen välimatkaa, enemmän ja vähemmän rakentavasti. Työpaikasta ja hetkestä riippuen voi tämä kamppailu olla mitä tahansa piristävästä poreilusta lamaannuttavaan sisällissotaan.

Usein organisaatioissa on eri tavoin valtaan suhtautuvia ihmisiä. Joidenkin intressi on hankkia sitä itselleen niin paljon kuin mahdollista, toiset taas kokevat valtaperlin epämiellyttävänä ja ottavat siihen etäisyyttä. Kolmansille riittää mahdollisuus tehdä omiin vastuualueisiinsa liittyvät päätökset. Usein vallan tavoittelua itsessään pidetään kielteisenä ja ärsyttävänä piirteenä työtoverissa, ja siksi valtataistelut käydään enemmän tai vähemmän verhotusti, jonkin muun kiistakapulan suojissa.

Tässä suhteessa eduskunta on piristävä poikkeus, sillä koska vaikutusvallan maksimointi kuuluu jokaisen velvollisuuksiin, ei siinä nähdä mitään syytä kainosteluun. Kansanedustajat on valittu ja valtuutettu taistelemaan vallasta, jolla ajaa edustamaansa politiikkaa. He ovat myös saaneet tehtävänsä ainakin osittain sellaisten ominaisuuksien perusteella, jotka suosivat valtataistelua – vaaleissa menestyvät sitkeät, häpeilemättömästi itseään esillä pitävät ehdokkaat, joilla on kyky kerätä joukkoja ja resursseja tuekseen.

Poliittista valtaa on kirjallisuudessa määritelty ainakin kolmesta näkökulmasta: vaikutusvaltana päätösten sisältöön, kykynä estää jonkun päätöksen tai teeman

nouseminen päätöksentekoon sekä pääsynä hegemoniseen valtaan eli kykynä määritellä poliittisia keskusteluja.⁶⁴ Näistä jokainen vaatii erilaista strategiaa, ja usein poliitikko suuntautuukin johonkin näistä.

Itselle avoimien ja realististen vaikutusmahdollisuuksien tunnistaminen on tärkeä osa politiikan osaamista. Kansanedustaja voi hyvin kursailla jonkin nimenomaisen tehtävän edessä, jos hän arvelee pääsevänsä valtaan paremmin käsiksi jotakin muuta kautta. Kategorinen valasta kieltäytyminen tai valtataistelusta pidättäytyminen olisi kuitenkin työtehtävien laiminlyöntiä.

Ja silti ei edes politiikka voi olla pelkkää valtapeliä ja konfliktia. Ei riitä, että valtaa tavoitellaan, sitä pitää ehtiä myös käyttää. On laadittava lakeja ja laskettava budjet-teja. Työrauhan ja toimintakyvyn takaamiseksi eduskuntaan onkin syntynyt monimutkainen nockimisjärjestys, säännöstö siitä, miten ja milloin valtaa voi käyttää tai saa tavoitella. Osittain se perustuu erilaisiin auki kirjoitettuihin säädöksiin (perustuslaista talon sisäisiin ohjeisiin), osin taas vuosikymmenten kuluessa muotoutuneeseen perinteeseen. Nockimisjärjestyksen tehtävänä on hylitä valtakonflikteja kahdella tapaa, rajaamalla kuhunkin kamppailuun osallistuvien määrää (tiettyjä asemia tavoitellakseen on ensin saavutettava toisia) sekä kiinnittämällä virallista ja epävirallista valtaa joihinkin asemiin.

Tässä luvussa kuvaan ehtoja, joiden puitteissa eduskunnassa kamppaillaan vallasta. Ensimmäinen alaluku käsittelee eri henkilöstöryhmien välisiä suhteita ja toinen kansanedustajien keskinäistä hierarkiaa.

Kolmannessa alaluvussa pohdin, miten laajemmin yhteiskuntaa jäsentävät jaot näkyvät eduskunnassa – näihin liittyviä konflikteja ehkäisee toki se, että yhteiskunnan

altavastaajaryhmillä ei ole pääsyä eduskuntaan lainkaan, tai milloin on, ovat he sen sisällä korostetusti marginaalissa. Poikkeuksen tähän tekee sukupuoli. Naisen aseman hidas vahvistuminen on tuonut sukupuolikonfliktin myös eduskunnan seinien sisäpuolelle.

Edustajat ja muut

Tää eduskunta on hierarkioiden verkko, jossa me kaikki yritetään pyristellä.

Käytävässä seisoskelee niin kunnianarvoisa joukko poliitikkoja, että minkä tahansa keskusteluohjelman toimittaja olisi onnesta sykkyrässä. Siinä on entistä ja nykyistä ministeriä, on tunnettua takapirua ja seurapiirijulkkista. Jutut pyörivät niissä näissä.

Edustajat odottelevat pääsyä miestenhuoneeseen. Suuren valiokunnan tauko on nimittäin sattunut kohtaan, jolloin siivooja on luuttuamassa vessaa.

Suomalaisessa kulttuurissa työ on korkealle arvostettua. Vaikka kansanedustajat sijoittuvat siivoojan yläpuolelle sekä eduskunnan sisäisessä että laajemmin yhteiskunnallisessa luokkahierarkiassa, työ kääntää asetelman toisin päin: koska siivooja tekee työtä ja edustajat ovat tauolla, on siivoojalla kiistaton etuajo-oikeus.

Siinäähän valtiopäiväedustajat sitten odottavat. Kellojaan vilkuillen, mutta ilman valituksen sanaa.

Eduskunnan henkilöstö jakautuu tietenkin käskytyssuhteisiin, statuksiin ja palkkaluokkiin siinä kuin mikä tahansa työpaikka – kuitenkin siten, että esimerkiksi

eduskuntaryhmien kanslioissa ja ravintoloiden työntekijöillä on itsenäinen henkilöstöhallintonsa. Tuhatpäinen työyhteisö on kuitenkin täynnä myös muita muodollisia ja epämuodollisia, kiinteitä ja vaihtelevia hierarkioita. Nämä jaot näkyvät konkreettisesti esimerkiksi oikeuksissa eduskunnan tilojen käyttöön.

Täysistuntosaliin on vapaa pääsy ainoastaan kansanedustajilla.⁶⁵ Heidän lisäksi salissa on myös avustavaa henkilöstöä, mutta näiden kulkuoikeus kiinnittyy tiukasti kulloiseenkin työtehtävään. Henkilöstön salissa liikkumista säätelee vakiintunut käytäntö, jota ei ole kirjattu muodollisesti mihinkään ohjeistukseen. Pääsääntönä on, että istuntojen kuluessa salissa saavat olla edustajien lisäksi vain suoraan kokouksen juoksutukseen tarvittavat toimijat.⁶⁶

Talosta löytyy myös jako uusiin avustajiin ja vanhempiin, vuosikymmenten kuluessa paikkansa vakiinnutta-neisiin henkilöstöryhmiin. Kansanedustajien avustajat eivät voi saada kulkuoikeutta täysistuntosaliin millään perusteella.⁶⁷ Jos siis avustaja haluaa toimittaa salissa istuvalle edustajalleen jotakin, esimerkiksi viimeistellyn puheenvuoron tai puhelimen laturin, on hänen etsittävä käsiinsä sellainen virkamies, jolla on kulkuoikeus.

Kansanedustajat saivat oikeuden henkilökohtaiseen avustajaan vähitellen vuodesta 1997 lähtien. Tästä syystä avustajakunta on huomattavasti muita eduskunnan henkilöstöryhmiä nuorempi ja etsii vielä paikkaansa. Avustajien palkkataso on heikompi kuin muiden vastaavaa työtä tekevien ryhmien, ja työtyytyväisyyskyselyissä he suhtautuvat työehtoihinsa kriittisemmin. Jännitettä kuvaa erään pitkään talossa olleen edustajan anekdootti:

Siis alkujaanhan niiden nimikkeeks piti tulla ”eduskunta-avustaja”, mut se muutettiin sitten ”kansanedustajan avustajaks”, että se ei herättäis väärää arvostusta.

Avustajien kulkuoikeuksia rakennuksen eri tiloissa on rajoitettu alusta saakka tavoilla, jotka ovat helpommin hahmotettavissa hierarkkisen paikan osoittamisena kuin käytännön ratkaisuin. Esimerkiksi heidän oikeuttaan käyttää päätalon (varsin hiljaisia) saunatiloja on rajoitettu.⁶⁸ Erään 1990-luvulta saakka talossa työskennelleen haastateltavani tulkinnan mukaan kyse on paitsi avustajien, myös saunan arvosta. Käyttörajoituksilla halutaan korostaa, että sauna on tärkeiden neuvottelujen ja taustavaikuttamisen paikka, johon kenellä tahansa ei voi olla pääsyä.

Eduskunnan selkein hierarkkinen raja kulkee kuitenkin kansanedustajien ja muiden välillä. Talossa on edelleen tapana, että edustajia puhutellaan sukunimellä, usein teititelläänkin. Henkilöstön keskuudessa heihin suhtaudutaan yleisesti pikemminkin asiakkaina, vaikka myös työtoveruussuhteita toki syntyy.⁶⁹

Eduskuntaorganisaatiossa ei yksittäisellä riviedustajalla ole muuhun henkilöstöön nähden yleensä lainkaan muodollista käskytyshaltaa. Edustajien erityisasema perustuukin eduskunnan yleisen arvovallan ja legitimitietin suojeluun, joka puolestaan on jokaisen eduskunnassa työskentelevän työpaikan ehto. Logiikka menee jokseenkin näin: edustajiin suhtaudutaan (tai ollaan suhtautuvinaan) kunnioittavasti, koska jokainen heistä on 1/200 eduskuntainstituutiota, jonka asemasta ja yleisestä arvostuksesta puolestaan riippuu jokaisen eduskunnassa työskentelevän tehtävien mielekkyys.

Asetelmaa uusinnetaan talon käytännöissä koko ajan. Edustajat saavat uuden teknologian käyttöönsä ensimmäisten joukossa eivätkä tarvitse tunnistekorttia, koska muiden oletetaan tunnistavan heidät ilmankin. Edustajan tarvitessa apua jättää henkilöstö muut tehtävänsä. Uusia työntekijöitä ohjeistetaan päästämään edustajat kahvilassa tai IT-tuessa jonon ohi.

Vaikka kiireisiinsä keskittyneet edustajat voivat joskus tiuksia keskenään tai muulle talon väelle, en muista koskaan nähneeni henkilöstön jäsenen vastaavan samalla mitalla. Edustajalle puhutaan aina kohteliaasti, silloinkin, kun tämä ei sitä olisi omalla käytöksellään ansainnut. Talon palvelukulttuurin ystävällisyys poikkeaa siinä määrin totutusta työelämästä, että se on etenkin uusille edustajille toistuvan hämmästelyn aihe.

*Kesti jonkin aikaa tajuta, että kaikki tää on täällä
mua varten, mä oon niinku kartanonherra täällä.*

Edustajien erityisaseman korostaminen ei kuitenkaan tarkoita, että edustajat määräisivät. Varsinkin pitkään talossa työskennelleillä virkamiehillä voi olla huomattavaa valtaa niin eduskunnan sisäisiin käytäntöihin kuin siellä tehtävään lainsäädäntötyöhönkin.

Edustajien järjestys

Kun vastikään ministerivalansa vannonut Perussuomalaisten Sampo Terho nousee ministeriaitioon, syntyy salissa kuiskuttelua. Terho on nimittäin asettunut suoraan

eturiviin. Tapana on, että siihen pääsevät kunkin hallituspuolueen ykkösministerit, jotka tavallisesti ovat myös puolueensa puheenjohtajia. Jos tilaa jää, loput eturivin paikat täytetään pisimpään ministerinä olleilla. Nyt paikalla aikaisemmin istunut, virkaiältään vanhempi ope- tus- ja kulttuuriministeri Sanni Grahn-Laasonen siirtyy taakse.

Ministeriaitiossa on kaksi riviä, joista ensimmäinen on arvokkaampi. Siitä näkee saliin paremmin ja näkyy itse tv-kameroissa. Hierarkiassa vähäpätöisemmillä ministe-reillä on yleensä asiaa etupenkkiin vain silloin, kun käsit-telyssä on jokin nimenomaisesti heidän vastuualueellaan oleva asia.

Tällaisissa asioissa ollaan eduskunnassa hyvin tarkko- ja: eräs haastattelemani ex-ministeri kertoi pestinsä al- kuaikoina istahtaneensa kerran vahingossa arvoaan pa- remmalle paikalle. Tilanteen rauhanomainen ratkaisu oli hänen mukaansa vaatinut monen päivän hyvittelyt.

Siksi Terhon paikkavalinta herättää huomiota. Pe- russuomalaisten ykkösministeri on Timo Soini, joka myös istuu edelleen eturivissä. Terhon sijoittumista ei voi perustella myöskään hänen salkkunsu painolla, sillä vaikka urheilu- ja kulttuuriministerille on henkilövai- hoksen yhteydessä siirretty myös Eurooppa-asiat, on se edelleen höyhenenkevyt verrattuna moneen takapenk- kiläiseen.

Salissa arvailtaan menettelyn liittyvän Perussuoma- laisten lähestyvään puoluekokoukseen. Puheenjohtaja- ehdokkaina ovat Terho ja europarlamentaarikko Jussi Halla-aho. He korostavat olevansa ideologisesti samoil- la linjoilla, mutta Halla-ahoa pidetään huomattavas- ti kriittisempänä Perussuomalaisten hallitusjäsenyyttä

kohtaan. Perussuomalaisten puolue-eliitti onkin liputtanut Terhon puolesta.

Terhon valinta on myös kokoomuksen ja keskustan toiveissa, sillä kiviä on hallituksen pellossa ihan riittävästi ilman Halla-ahoakin. Ehkä Terhon sijoittaminen eturiviin onkin muiden hallituspuolueiden kädenojennus Soinin pyrkimykselle jättää puolueensa arvokkaasti. Toisen puolueen sisäisiin asioihin ei ole sopivaa sekaantua, mutta istumajärjestelyllä voidaan lisätä hienovaraisesti puheenjohtajaehdokkaan näkyvyyttä ja arvovaltaa juuri ennen ratkaisevaa valintaa.

Tai siis: Näkyvyyttä – kyllä. Arvovaltaa – ei.

Joskus eduskunnan sisäinen elämä on niin rikasta, että poliitikot unohtavat sen olevan vain oma pieni maailmansa. He eivät tule ajatelleeksi, että kotisohvaltaan televisiota katseleva Perussuomalaisten rivijäsen tuskin tuntee talon istumajärjestystä. Hänelle on yks hailee, istuuko ministeri ensimmäisessä vai toisessa rivissä, eikä hän kenties näe hallituskumppanien tukea suosituksena lainkaan.

Kansanedustajat ovat muodollisesti samanarvoisia. Käytännössä eduskunta on kuitenkin täynnä nokkimisjärjestyksiä. Nämä hierarkiat ovat paitsi jatkuvan valtaistelun tulos ja kohde, myös keino hillitä valtakamp-pailuja – ne nimittäin rajaavat, kenelle kulloinkin on mahdollista ja kannattavaa osallistua jollekin areenalle. Jos kaikki kisaisivat kaikesta, ajautuisi talo kaaokseen.

Kansanedustajien keskinäinen hierarkia tiivistyy sekin eduskunnan täysistuntosaliin. Paikkajaon pääsääntönä on, että leveyssuunta kuvastaa ryhmäjakoa ja syvyys taas senioriteettia. Nämä ovat eduskunnan sosiaalisen järjestyksen kaksi tärkeintä tukipilaria.

Tämän tietäen on eduskunnan hierarkia pääpiirteis-
sään nähtävissä pelkästään katsomalla istuntosalia.⁷⁰
Edustajat istuvat senioriteetin mukaisessa järjestykses-
sä siten, että pisimpään edustajana olleet sijoittuvat etu-
riviin ja vastatulleet taakse. Virkaiältään saman ikäiset
edustajat lajitellaan aakkosjärjestykseen. Näin kansan-
edustajan ura on siis konkreettista siirtymistä eteenpäin
– joka vaaleissa tulee uusia ja poistuu vanhoja, joten val-
takirjansa uusineet ovat ryhmänsä uudistumistahdista
riippuen taas penkkiä tai kahta lähempänä tavoiteltua
eturiviä.

Senioriteettiperiaatteella tarkoitetaan kokeneempien
kansanedustajien etusija-asemaa suhteessa vähemmän
kokeneisiin. Se vaikuttaa lähes kaikkialla, missä edus-
tajien välillä on jonkinlainen valtakonfliktin riski: Kun
luottamuspaikoista päätetään. Kun täysistuntosalissa
jaetaan puheenvuoroja. Kun eduskuntaryhmän sisäisistä
tehtävistä sovitaan. Kun ratkaistaan, kuka pääsee siihen
lämpimissä maissa matkustelemaan toimikuntaan ja kuka
taas joutuu valiokuntaan, jonka kokoushuoneessa epäil-
lään sisäilmaongelmia.

Senioriteettiperiaatteen vahvuus on sen luovuttamatto-
muudessa. Siinä missä kaikki muut eduskunnan asemat
ovat tavalla tai toisella sidoksissa omalta ryhmältä saa-
tuun tukeen, senioriteetti pysyy myös silloin, kun edustaja
joutuu ryhmänsä epäsuosioon ja jopa erotetuksi.

Tämä lienee myös yksi syy sille, miksi sosiaalidemo-
kraattien ryhmässä nousi vuonna 2016 myrsky, kun
kävi ilmi, että ryhmän puheenjohtaja Antti Lindtman oli
toimittanut puhemiehelle listoja siitä, kenen hän toivoi
saavan kyselytunnilla puheenvuoron. Senioriteetti on
erityisesti omassa puolueessaan vähemmän suosituille

poliitkolle tärkeä työväline. Lindtmanin lista yritti ohittaa sen.⁷¹

Hallituksen torstaiset kyselytunnit ovat ainoa säännöllisesti televisioitu täysistuntokeskustelu. Ryhmät saavat nimetä ensimmäisen kysyjän ja kysymyksen aiheen (yleensä puhemies antaa näistä puheenvuoron ainakin suurimmille oppositiopuolueille), mutta kunkin aiheen jatkokysyjät ovat puhemiehen harkinnassa. Halukkaiden puhujien joukosta valikoituvat televisioajalle yleensä ne, joilla on puolueessaan jokin erityisasema tai asiantuntemus. Kolmas etuoikeuskortti on senioriteetti. Jos eturivistä pyydetään puheenvuoroa, se myös yleensä myönnetään, kun taas takarivissä voi puheenvuoroa joutua odotamaan kuukausia.

Vaikka senioriteettiperiaatteella on eduskunnassa vakaa kannatus ja korkea legitimitetti, herättää se myös ärtymystä etenkin uusissa edustajissa, jotka ovat takapenkiläisinä järjestelmän altavastaaajia:

Esimerkiks salikeskustelussa se on ihan turha, ei kokemus mitenkään väistämättä puheenvuoroja paranna. Varsinkin isoissa puolueissa sit takapenkki istuu ihan hiljaa.

Senioriteetti ei aina johda pätevimmän valintaan. Ihminen ei voi koskaan kasvaa valtiomieheksi tai -naiseksi, jos ei pääse harjoittelemaan.

Jotkut haastattelemistani edustajista valittivat, että ajoittain senioriteettiin vedotaan myös tilanteissa, joissa se ei ole lainkaan asianmukaista:

Kyllä pienen puolueen uutta edustajaa ohjataan pitää valiakuntatyössä suunsa kiinni – joskus jopa sanotaan ihan suoraan.

Kyl sen nyt sokeekin näkee, et ne tosi seniorit on kaikki miehiä. Saman poliittisen kokemuksen omaavalla naisella ei oo samaa asemaa. Naisille ehkä liian helposti tulee se, että viisaampi väistää, et he ei osallistu tommoseen testosteronihaajuiseen matsiin.

Esa Heino on gradussaan pohtinut, miksi uudet edustajat kuitenkin hyväksyvät sukupolvesta toiseen melko lailla mukisematta heille epäedullisen senioriteettiperiaatteen.⁷² Hänen mukaansa senioriteetin normatiivinen asema on niin vahva ja uuden kansanedustajan toimintaedellytykset niin tiukasti sidoksissa ryhmään, että marssijärjestyksen haastaminen olisi liian iso riski omalle urakehitykselle. Sitten kun oma asema olisi vakiintunut riittävästi, on edustaja jo siirtynyt senioriteettiperiaatteen hyötyjiin.

Esimerkiksi Matti Vanhanen näkee senioriteettiperiaatteen nimenomaan konflikteja ehkäisevänä rakenteena. Kun tehtävät ja statukset on kuitenkin jollakin tapaa jaettava ja yhdet niistä ovat toisia halutumpia, on mekaaninen edustajavuosien laskeminen huomattavasti vapaata kilpailua selkeämpi ja vähemmän konfliktiherkkä järjestelmä.⁷³

Täysistuntosalin istumajärjestyksessä senioriteetti ei ole aivan kiveen hakattu. Periaatteessa eduskuntaryhmä voi halutessaan nostaa kenet tahansa edustajansa istumaan salin arvostettuun etuosaan. Televisiokameroiden

vuoksi erityisesti ryhmien ja puolueiden puheenjohtajat sijoitellaankin yleensä huolellisesti istumapaikkakartalle. Lisäksi yksittäiset edustajat voivat pyytää paikan vaihtoa, ja mikäli pyyntö on senioriteettihierarkiassa alaspäin, se tavallisesti huomioidaan. Esimerkiksi jotkut kansanedustajat arvostavat paikkoja ovien läheisyydessä, jolloin liikkuminen saliin ja sieltä pois häiritsee salikeskustelua vähemmän.

Kansanedustajia yksilöinä määrittävän senioriteetin ohella toinen tärkeä nokkimisjärjestyksen osa on eduskuntaryhmien kautta tapahtuva tehtävä- ja statusjako. Kukin ryhmä valitsee keskuudestaan oman hallintonsa, minkä lisäksi useimmat talon yhteiset luottamustehtävät jaetaan siten, että kullekin ryhmälle jyvitetään sen koosta vastaava osuus tehtävistä, joihin ryhmä sitten nimeää edustajansa. Pääsääntönä on, että puolueen vaikutusvalta riippuu sen edustajamäärästä. Taitavilla, ahkerilla ja yleistä kunnioitusta nauttivilla neuvottelijoilla voi pieni puolue kuitenkin parantaa asemaansa yli kokonsa. Päinvas- taiseen suuntaan vaikuttaa tietysti se, jos ryhmä käyttää edustajanaan henkilöä, jolla ei ole tehtävään tarvittavaa osaamista tai kiinnostusta.

Eduskuntaryhmien autonomia on suuri, ja toisen ryhmän nimityksiin puuttumista pidetään sopimattomana. Säännöstä voidaan poiketa lähinnä silloin, jos valitun henkilön katsotaan vaarantavan koko eduskuntainstitu- tion uskottavuutta (esimerkiksi vakavan rikostaustan vuoksi).

Eduskuntaryhmien keskeisen aseman vuoksi kunkin kansanedustajan asema riippuu hänen yksilöllisten ominaisuuksiensa lisäksi mitä suurimmassa määrin hänen eduskuntaryhmänsä koosta, vaikutusvallasta ja ryhmä-

dynamiikasta. Eteneminen eduskunnan nokkimisjärjestyksessä edellyttää kokemuksen kartuttamisen lisäksi oman eduskuntaryhmän luottamuksen voittamista. Siinä tarvitaan johdonmukaisuutta, pelisilmää sekä edellisessä luvussa kuvaamaani poliittista pääoma:

Tärkeimmät taistelut käydään omassa ryhmässä. Ja niissä voi pärjätä asiantuntemuksella, vaikka ei virallista asemaa olisikaan.

Todelliset johtajat ei aina ole samoja kuin ne, jotka ovat muodollisesti vallassa. Tapa, millä ihmiset puhuu ja miten ne toisten puheenvuoroja ottaa huomioon – sieltä sen todellisen johtajuuden huomaa.

Joskus mä mietin, että olenks mä liian kärkeä. Vaikka väitellään, ei pidä upottaa toista, koska jossain vaiheessa se upottaa sit sut.

Ryhmien sisällä kilpaillaan koko ajan luottamuspaikoista, näkyvyydestä ja yleisestä arvovallasta. Erityisesti suurissa puolueissa myös ministerioptio vaikuttaa dynamiikkaan:

Ministerihissi vaikuttaa tässä talossa ihan kaikeen, koska se on niin monen kansanedustajan unelma. Myönteisesti niin, että ihmiset on aktiivisia. Toisaalta se synnyttää laskelmointia ja opportunistia, pahimmillaan toisten motiivien epäilyä ja itsen jalustalle nostamista.

Keskustassa ministeriksi hyväksytään semmonen, joka on kunnostautunut oman ryhmän pitkän linjan ritarina. Siksi Berner oli sokki. Kokoomus taas näyttää nostavan nuoria ohi kokeneempien. Vanhat teollisuusmiehet ei näytä kokouksessa pärjäävän, vaikka kuinka ois näyttöjä.

Fakta on, että vain muutama ministeri päättää, muut valitaan riviministereiksi. Siinä itselliset tyypit voi tietenkin olla resurssi, mutta myös konfliktiriski.

Poliitikot tavoittelevat valtaa (proosallisempien syiden ohella) tietenkin siksi, että se mahdollistaa omien arvojen ja ihanteiden mukaisen yhteiskunnan edistämisen. Traagista on, että ainakin aika ajoin vallan ehtona voi toisaalta olla suostuminen omien ihanteiden kannalta kiusallisiin kompromisseihin:

Politiikka on maratonlaji, ja vie aikansa, että pääsee semmoiseen asemaan, että voi vaikuttaa. Mä olen ensimmäisen kauden kansanedustajana joutunut vaan hyväksymään hallituksen politiikan. Jos mä alan kapinoimaan tässä kohtaa, mä en pääse koskaan sinne, missä päätökset todella tehdään. Edustajan on aina aluksi nieltävä myrkyä, että pääsee tekeen hyviä asioita.

Toki asetelma ei koskaan ole näin yksinkertainen. Kuten esimerkiksi tutkija Kari Palonen korostaa, puolueen linjaa liian uskollisesti noudattavat jäävät toisaalta helposti takapenkkiäisiksi.⁷⁴ Menestys politiikassa edellyttää siis

myös oman profiilin luontia ja riskinottoa, mutta sopivassa suhteessa.

Ajoittaisesta ahdistuksesta huolimatta useimmat haastattelemani edustajat allekirjoittavat pelin säännöt ja noudattavat niitä. Etenkin omaa eduskuntaryhmää vastaan äänestäminen syö ryhmähenkeä ja sitä vältetään. Sitten on edustajia, jotka ovat valinneet valtavirrasta poikkeavan strategian – he eivät osallistu valtakamppailuun lainkaan tai etsivät siitä kohtia, joita muut eivät pysty hyödyntämään. Tällaiset valinnat ehkä suojaavat turhautavilta tai tarpeettomaksi koetuilta valtataisteluilta:

*Onhan se selvää, että mä en oo ministeriainesta.
Ja tavallaan se on helpotuskin, kun muutkin tietää sen, niin tän eliitin kanssa pärjää paremmin.*

Oli oma suhde valtakamppailuihin mikä tahansa, toiminta eduskunnassa edellyttää sen tunnistamista ja huomioon ottamista ja tavalla tai toisella myös osallisuutta.

Senioriteetin ja eduskuntaryhmien ohella muodostaa valiokuntalaitos poliittikoyhteisön hierarkian kolmannen keskeisen ulottuvuuden. Valiokuntien puheenjohtajuudet ja varapuheenjohtajuudet ovat tietenkin tavallisia rivijäsenyyksiä arvostetumpia. Puheenjohtajille maksetaan korotettua edustajapalkkiota, ja he ovat oikeutettuja saamaan puheenvuoron täysistuntodebateissa ensimmäisten joukossa, kun kyse on oman valiokunnan toimialaan kuuluvasta seikasta. Vaikka puhemies periaatteessa päättää puheenvuoroista itsenäisesti, valiokuntien puheenjohtajien etuajo-oikeus on niin vahva, että sen sivuuttaminen tulkittaisiin puhemieheltä virheeksi ja toistuessaan se johtaisi ilman muuta konfliktiin.

Tämän lisäksi itse valiokunnat ja sitä kautta valiokuntajäsenyydet ovat keskenään arvojärjestyksessä. Niinpä valiokuntajäsenyys kertookin paitsi edustajan omista kiinnostuksista, myös hänen paikastaan eduskunnan sisäisissä hierarkioissa. Usein valiokuntapaikat jaetaan ryhmissä senioriteettiperiaatteen mukaisesti (ensiksi taloon tulleet valitsevat ensiksi), ja siten kunkin valiokunnan edustajien keskimääräinen virkaikä kertoo myös sen suosiosta. Viime aikojen suurin muutos on ollut suuren valiokunnan arvonnousu Suomen EU-jäsenyyden myötä.⁷⁵

Suosio ei kuitenkaan ole sama asia kuin arvostus. Perustuslakivaliokunnan vuosien mittaan kasvanut työmäärä on johtanut siihen, että vaikka valiokunnan status on varsin korkea, sinne eksyy jopa ensimmäisen kauden edustajia – seniorit valitsevat mieluummin konkreettisempien asioiden kanssa painivia ja vähemmän työläitä valiokuntavastuita. Valiokunnilla on myös eri puolueissa erilaisia statuksia: esimerkiksi työ- ja tasa-arvovaliokunta on vasemmistopuolueiden keskuudessa paljon kilpaillumpi kuin porvaripuolueissa, kun taas perussuomalaiset arvostavat turvallisuuteen liittyviä teemoja.⁷⁶ Ulkoasiainvaliokunta on perinteisesti vetänyt puoleensa huomattavan paljon eliittitaustaisia kansanedustajia.⁷⁷

Uusimpien valiokuntien (lähinnä tulevaisuus- ja tarkastusvaliokunta) status hakee vielä paikkaansa. Tulevaisuusvaliokunnan työ on muihin valiokuntiin nähden vapaata. Se päättää pitkälti itse käsittelemistään asioista ja kokoontuu vain kahdesti viikossa. Koska se antaa mahdollisuuden perehtyä yhteiskunnan kehitykseen yksittäisiä lakeja laajemmin ja toisaalta rasittaa kalenteria kohtuudella, monet puolueet sijoittavat sinne keskeisiä avainhenkilöitään. Toisaalta tulevaisuusvaliokunnalla on

vain vähän vaikutusta eduskunnan arkiseen budjetti- ja lainsäädäntötyöhön, minkä takia puolueet mielellään työntävät sinne myös sellaisia edustajia, joiden ryhmäkurissa epäillään löystymistä. Tästä syystä eräs edustaja kuvasikin sitä *rangaistusvaliokunnaksi*.

Sukupuoli

Naisen osa politiikassa on edelleen erilainen kuin miehen. Ei kukaan mun mieskollegoilta kysele, että miten se lapsi siellä kotona pärjää.

Joitakin vuosia sitten eräs bhutanilainen poliitikko selitti minulle parlamenttinsa miesvaltaisuutta. Hänen mukaansa Bhutanin poliittinen järjestelmä oli mitä tasa-arvoisin, mutta maantieteelliset ja biologiset syyt tekivät politiikkaan osallistumisen naisille vaikeaksi. Vuoristoisessa maassa vaalikampanjointi nimittäin merkitsi raskaita patikointimatkoja.

Selitystä oli vaikea ottaa todesta, etenkin, kun katsoi ikääntynyttä, ilmeisen hyvin ruokapöydässä viihtyvää kollegaani. Hänellekö kaikki Bhutanin poliittisesti kyvykkäät naiset olivat hävinneet huonomman retkeilykunnan vuoksi? Mies näytti kuitenkin itse uskovan vakaasti teoriaansa.

Eikä tällainen sokeus ole bhutanilaisten yksinoikeus. Kaikkialla maailmassa naiset ovat politiikassa aliedustettuina. Suomi on noin 40 prosentin naisedustuksellaan lähellä kärkeä, ja siihen pääseminen on vaatinut 110 vuotta.⁷⁸ Eivätkä suomalaiset pärjää tilastoissa siksi, että sukupuoli- ja sukupuolten välinen tasa-arvo olisi meillä toteutunut, vaan

siksi, että se on muualla toteutunut vielä heikommin. Useimmissa länsimaissakin naisten osuus on huomattavasti pienempi.⁷⁹

Monissa maissa on naisten poliittista osallistumista rajoittavaa lainsäädäntöä, mutta huomattavasti tavallisempaa on, että aktiivisuus jumiutuu muihin rakenteisiin. Maailman naiset tekevät palkatonta työtä 2,5 kertaa enemmän kuin miehet, mikä tarkoittaa vähemmän aikaa ja rahaa poliittiseen toimintaan. Naisten mahdollisuudet kouluttautumiseenkin ovat edelleen miehiä huonommat – kaksi kolmesta maailman lukutaidottomasta on naisia.

Sitten on tietysti väkivalta. Vuonna 2016 julkaistun kyselyn mukaan haastatelluista 39 maan naisparlamentaarikoista viidennes oli kohdannut työssään seksuaalista väkivaltaa ja 40 prosenttia vakavaa uhkailua. Fyysistä väkivaltaa oli kohdannut joka neljäs. Kahtatoista prosenttia oli joko uhkailtu tai vahingoitettu aseella.⁸⁰ Intiassa jopa 45 prosenttia naispuolisista vaaliehdokkaista koki fyysistä väkivaltaa kampanjansa aikana.⁸¹

Kahdessa edellisessä alaluvussa olen tarkastellut hierarkioita, jotka rakentuvat eduskunnan sisäisissä käytännöissä. Koska eduskunta ei ole muusta maailmasta irrallinen saareke, sen sisällä pitäisi kuitenkin näkyä myös ne yleisemmät yhteiskunnalliset jaot, jotka määrittävät Suomessa ihmisten elämää ja mahdollisuuksia. Tällaisia ja-koja ovat esimerkiksi luokka, sukupuoli ja kansalaisuus. Ne arvottavat ja merkitsevät yksilöitä sekä määrittelevät heidän velvollisuuksiaan ja varsinkin oikeuksiaan. Niillä on tärkeä rooli erilaisten resurssien jakautumisessa.⁸²

Jaot ovat pääsääntöisesti hierarkkisia. Syrjinnän ja oikeudettomuuden mekanismit voimistuvat, mikäli henkilö kuuluu useampaan altavastajaryhmään.

Suhteessa näihin suuriin yhteiskunnallisiin jakoihin on eduskunnan yhteisö varsin yksipuolinen otos etuoikeutettujen ryhmien edustajia. Eduskunnassa on hyvin vähän muita kuin syntyperäisiä Suomen kansalaisia (heidän pääsyään myös rajoitetaan vaalikelpoisuussäännöksillä), ja harvalla edustajalla on työväenluokkainen tausta.⁸³ Mikäli raskaasti stigmatisoituihin sukupuoli- ja seksuaalimarginaaleihin kuuluvia ihmisiä eduskunnassa työskentelee, he pysyvät kaapissa.

Sukupuoli on kuitenkin poikkeus. Vaikka naiset ovat eduskunnassa aliedustettuina ja joiltain osin altavastajia, he sentään ovat turvaporrettien sisäpuolella. Oletan tämän ainakin osittain selittyvän sillä, että kysymys sukupuolesta asettuu suomalaisessa yhteiskunnassa hieman toisin kuin muissa klassisissa jaoissa. Vaikka naisten asema on edelleen heikompi monilla alueilla, joillakin mittareilla naiset ovat miehiä vahvemmillä (esim. elinajanodote) ja toisilla naiset sijoittuvat keskikaistalle, jonka molemmin puolin miesten hajonta ulottuu.⁸⁴

Naisten poliittiset oikeudet ja naispoliitikkojen toimintamahdollisuudet ovat kuitenkin edelleen myös Suomessa rajatummalla kuin miehillä. Kertaakaan ei Suomen historiassa ole nähty naisenemmistöistä eduskuntaa, vaikka aikuisväestön ja äänestäjienkin enemmistö on ollut naisia – lähimpänä käytiin vuoden 2011 vaaleissa, joissa valituksi tuli 85 naisedustajaa (42,5 % edustajista). Naisten osuus eduskuntavaalien ehdokkaistakin on käväissyt yli 40 prosentin vain kerran.⁸⁵

Monet epäsuhtaa aiheuttavat rakenteet ovat samoja kuin muualla maailmassa, vaikka ne meillä esiintyvätkin lievempinä. Myös Suomessa on naispoliitikkojen vaikeampi saada vaalirahoitusta kuin miesten.⁸⁶ On myös

viitteitä siitä, että naispoliitikot saavat enemmän vihapostia ja suoria uhkauksia. Tyypillistä näille viesteille on, että moitteeseen mielipiteestä tai toiminnasta yhdistellään seksismii ja väkivaltafantasioita.⁸⁷

Naisten poliittisen osallistumisen suurin este niin globaalisti kuin Suomessakin on kuitenkin patriarkaalinen kulttuuri, jonka seurauksena johtajuus mielletään edelleen miehiseksi ymmärrettyjen ominaisuuksien kautta, jotka sitten toisaalta sallitaan miespoliitikoille paremmin – johtajaksi nouseminen siis edellyttää ”miesmäistä” käytöstä, mutta toisaalta näin käyttäytyvä naispoliitikko herättää pahennusta.⁸⁸ Kehä tuottaa miesten valikoitumista johtajiksi sielläkin, missä he ovat vähemmistönä.

Hyvä esimerkki tästä on sosiaalidemokraattisen eduskuntaryhmän luottamushenkilövalinnat. Eduskuntavaaleissa 2015 kansa äänesti ryhmään 21 naista ja 13 miestä. Puheenjohtajansa ryhmä valitsi tavan mukaan kuitenkin miesten joukosta – koko sosiaalidemokraattisen puolueen historian aikana sen 37 ryhmäpuheenjohtajasta vain yksi on ollut nainen (Tarja Filatov 2007–2010).⁸⁹ Lukuisista kokeneista ja pätevistä naispoliitikoista huolimatta on sosiaalidemokratialla julkisuudessa miehen kasvot. Myös monen muun puolueen edustajat toivat haastatteluissa esiin, miten politiikassa johtajat edelleen ovat miehiä.

Naiset ei yleensä ole johtajia. Jos ne johtaa, niin ne on sitten naisjohtajia.

Puoluejohtamisesta Kanadassa tehdyn tutkimuksen mukaan erityisesti suurilla ja oikeistolaisilla puolueilla on korkea kynnys valita naisjohtajia. Naispuheenjohtajat

tulevat valituiksi yleensä kovemman kilpailun jälkeen ja heikommilla enemmistöillä kuin miehet. Tämä konsensuksen puuttuminen valinnan ympäriltä selittää osittain sitä, että naisten puheenjohtajakaudet myös jäivät miesten kausia lyhyemmiksi.⁹⁰

Kanadan kokemukset pätevät Suomeen ainakin niiltä osin, että myös meillä naispuheenjohtajia näkee useammin pienissä tai vasemmistolaisissa puolueissa. Tutkija Mari Niemen mukaan myös suomalainen media suhtautuu naispuheenjohtajiin säännönmukaisesti eri tavoin kuin miehiin: naisehdokkaita kuvataan tuoreiksi ja ystävällisiksi ja heillä oletetaan olevan mieskandidaatteja paremmat media- ja yhteistyötaidot. Toisaalta heidän jakamisestaan ja johtamiskykyään epäillään.⁹¹

Ei vain poliitikoilla, vaan myös asioilla on sukupuolihierarkia. Tyypillisesti maskuliiniseksi mielletyt teemat käsitellään eduskunnassa korkeammalla profiililla ja ne saavat enemmän tilaa.⁹² Kiinnostavaa on, mitä tapahtuu, kun jokin naistyyppilliseksi mielletty asia nousee niin keskeiseksi, että sitä ei voida enää pitää toissijaisena kysymyksenä. Näinhän on käynyt soten kohdalla. Asian nouseminen politiikan ykkösagendalle on osaltaan johtanut siihen, että keskeisesti ihmisten sosiaali- ja terveystalouteen vaikuttavaa hanketta käsitellään ensisijaisesti talouden, hallinnon ja elinkeinoelämän diskurssissa, siis miestyyppillisten teemojen kautta. Palveluja tarvitsevan ja käyttävän kansalaisen näkökulma jää jonnekin näiden suurten linjojen alle.

Toisaalta sukupuolijärjestys ei politiikan kentälläkään ole yksioikoinen. Koska tasa-arvo on suomalaisessa yhteiskunnassa verraten yleisesti tunnustettu ihanne ja äänestyskäyttäytyminen selkeästi sukupuolittunutta,

kaikki puolueet pyrkivät huolehtimaan siitä, että niiden näkyvimmistä poliitikoista löytyy sekä mies- että naiskasvoja. Sukupuolijakaumaltaan hyvin epäsuhtaisessa puolueessa tämä antaa vähemmistösukupuolelle huomattavan edun: esimerkiksi Perussuomalaisissa naisten vähäinen määrä näyttää tukeneen näiden henkilökoh- taista urakehitystä.⁹³

Perussuomalaisissa naisena, varsinkin kauniina naisena, on selkeä noste. Mies ei välttämättä samalla osaamisella pärjää. Teillä vasemmistosa- han taas nostetaan samasta syystä noita työmiehiä.

Suuri osa haastattelemistani miesedustajista ei tunnista sukupuolta lainkaan merkittäväksi poliittiseksi jaoksi. Osa naisedustajistakin kokee, että sukupuolella ei henkilökohtaisesti ole ollut merkitystä, sen paremmin etua kuin haittaakaan. Silti kaikki naisedustajat osasivat antaa esimerkin tilanteesta, jossa itse tai joku naiskollega on kohdannut politiikassa epäasiallista kohtelua sukupuolensa vuoksi.

Naisia keskeytellään, puhutaan päälle ja vähätel- lään säännönmukaisesti.

Valiokunnissa voi olla, että muut puhujat ei viit- taa keskustelussa. Joskus ignoroidaan kokonaan.

Jos ois mies, niin esimerkiks neuvottelutilanteissa pääsisi kyllä vähemmällä. Miehiä kyseenalaiste- taan selkeesti vähemmän.

Eräs naishaastateltava kertoi pyrkivänsä täysistuntopäivinä häivyttämään sukupuoltaan pukeutumisessa, esimerkiksi valitsemalla kehoa piilottavia vaatteita, *koska sitä vaan pääsee niin paljon vähemmällä. Vähättelyä ja alatyylisiä vitsejä tulee muutenkin.*

Monien haastateltavieni (niin nais- kuin miesedustajienkin) mielestä naisten on tehtävä ja tiedettävä enemmän saman asiantuntijastatuksen eteen.⁹⁴ Vaikka myös miehiltä ehkä edellytetään reaaliaikaisen ja kaikkialle ulottuvan sosiaalisen median aikakaudella yhä enemmän, naiseen kohdistuvat pätevyysvaatimukset ja moraalinen kontrolli ovat edelleen ankarampia:

Naiselle väsymyksen näyttäminen lasketaan heti heikkoudeksi; mies vaan on tehnyt kovasti duunia.

”Miehet voivat esiintyä jos jonkinlaisina lököpöksyinä ja ohranjyvä silmässä – nainen ei milloinkaan. Naisen ulkoasu, vieläpä ulkomuoto, etenkin lihavuus, ovat jatkuvasti tarkkailtavana. [– –] Naisen täytyy olla ehdottoman tarkka, täsmällinen ja luotettava. Hänen virheitänsä odotetaan ja seurataan.”⁹⁵

*Meille naisille opetetaan pienestä, että kaiken pitää olla priimaa ja pitää päteä. Sitten ei ehdi opetella pelaamista. Sit naiset jää sinne koppiinsa opiskeleen asioita sillä välin kun muut päättää, mitä tapahtuu.*⁹⁶

Kuten muutkin eduskunnan hierarkiat, toimii myös sukupuoli valtataistelua hillitsevästi. Sen avulla rajataan niiden

toimijoiden määrää, joilla kulloinkin on realistinen mahdollisuus voittaa ja siten intressi ylipäättään osallistua vakavasti johonkin kamppailuun. Vaikka naisia ei kategorisesti suljeta ulos esimerkiksi luottamuspaikkajaoista, tendenssi valita tärkeimpiin tehtäviin miestyypillisesti käyttäytyviä henkilöitä sekä asiantuntijuuden sukupuolittuminen vähentävät yksittäisissä tilanteissa potentiaalisten ehdokkaiden määrää.

Kun tyytymättömyyttä kuitenkin esiintyy, miksi eivät etenkin naispoliitikot laajemmin protestoi? Syynä voi olla samantyyppinen mekanismi kuin senioriteettiperiaatteen kohdalla – kun olet päässyt vihdoinkin asemaan, josta muutoksen voisi aloittaa, olet jo sopeutunut ja ehkä itsekin hyötyjien joukossa. Jotkut haastattelemani naispoliitikot selittävät sukupuolihierarkian sitkeyttä myös sillä, että naiskulttuurissa itsessään on protestia ehkäiseviä piirteitä:

Miehet ryhmäytyy paremmin. Naisten kesken ei synny samaa tukemista ja pönkittämistä.

Munhan perusväittäämä on, että me naiset ollaan huonoja tässä verkostoitumisessa. Miehet monesti hallitsee epävirallisia vaikutuskanavia.

Eduskuntaan ei toisaalta ole myöskään muuta kautta syntynyt riittävästi tasa-arvoa ja tasa-arvotietoisuutta tukevia käytäntöjä. Sukupuolittuneita rakenteita ei enää 2000-luvulla kielletä, mutta niistä päästään mukavasti eroon, kun vetovastuu sysätään nimetyille henkilöille (naisverkostot, tasa-arvovaltuutetut jne.), jolloin muiden ei tarvitse niitä miettiä.⁹⁷

Kun tulin eduskuntaan vuonna 2011, perehdytyspäivässä käsiteltiin myös tasa-arvoteemoja, mutta puolityhjälle salille. Tuoreet miesedustajat päättivät nimittäin siinä kohtaa pitää kahvitauon. Vain yksi miesedustaja koki, että tasa-arvoon ja häirintään liittyvät kysymykset koskivat häntäkin ja jäi saliin.

Kuusi vuotta myöhemmin luen Eduskunnan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmasta, että kaavailtua uusien kansanedustajien ja ryhmäkanslioiden perehdyttämistä tasa-arvokysymyksiin ei voitu toteuttaa lainkaan, sillä ”perehdytyksissä on etusijalle jouduttu asettamaan muuta asiasisältöä, jotta esitykset saatu pysymään tiiviinä”.⁹⁸

SÄÄNNÖT

*Vaikka sitä saisi vaaleissa sata tuhatta ääntä,
eduskunnassa ollaan sillä lailla tasa-arvoisia, että
kullakin on vaan kolme nappia.*

Kansalaisaloite työeläkkeiden sitomiseksi palkkaindeksiin sai sosiaali- ja terveysvaliokunnassa täystyrmäyksen.⁹⁹ Aloitteen laatijoiden virhearvio oli vaatia takaisin indeksimallia, josta Suomessa luovuttiin jo 1970-luvulla. Jos aloitteessa olisi ehdotettu paluuta 1990-luvulle saakka noudatettuun puoliväli-indeksiin, ei valiokunnan mietintö ehkä olisi ollut niin yksimielinen. Poliittisesti näillä nimittäin on huikea ero.

Työeläkkeiden vuositarkistus tehdään nykyisin taiteutulla indeksillä. Se muodostuu 80-prosenttisesti hintojen ja 20-prosenttisesti palkkojen muutoksesta. Mikäli palkat nousevat hintoja nopeammin, on taitettu indeksi eläkeläiselle edullisempi kuin puhdas hintaindeksi, jota useimmissa sosiaalietuuksissa käytetään. Toisaalta se on epäedullisempi kuin puoliväli-indeksi, jota työeläkkeisiin sovellettiin 1990-luvulle saakka, kokopalkkaindeksistä nyt puhumattakaan.

Kun puoliväli-indeksistä 1990-luvulla luovuttiin, piti muutoksen olla väliaikainen. Eduskunnassa istuu edelleen kansanedustajia, jotka olivat aikanaan tuota lupaus-
ta antamassa, ja eläkejärjestöt ovat huolehtineet siitä, että moni virkaiältään nuorempikin poliitikko on sitoutunut kannattamaan puoliväli-indeksiä. Suuri osa eläkejärjestelmän asiantuntijoista kuitenkin vastustaa sitä. Eläkemaksut ovat jo nyt korkealla tasolla, eikä eläkerahastojen miljardeja haluta käyttää, koska ne tasapainottavat velkaantuvaa julkista taloutta.

Tästä syystä eduskunnassa ei puhuta puoliväli-indeksistä. Annetun lupauksen ja vallitsevan talouspoliittisen ilmapiirin välinen ristiriita on ratkaistu hiljaisella sopimuksella, jonka mukaan kukaan ei nosta asiaa pöydälle.¹⁰⁰ Siksi kansalaisaloite oli kiusallinen ja monet edustajat helpottuneita, kun ei mikään puolue asettunut sitä tukemaan.

Torstaina 16.3.2017 talossa leviää kuitenkin huhu, että kristillisdemokraattien Sari Tanus aikoo esittää kansalaisaloitteen täysistuntokäsittelyssä paluuta puoliväli-indeksiin. Uutinen herättää yleistä levottomuutta. On selvää, että esitys ei äänestyksessä saisi taakseen eduskunnan enemmistöä, mutta lähes kaikista puolueista löytyy edustajia, jotka kokisivat painetta äänestää sen puolesta. Tämä taas synnyttäisi konflikteja puolueiden sisällä ja välillä. Puoliväli-indeksin puolesta äänestävät leimautuisivat toisten vastuullisuuden turvin omaa jatkokauttaan pelaaviksi populistieiksi, vastustajat taas eläkeläisaktiivien silmissä takinkääntäjiksi.

Tanuksen esitys mielletään siksi tarpeettomana kiusantekona ja asioiden kärjistämisenä. Eduskunnan käytävillä jännitetään, saisiko Tanus jonkun kannattamaan

esitystään ja siten vietyä sen äänestykseen. Tiedetään, että omasta puolueesta ei kannatusta tulisi, mutta entä muista? Ainakin osassa eduskuntaryhmistä edustajia varoitellaan lähtemästä rähinäkelkkaan.

Tanuksen hanke puoliväli-indeksin äänestysttämisestä kaatuu lopulta edustajan poliittiseen kokemattomuuteen – kun käy ilmi, että kannatusta ei omasta ryhmästä tule, hän ei enää ehdi etsiä sitä muista ryhmistä. Voi myös olla, että Tanus ei sitä tosissaan yrittänytkään. Kannatuksen puuttuminen antoi hänelle kunniallisen poistumistien manööveristä, jonka seurauksia hän ei ehkä ollut aivan osannut ennakoida.

Eduskunta huokaisi helpotuksesta.

Tapaus kuvaa monia niistä sosiaalisista mekanismeista, joilla eduskunta säätelee demokratiaan kuuluvaa konfliktia. Valtavirrasta poikkeavia näkemyksiä saa esittää, mutta asian vieminen äänestykseen tarkoittaa, että myös muiden on määriteltävä julkisesti kantansa siihen. Kannan lukitseminen jossakin asiassa taas rajoittaa aina poliittista liikkumavaraa, siis vähentää neuvotteluresursia. Siksi äänestysttäminen hankalissa kysymyksissä on raskas toimenpide, joka syö paljon edustajan poliittista pääomaa.¹⁰¹

Normi tarkoittaa sääntöä, jolla yhteisö säätelee ja yhdenmukaistaa jäsentensä arvoja, asenteita ja käyttäytymismalleja. Säännöt voivat olla joko suoria kehotuksia tai epäsuoria oletuksia sopivista toimintatavoista, pukeutumisesta, esiintymisestä ja mielipiteistä. Osa normeista on virallisiin ohjeistuksiin kirjattuja periaatteita, mutta suurinta osaa uusinnetaan epävirallisissa käytännöissä. Normien oppiminen tapahtuukin osin tiedostamatta, osana johonkin ryhmään sosiaalistumisen prosessia.¹⁰²

Kansanedustajat muodostavat yhteisön, jolla luonnollisesti on myös oma normistonsa. Sen tärkeimpiin tehtäviin kuuluu konfliktien hillitseminen ja säätely sellaiselle tasolle, että hallittu päätöksenteko ylipäättään on mahdollista.¹⁰³ Käytännössä tämä näkyy esimerkiksi tilanteissa, joissa kiusallisiksi koettuja esityksiä ehkäistään sosiaalisella painostuksella. Siihen liittyy usein myös sooloilijoiden rankaisemista – normia rikkovan edustajan on vaikeampi saada hankkeilleen tukea kollegoiltaan, eikä hänen puheenvuoroilleen anneta samaa painoarvoa kuin muiden. Eräissä tilanteissa painostus tapahtuu muodollisen ryhmäkurin kautta.¹⁰⁴

Vaikka perustuslaki takaa kansanedustajalle verrattain laajan autonomian, käytännössä sitä rajaa demokratian yhteistoiminnallinen luonne: halusi tai ei, on kansanedustajan kuuluttava yhteisöön ja noudatettava sen normeja ainakin sen verran, että säilyttää asemansa eduskunnassa varteenotettavana yhteistyökumppanina. Kansanedustajat toimivat ympäristössä, jossa kaikki työtoverit ovat sekä kilpailijoita että liittolaisia. Menestys edellyttää teräviä kyynärpäitä ja omien tavoitteiden määrätietoista edistämistä, mutta toisaalta myös kykyä luoda luottamussuhteita, sillä kaikki voitot ovat saavutettavissa vain muiden tuella. Tämä yksilöllinen hyödyn ja ryhmäsolidaarisuuden välinen jännite on keskeinen eduskunnan toimintaa jäsentävä tekijä.¹⁰⁵

Tässä luvussa tarkastelen tätä kansanedustajien keskinäistä normistoa ja sen merkitystä erityisesti konfliktien ehkäisemisessä.

Työmoraali

Puheiden määriä kyllä tilastoidaan, laatua ei. Sit täysistuntopuheesta tulee semmosta arkisto- ja tilastopuhumista.

Parlamentista X on tulossa vieraita. Puheenjohtaja tiedustelee, ketkä valiokunnan jäsenistä ehtisivät tapamaan kollegoja. Vain yksi viittaa, hänkin vastahakoisesti. Puheenjohtaja huokaa kepeästi, että vaikeatahan tämä on, kun kaikilla on paljon menoa. Hyvä, kun edes yksi ehtii!

Siinä on kyse valiokuntatyön arvovallan ja kasvojen säilyttämisestä. Edustajilla ei liiemmin pitäisi olla valiokunnan kokousajalle sovitun tapaamisen kanssa päällekkäisiä menoja. Toisaalta näillä muodollisilla kohteliaisuuskäynneillä tapahtuu äärimmäisen harvoin mitään sellaista, mikä veisi kenenkään poliittista agendaa eteenpäin. Siksi kroonisesta aikapulasta kärsivät edustajat tuppaavat keksimään muuta tekemistä.

Kokenut puheenjohtaja tietää kaiken tämän. Silti hän kysyy, ”kuka pääsee” eikä ”kuka viitsii”. Koska niin asiat tässä talossa hoidetaan.

Kansanedustajien työmoraali on sosiaalisessa mediassa jatkuvan päivittelyn aihe. Pitkät istuntotauot ja täysistuntojen poissaolotilastot näyttävät normaalia palkkatyötä tekevän ihmisen silmiin siltä, että poliitikot eivät juuri muuta teekään kuin lorvailevat. Joidenkin kohdalla näin onkin. Toisaalta osa edustajista tuntuu olevan koko ajan töissä, hyvä jos puhelin on kiinni joului- ja juhannusyönä. Suurin osa sijoittuu johonkin välimaastoon: istunto-

tauoilla pidetään lomaa, mutta myös tavataan äänestäjiä ja sidosryhmiä, luetaan ja kirjoitetaan.¹⁰⁶

Suomen perustuslain mukaan ”kansanedustaja on velvollinen toimessaan noudattamaan oikeutta ja totuutta. Hän on siinä velvollinen noudattamaan perustuslakia, eivätkä häntä sido muut määräykset.”¹⁰⁷ Lisäksi perustuslaki asettaa edustajan toimelle joitakin reunaehdoja:

- Edustajatoimen hoitaminen keskeytyy europarlamentin jäsenyyden tai asevelvollisuuden ajaksi.
- Edustajan laiminlyödessä ”olennaisesti ja toistuvasti” toimensa hoitamista voi eduskunta perustuslakivaliokunnan lausunnon saatuaan erottaa hänet 2/3 äänten enemmistöllä määrääjäksi tai pysyvästi.
- Niin ikään voi eduskunta 2/3 enemmistöllä ja perustuslakivaliokuntaa kuultuaan päättää julistaa sellaisen edustajan toimen lakanneeksi, joka on tuomittu tahalliseksi rikoksesta vankeuteen tai vaaleihin kohdistuneesta rikoksesta rangaistukseen.

Säännösten tarkoituksena on turvata edustajien vapaus hoitaa tehtäväänsä. Erottamisprosessi on tarkoituksella tehty raskaaksi, jotta houkutusta poliittisesti epämiellettävien edustajien blokkaamiseen ei syntyisi.¹⁰⁸ Jopa perustuslakiin kirjatut yksityiskohtaiset ohjeet edustajien toiminnan estämisestä ovat siellä siksi, ettei kellekään juolahtaisi mieleen esimerkiksi vangita tiukkojen äänestysten alla vastakkaisen kannan edustajia tai estää heidän pääsyään täysistuntoon.

Tietävästi ketään ei olekaan koskaan muodollisesti erotettu toimiensa laiminlyönnin takia. Joidenkin kokonaan eduskunnan toiminnasta jättäytyneiden edustajien kohdalla asiasta on perimätiedon mukaan keskusteltu, mutta lopulta on aina päädytty siihen, että eduskunnan arvovallan ja yleisen toimintakyvyn kannalta on parempi antaa asian ratketa vaalien kautta. Nykyisessä mediaympäristössä erottamisprosessi aiheuttaisi lisäksi pitkän poliittisen skandaalin, jonka aikana muiden asioiden hoito kärsisi.

Kansanedustajien koskemattomuuden turvaamisen kääntopuolena on, että heidän työtahtiaan ei tosiasiallisesti säätele laki tai mikään muu normaaliin palkkatyöhön rinnastuva kontrolli. Siksi ratkaisevaan asemaan nousevat vastuu äänestäjille sekä eduskunnan sisäinen työmoraali.

Nämä eivät ole mitenkään vähäpätöisiä kannusteita. Kansanedustajan valtakirja on pisimmilläänkin nelivuotinen, ja poliitikot ottavat kyllä äänestäjiensä mielipiteet huomioon. Muutamaa eksentristä poikkeusta lukuun ottamatta edustajat pyrkivät näyttäytymään kansalaisille tunnollisina ja työteliinä.

Todellisen työmoraalin takaajana vaalit toimivat kuitenkin huonosti, sillä äänestäjien ymmärrys edustajan työn luonteesta on usein puutteellinen ja sen tueksi laadituissa mittareissa on heikkouksia. Koska varsinaisia luvattomia poissaoloja ei ole, ei vapautusta myöskään voi saada sellaisilla perusteilla, jotka normaaleilla työpaikoilla hyväksyttäisiin. Kun täysistuntopöytäkirjassa on poissaolomerkintä, edustaja on voinut yhtä hyvin olla lähikuppilassa juomassa kaljaa, ryhmänsä kriisikokouksessa, äitinsä hautajaisissa tai vaikka liikenne-

onnettomuudessa. Erikseen hyväksytyiksi poissaoloiksi kirjataan lähinnä vain tietyt eduskunnan viiteryhmiä vakiintuneesti järjestämät intensiivikurssit (esimerkiksi maanpuolustuskurssit) sekä valiokuntien ja eduskunnan viralliset matkat.

Seurantajärjestelmä on jätetty tarkoituksella avoimeksi, sillä poliitikkojen asiallisten ja asiattomien menojen seulonta olisi hyvin hankalaa: rajaa työn ja vapaa-ajan välille kun ei aina osaa vetää poliitikko itseään. Ratkaisu johtaa kuitenkin siihen, että edustajan valtakirjan jatkosta päättävillä äänestäjillä ei ole todellista mahdollisuutta arvioida edustajansa työteliäisyyttä.

Myös muut eduskunnan tuottamat ahkeruusmittarit ovat tavalla tai toisella harhaanjohtavia. Media uutisoi varmemmin edustajien pitämien täysistuntopuheenvuorojen määriä kuin sisältöjä, jolloin edustajille syntyy kannustin puhua myös silloin, kun ei sanottavaa ole.¹⁰⁹ Valtiopäivätoimien ja tiedotteiden määrät kertovat nekin enemmän edustajan työskentelytavoista kuin ahkeruudesta.

Kovan kilpailun kautta eduskuntaan valikoituneet poliitikot lienevät toki keskimäärin työteliäitä ja oma-aloitteisia. Yleensä edustajat kamppailevat pikemminkin liiallisen kuin liian vähäisen työnteon kanssa. Silti ajankäytön heikko läpinäkyvyys korostaa eduskunnan sisäisen yhteisön merkitystä edustajien työmoraalin säätelijänä.

Poliitikkoyhteisön lähtöoletuksena on, että kukin hoitaa työnsä ilman erillistä vahtimista. Mikäli näin ei tapahdu, herättää se nopeasti protestijupinaa ja lopulta konfliktin. Kansanedustaja on varsin vapaa päättämään

omasta toimenkuvastaan, kunhan huolehtii tehtävistä, jotka on ottanut vastuulleen – koska laiminlyönnistä todennäköisesti kärsisi joku puoluetoveri tai liittolainen. Jättäessään vartiopaikkansa voi lintsari vaarantaa koko joukkueen.

Eduskunnassa keskeisin työmoraalia kuvaava käsite on vastuullisuus.¹¹⁰ Vastuullinen poliitikko hoitaa ryhmän hänelle uskomat tehtävät, käyttää avautuvat vaihtamismahdollisuudet ja pysyttelee valppaana voidakseen tiedottaa muille havaitsemistaan riskeistä ja mahdollisuuksista oikea-aikaisesti.

Sen sijaan tunnollinen kokouksissa istuminen ei välttämättä kuulu vastuullisuuden kriteereihin. Riittää, että edustaja on kokouksessa läsnä silloin, kun sillä on merkitystä. Monesti kokouksia on niin paljon päällekkäin, että esimerkiksi valiokuntien asiantuntijakuulemisiin osallistuvat vain valiokuntaryhmien vastuuedustajat. Muut perehtyvät asiaan joko kirjallisten lausuntojen kautta tai äänestävät ryhmänsä vastuuhenkilön antamien nuottien mukaan.

Sama pätee täysistuntoihin: edustajat saavat ryhmältään enemmän tai vähemmän organisoidusti vastuuteemoja, usein valiokuntavastuiden mukaan, ja niissä heidän oletetaan edustavan puoluettaan salikeskustelussa tai hankkivan jonkun sijalleen, jos joutuvat olemaan poissa. Muuten osallistumisaktiivisuutensa voi päättää itse.

Vastuulliseen politiikan tekoon katsotaan kuuluvan myös ennakoitava ja reilu toiminta suhteessa edustajakollegoihin. Tämä tarkoittaa tietysti sopimusten pitämistä ja kääntäen kykyä pidättyä painostuksenkin alla sopimuksista, joita ei ehkä voi pitää. Siihen kuuluu

myös esimerkiksi ryhmätoverien informointi, mikäli oma kanta poikkeaa muun eduskuntaryhmän salikäytäytymisestä.

Mikäli vastuunsa hoitaa kunnialla, ei talon sisällä kovin helposti lähdetä kyselemään toisten menojen perään. Kynnystä puuttua kollegan huonoon tehtävien hoitoon nostaa sekin, että työn sirpaleisuuden ja moninaisuuden vuoksi ei muilla yleensä ole kovin selkeää kuvaa, mihin kukin aikaansa käyttää.

Sosiaalinen normi tuleeikin näkyviin lähinnä silloin, kun jonkun laiminlyönnistä aiheutuu muille lisävaivaa – kun edustaja jättää lupaamansa asian tekemättä ja joku muu joutuu sitä kiireessä paikkaamaan, tai kun valiokuntia ei saada asianmukaisesti päätösvaltaiseksi ja päätös siirtyy seuraavaan kokoukseen, jolloin muut edustajat joutuvat suunnittelemaan kalentereitaan uusiksi.

Jos joku edustaja on toistuvasti kokouksista poissa tai ilmaantuu paikalle vanhalta viinalta haisten, häntä paheksutaan vapaamatkustajuudesta, mutta kellään yksittäisellä henkilöllä talossa ei varsinaisesti ole valtuuksia kurinpitoon. Ryhmien puheenjohtajien odotetaan toimivan johonkin tasoon saakka oman ryhmänsä paimenena, mutta muodollista valtaa heilläkään ei tähän ole. Tyypillisesti tilanne ratkaistaan siten, että vastuitaan laiminlyöväälle edustajalle annetaan hoidettavaksi vain helppoja ja toisarvoisia tehtäviä. Kiinnostavaa on, että edes vahvan alisuorittamisen tilanteissa ei edustajatoverin välistävetoja yleensä vuodeta medialle.

Järjestyssäännöt

Olemme kollegojen kanssa saaneet kunnian tавata Maailmanpankin korkeimpaan johtoon kuuluvan tyypin. Kyse on diplomatiatapaamisesta, ja mitä tärkeämmästä henkilöstä on kyse, sitä vähemmän näissä tilaisuuksissa kukaan yleensä sanoo mitään kiinnostavaa. Hörpin kuitenkin kiltisti kahvia ja mutustelen pikkuleipää, samalla kun heppu esittelee organisaationsa visioita.

”Fuck you!”, kuuluu yhtäkkiä takaani, aika kiukkuiseen sävyyn. Tuore edustajakolleganihan se siellä on taas suuttunut jostain toiselle.

Maailmanpankki-pomo keskeyttää puheensa ja silmäilee hämmentyneenä takariviin, jossa tunnutaan kaipaavan välitöntä rauhanturvaoperaatiota. Seurueemme puheenjohtaja ojentaa kiukkupussia vaivaantuneella rykäisyllä. Minä sekoittelen tarmokkaasti kahviani ja ajattelen, että olisi se nyt edes voinut haistatella suomeksi. Olisi pysynyt ikään kuin perhepiirissä.

Kansanedustajuus tulee ensi kertaa valitulle aina jossain määrin yllätyksenä. Vaikka puolueen tai oman kunnan politiikassa olisi toiminut pitkäänkin, ammatipoliitikon työhön on vaikea valmistautua. Siksi vaalien jälkeisinä kuukausina untuvikkojen vielä mukanaan kantama ulkomaailma pirskahtelee talon käytävillä ja kabineteissa aiheuttaen hankalia tilanteita.

Hämmästyttävän nopeasti uudet kuitenkin oppivat eduskunnan tavoille ja elämä palaa vanhoihin uumiin. Eikä kokenut poliitikko enää sano fuck you, ei, vaikka välillä mieli tekisi.

Kukaan ei jaksakaan työskennellä jatkuvassa konfliktissa. Koska konflikti on kuitenkin politiikassa aina vähintään kulman takana, on eduskuntaan syntynyt paljon emotionaaliseen suojeluun tähtääviä sääntöjä. Niillä yritetään estää turhat ristiriidat, jotta voimia säästyisi välttämättömiin.

Ensinnäkin on normeja, jotka säätelevät yleistä käyttäytymistä. Esimerkiksi juopottelua virallisten työtehtävien yhteydessä paheksutaan (pois lukien kansainvälisen käytännön mukaiset ruokaviinit). Samoin kaikkinaisen kiukuttelu ja riitely katsotaan sopimattomaksi. Jopa sellaista poliittista väittelyä, jota poliitikot käyvät julkisuudessa jatkuvasti, kontrolloidaan eduskunnan seinien sisällä tarkoin.

Esimerkiksi aamupalapöydässä ei riidellä politiikasta. Mielipiteensä voi sanoa, mutta ei niistä alesta jankkaamaan. Kun ihmiset tulee tuolta mistä kukin töihin tuleeekin, niin pitää niiden saada syödä puuronsa rauhassa.

Näkyvin neuvottelu käytösnormien osalta käydään tietysti siitä, mikä on sopivaa täysistuntosaliin. Siellä edustajatovereita teititellään, vaikka muuten sinuteltaisiin, ja puheenvuorot osoitetaan puhemiehelle. Näillä muualta jo kauan sitten hävinneillä muodoilla paitsi muistutetaan eduskunnan iättömyyteen perustuvasta arvovallasta, myös luodaan etäisyyttä puhujan ja asian väliin – hillitään huomion siirtymistä asiasta sen esittäjään ja asian henkilöitymistä.¹¹¹

Eduskunta on konservatiivinen, mutta saa vähän ollakin. Se tukee arvovaltaa.

Myös puhumisen tapaa normitetaan. Täysistunto on eduskunnan muodollinen ydin, ja laajalti jaettuna ihanteena onkin, että sen keskusteluja ohjaavat parlamentaarisen puheen klassiset ihanteet: asiantuntijuus, huolellinen argumentointi ja toisten keskustelijoiden kunnioittaminen.

Toisen solvaaminen ei ole ok, ja ainakin itse yrittän tietoisesti sitä varoa.

Tutkija Timo Turja on listannut täysistuntokeskusteluissa ääneen lausuttuja tapasääntöjä.¹¹² Vaikka jotkut hänen käyttämistään sitaateista ovat peräisin vuosikymmenten takaa, lista itsessään on edelleen käyttökelpoinen. Osa normeista on nykyisin verraten heikkoja, mutta mikään ei ole kokonaan kadonnut:

- Puhujat eivät arvostele edustajia, jotka ovat pois istuntosalista ja kykenemättömiä vastaamaan arvosteluun.
- Puhujien ei pidä arvostella puheessaan eduskunnan ulkopuolisia ihmisiä, jotka eivät voi puolustautua täysistunnossa. Samasta syystä ei tulisi arvostella puhemiehen poliittisia puheita, koska tämä ei voi osallistua keskusteluun.
- Puhujan ei pidä poistua välittömästi puheensa jälkeen istuntosalista, vaan antaa kuulijoille mahdollisuus vastata puheessa esitettyihin argumentteihin.
- Puhujat eivät aseta kyseenalaiseksi muiden edustajien puheiden tarkoitusta tai epäile niiden motiivia.

- Puhujat eivät anna puheessaan neuvoja muiden puolueiden edustajille siitä, kuinka heidän tulisi toimia omassa eduskuntaryhmässään tai puolueessaan.
- Puhujat eivät käsittele puheessaan valiokunnan sisäisiä tai keskeneräisiä asioita.
- Puhujat eivät pidä propagandistisia puheita, joiden tarkoituksena on kiihottaa kansaa.
- Puhujat eivät käsittele puheissaan ihmisten henkilökohtaisia ja yksityisiä asioita.

Pääsääntö on, että keskustelun on pysyttävä asiallisena eikä se saa mennä henkilökohtaisuuksiin. Radikaalisti valtavirrasta poikkeaviakin mielipiteitä saa esittää, kunhan sen tekee hyvien tapojen puitteissa. Käytännössä kovin yllättäviin ja uusia näkökulmia avaaviin puheenvuoroihin on kuitenkin vaikea saada jatkokommentteja ja ne usein hautautuvat konservatiivisemman ja paljon toistoja sisältävän valtavirtapuheen alle.

Räksyttäminen faktoista piittaamatta ei herätä arvostusta.

Joskus sitä toivoisi, että poliitikot olisivat esimerkiksi salikeskustelussa vähän rohkeampia provosoimaan. Käytöstapojen puitteissa tietenkin. Liian kurinalainen keskustelu ei palvele ketään.

Täysistuntosalin pukeutumiskoodi on median kestoaihe ja kytkeytyy helposti käsityksiin eduskunnan ja kansanedustajan työn arvosta.

Mitkään farkut ja T-paita ei vaan käy.

Useimmat haastateltavat kertovat muokanneensa vaatekaappiaan eduskuntaa varten ainakin jonkin verran. Eräs miesedustaja kuvaa pukuaan *työhaalareiksi, joita on pakko käyttää töissä*. Säännöt kuitenkin elävät koko ajan ja vaihtelevat myös istunnon luonteen mukaan. Televisioituissa osioissa, esimerkiksi kyselytunneilla, edustajat pyrkivät pukeutumaan tip top. Juhla- ja suruistuntoihin puetaan kokomustaa.

Jatkuva ja lehdistönkin osaltaan ylläpitämä keskustelu pukeutumisesta sai haastateltaviltani myös kritiikkiä:

Niinkun tää loputon keskustelu vaateduksesta.

Ketä sillä yritetään laittaa kuriin ja miks?

Pukeutumiskoodi ei kuitenkaan liity konfliktien välttämiseen samalla tavoin kuin keskustelukoodi. Enemmän siinä on kyse pyrkimyksestä ylläpitää eduskunnan arvovaltaa yhteisymmärryksessä. Vaikka esimerkiksi edustaja Veltto Virtasen baskeria jonkin verran paheksuttiin suomalaisen tapakulttuuriin sopimattomana sooloiluna, siitä ei koitunut muille haittaa, ja se siksi lopulta miellettiin yhteisön sisällä Virtasen omaksi asiaksi.

Illan hämärtyessä ja väen vähetessä alkaa kuri muutenkin höltyä. Pöydille ilmestyy karkkipusseja ja hartioiden saaleja. Joku potkaisee pöydän alla kengät jalastaan, ja toinen on keskittynyt someen. Usein kiinnostavimmat keskustelut käydään juuri näinä pitkien istuntojen viimeisinä tunteina, kun televisiokamerat on aikaa sitten suljettu ja salissa ovat jäljellä vain asiaan vihkiytyneet.

Vaikka täysistuntosalin käytössäännoista käydään jatkuvaa väantöä, kritiikki kohdistuu yleensä yksityiskohtiin. Yleisesti ollaan sitä mieltä, että ilman tiukkaa säännöstöä täysistuntotyö *karkaisi käsistä, siitä tulis helposti yhtä huutamista*. Monet edustajat puolustavat jäykkä ja vanhanaikaisia normeja siksi, että rennomp i ote voitaisiin tulkita halveksunnaksi instituutiota kohtaan ja siten se voisi vahingoittaa koko eduskunnan arvovaltaa.

Eduskunnan konservatiivisen profiilin vuoksi täysistuntoon liittyy kuitenkin myös normeja, jotka estävät toimivampien työtapojen omaksumista. Näistä eniten kritiikkiä herättää kiello käyttää kannettavaa tietokonetta täysistuntokeskustelujen aikana, vaikka talo on siirtynyt jo vuosia sitten paperittomiin kokouskäytäntöihin ja kaikki istuntokeskustelun kannalta oleelliset asiakirjat ovat sähköisiä.

Monelle eduskunnan istuntoja seuraavalle kansalaiselle tietotekniset laitteet assosioituvat vielä pelaamiseen, viihteeseen ja muuhun vapaa-ajan viettoon. Siksi heidän on vaikea ymmärtää, että edustajalle kyse on (myös) työvälineestä. Kun nyt sitten poliitikko haluaa esimerkiksi tarkistaa puheenvuoroaan varten jonkin yksityiskohdan valiokuntakäsittelyssä kuulluista asiantuntijalausunnoista, saa puhemies tuohtunutta kansalaispalautetta siitä, miten poliitikot keskustelun seuraamisen sijaan räpläävät lelujaan.

Tämä johtaa siihen, että halutessaan näyttää ahkeralta on poliitikon viisaampaa tulostaa mahdollisimman suuri osa kokousmateriaalista paperille. Paperit nimittäin näyttävät työltä. Käytännössä täysistunnon arvovaltaa turvaakin avustajakunta, joka juoksee ympäri taloa etsimässä, kirjoittamassa, tulostamassa ja toimittamassa

edustajille materiaaleja, joista suuren osan nämä pystyivät ja istunnon aikana hyvin ehtisivätkin hoitaa itse kannettavillaan.

Täysistuntosalin selkeiden ja osin ohjeistuksiin auki kirjoitettujen sääntöjen lisäksi yhteisössä on myös sellaisia normeja, joita ei lue missään ja joiden olemassaolon voi usein havaita vain niiden rikkomista seuraavista reaktioista. Tällaisia ovat esimerkiksi säännöt, joiden perusteella jostakin yhteisponnistuksesta koituva hyöty jaetaan.

Ei ole yhdentekevää, kuka saa hankkeesta kunniaa ja minkä verran. Järjestys voi määräytyä yleisten hierarkiajärjestysten mukaan (eduskuntaryhmän koko, seni-
oriteetti, valiokunta-asema), mutta tilanteesta riippuen siihen voivat vaikuttaa myös tunnustettu asiaosaaminen, poliittinen profiili tai hankkeen eteen nähty vaiva.

Kannattaa harkita tarkkaan, milloin ottaa jostakin asiasta kunnian itselle. Kaikki politiikassa on yhteistyötä, ja tulosten omiminen syö helposti poliittista pääomaa.

On hyvin tärkeää, missä järjestyksessä nimet laetaan paperiin ja miten ollaan kuvassa. Tai missä järjestyksessä käytetään puheenvuorot. Usein nää on kirjoittamattomia sääntöjä, jotka pitää vaan tajuta.

Näkyvyyden lisäksi aika on arvokas ja niukka resurssi. Sitä puolustetaan, ajoittain kiivaastikin.¹¹³ Tämä näkyy esimerkiksi muiden edustajien kärsimättömyydessä, kun kokous jumittaa menettelytapakysymyksissä siksi, että joku edustajista ei tunne tai ymmärrä kirjoittamattomia

sääntöjä. Erityisesti uuden edustajan on vaikea näitä konflikteja ennakoida, koska perehdyttämiskäytäntöjä ei juuri ole – pelisäännöt opitaan kompastumalla niihin.

Sit vanhemmat edustajat turhautuu, kun uusi ei osaa.

Vaikka eduskunta määritelmällisesti on poliittisen debatoinnin paikka, käytännössä krooninen aikapula rajoittaa tätäkin. Poliittisen argumentoinnin oikea paikka on täysistuntosali, jonka juoksutus on rakennettu niin, että vapaasta puheoikeudesta huolimatta ei kenelläkään ole kuunteluvuoroa: edustajien ei ole pakko jäädä kuuntelemaan toistensa puheita. Valiokunnissa keskustellaan toki jonkin verran, mutta siellä poliittisen retoriikan sijaan arvossa on ytimekäs ja konkreettinen puhe.¹¹⁴ Liian puheliaat laitetaan nopeasti ruotuun:

Joku saattaa sanoo, et mitä tohon aikaa tuhlaamaan, noi puheet voi sit pitää salissa.

Valiokunnissa toiset tuskastuu helposti, jos puhuu paljon.

Hyvä esimerkki toisten ajan säästämiseen velvoittavasta normista on täysistunnossa 8.12.2017 käyty keskustelu työttömyysturvan aktiivimallista.¹¹⁵ Tämä kiistanalainen ja julkisuudessaakin kuukausia keskusteluttanut esitys tuotiin esityslistalle ensimmäiseen käsittelyyn vain parin tunnin varoitusajalla myöhäiseen perjantai-iltapäivään, jolloin valtaosa edustajista oli jo lähtenyt maakuntiin. Paikalle päässeiden edustajien keskuudessa vallitsikin

menettelyn vuoksi jo valmiiksi ärtynyt mieliala. Se vahvistui entisestään, kun hallituspuolueiden heikko edustus kävi ilmi: koko nelituntisen keskustelun aikana salissa kävi vain kolme hallituspuolueen edustajaa. Asiaa paheksuttiin useissa puheenvuoroissa.

Reilun kahden tunnin keskustelun jälkeen tuohtumus nousi uudelle tasolle, kun sosiaalidemokraattinen edustaja Mika Kari kertoi esittelevän ministerin twiittaavan olevansa savusaunassa. Työministeri peukutti. Salissa alettiin mutista pöytäämistä.

Kuten jo aiemmin luvussa ”Aika” kuvasin, asioiden pöytääminen ilman ryhmien välisiä neuvotteluja on raskas toimenpide, sillä se saattaa vaikuttaa koko eduskunnan aikatauluihin. Istunnon pöytäkirjoista näkyy, miten edustaja Kari epäröi pöytäämisesityksen tekemistä, koska se saattaisi pidentää syysistuntokautta kokonaisella päivällä:

”Mika Kari sd: Arvoisa puhemies! Ymmärrän kyllä, että oppositio on lyönyt tässä asiassa löylyä, mutta sitä en ymmärrä, että ministeri nauttii niistä savusaunan lauteilla samaan aikaan, kun ministerin paikka olisi ollut täällä. Kun ei ole hallituspuolueista muuta edustajaa kuin rouva puhemies, ei edes kansanedustajia hallituspuolueista, niin kysyn, mahdollistetaanko toisessa käsittelyssä oppositiolle mahdollisuus esittää kysymyksiä ministereille. Kysyn tätä vakavissa mielin, koska tässä mielessä on kyllä kolmaskin vaihtoehto, mutta sillä kolmannella vaihtoehdolla meidän budjettikäsittelymme menee päivällä pidemmäksi.”¹¹⁶

Muiden edustajien kannustuksesta Kari kuitenkin jatkaa asian selvittelyä. Kun hän sitten hieman myöhemmin tekee pöytäsesityksen, hän perustelee sitä asian painoarvoon nähden riittämättömällä kokoonpanolla, mutta myös sillä, että pöytäys on mahdollista hoitaa ilman ylimääräisiä työpäiviä:

”Mika Kari sd: Arvoisa rouva puhemies! Kun jo useamman kerran tässä sanotusti ja useamman edustajan toimesta sanotusti on tilanne, että meillä on täällä käymässä muutaman hallituspuolueen kansanedustaja, meiltä puuttuvat ministerit eikä oppositiosta ole löylynheittäjäksi savusaunaan asti, meidän pitää mitä ilmeisimmin tässä nyt päätyä siihen johtopäätökseen, että jotta asia saa sen arvolle kuuluvan käsittelyn, esitän tässä yhteydessä, että asian käsittely jätetään pöydälle ensi maanantaina kokoontuvalle täysistunnolle. Varmistin tämän meidän istuntosuunnitelmamme ja aikataulun pitävyyden myös lainsäädäntöjohtajalta, että tämä olisi mahdollista tehdä ilman, että istuntosuunnitelmamme siitä kärsii.”¹¹⁷

Perustelun tehtävänä on vakuuttaa kollegat siitä, että poikkeuksellisesta toimenpiteestä huolimatta edustaja pyrkii toimimaan vastuullisesti ja muiden aikaa kunnioittaen. Että hän ei kuulu yhteisön normeista piittaamattomiin, poliittisia irtopisteitä keräileviin häirikköpoliitikoihin.

Kun asian käsittelyä seuraavana maanantaina jatkettiin, istui esittelevä ministeri salissa koko monituntisen

keskustelun. Myös hallituspuolueiden muita edustajia oli hyvin läsnä. Tämä oli ilman muuta voitto edustaja Karille: pöytäys olisi voinut syödä merkittävästi hänen poliittista pääomaansa, mutta jatkokeskustelun ilmeinen tarve ja korkea profiili johti juuri päinvastaiseen. Riskin ottaminen kannatti.

Ryhmäkuri

”Joulun ja juhannuksen alla eduskunta on varsinainen hornankattila”, kuvaa kansanedustaja Tuula Haatainen kirjassaan. ”Kaikki ovat kiukkuisia ja väsyneitä.”¹¹⁸

Ja niin taas tänäkin vuonna. Talousarvion kannalta välttämättömät lait ovat jääneet viime tippaan, ja nyt työpäiviä pidennetään, jotta käsittelyä ei tarvitsisi jatkaa välipäiville. Eilen lähdin istunnosta kahden aikaan aamu-yöstä, 16-tuntisen työpäivän jälkeen. En silti kehtaa valittaa, sillä vierustoverin päivä oli aamutelevision vuoksi venynyt yhdeksääntoista tuntiin.

Budjettiäänestykset pidetään aamuisin istunnon aluksi. Niitä on yleensä pitkälti toista sataa, ja monet esitykset liittyvät paikallisiin asioihin tai erityiskysymyksiin. Siksi kukin eduskuntaryhmä on valinnut keskuudestaan edustajan, jonka tehtävänä on perehtyä äänestyskarttoihin etukäteen ja ohjata muiden äänestystä. Siitä on iso apu, vaikka monet edustajat toki käyvät äänestyskartat läpi itsekin.

Äänestyksissä seuraan siten samanaikaisesti omia merkintöjäni ja äänestysvastaavamme Kari Uotilan ohjetta. Jännittävää on, että ne eivät juuri poikkea toisistaan,

vaikka talousarvioesitykset käsittelevät kaikkea mahdollista koulukirjoista poronhoitoon ja usein niin yksityiskohtaisella tasolla, että ryhmällä ei ole asiaan ennalta sovittua kantaa. Arvioisin äänestäväni Karin kanssa ristiin korkeintaan parissa prosentissa kohdista.

Ilmiössä on kyse aatteen konkretisoitumisesta. Äänestysvalintojamme ohjaa jaettu ymmärrys vasemmistolaisuudesta ja yleisemmin politiikan teosta. Vakiintuneita päättelyketjuja pitkin on tästä ymmärryksestä johdettavissa ennakoitavia ja yhdenmukaisia kantoja. Mekanismi ei toimi aina, mutta hämmästyttävän usein.

Tämä poliitikkoja ryhmiinsä kiinnittävä ideologinen liima usein unohtuu, kun puhutaan ryhmäkurista. Aina yhtenäinen äänestyskäyttäytyminen ei johdu pakottamisesta tai suostuttelusta – kyse voi myös olla yksinkertaisesti siitä, että ihmiset ovat asiasta samaa mieltä. Koko monipuoluejärjestelmän ideahan on, että aatteellisesti toisiaan lähellä olevat liittoutuvat. Kun töitä sitten tehdään ja asioita käsitellään yhdessä, lähentyvät mielipiteet entisestään. Näin käy etenkin pienemmissä puolueissa, joissa kantoja on helpompi keskusteluttaa koko porukalla.

Samanmielisyyden lisäksi äänestyskäyttäytymistäni ohjaa ryhmäkoheesio: jos asia on itselleni vähämerkityksellinen tai en ole muodostanut siihen kantaa, äänestän ryhmän ohjeistamalla tavalla. Osaksi siksi, että oletan näin osuvani todennäköisemmin ideologisesti oikeaan, mutta myös siksi, että tähän joukkueeseen tunnen solidaarisuutta.

Ryhmäkuri alkaa vasta siellä, missä ryhmäkoheesio loppuu.¹¹⁹ Ryhmäkurin merkitys korostuu, kun edustajien kannat poikkeavat toisistaan tilanteessa, jossa ryhmän edun koetaan edellyttävän yhdenmukaisuutta. Eri-

laisilla muodollisten ja epämuodollisten sanktioiden uhilla pyritään tällöin ylläpitämään yhtenäistä äänestyskäyttäytymistä.

Ryhmäkuri lisää politiikan ennustettavuutta, mutta sillä myös ehkäistään konflikteja: poikkeava käyttäytyminen poliittisesti vaikeissa äänestyksissä tulkitaan helposti äänten kalasteluksi muiden kustannuksella ja herättää siksi pahaa verta niissä, jotka noudattavat yhdessä sovittua linjaa. Äänestäminen omaa ryhmää vastaan on sosiaalisesti ongelmallista samasta syystä kuin omien vastuiden laiminlyönti – se heikentää muiden peliä ja syö heidän resurssejaan.

Jos joku temppuilee, koko ryhmä menettää poliittista pääomaa.

Hallituksen ja opposition välillä vallitsee rakenteellinen, parlamentaarisen demokratian perustaan saakka ulottuva konflikti. Hallituksen tehtävänä on toteuttaa ohjelmaansa ja tuoda eduskuntaan esityksiä. Opposition taas kuuluu osoittaa näiden ehdotusten mahdolliset heikkoudet sekä muistuttaa ihmisiä siitä, että politiikassa on aina vaihtoehtoja. Tästä tehtävänjaosta johtuu, että uuden hallituksen aloitettua eduskunta jakautuu varsin nopeasti kahtia hallitus- ja oppositiopuolueisiin. Ryhmäkurin merkitys korostuu etenkin hallituspuolueissa.

Ilman ryhmäkuria täällä ois koko ajan halluskriisi päällä.

*Ryhmäkuria tarvitaan, varsinkin talouspolitiikassa.
Ilman ryhmäkuria ei kyllä saa mitään leikkauksia*

läpi. Mutta ryhmän pitää jo alussa tehdä selväksi, missä asioissa on omantunnonvapaus.

Ryhmäkuri on yksi perkele, mutta ilman sitä ryhmä hajois kuin varpusparvi. Ja jos hallituksessa joku rikkoo ryhmäkurin, jää koko porukka hallituskavereille velkaa.

Kansainvälisessä tutkimuksessa parlamenttien ryhmäkurille on tunnistettu useita muitakin juuria kuin jaettu aatemaailma, puoluesolidarisuus tai sosiaalistuminen. Mikäli edustajat eivät seisoisi johtajiensa takana, aiheuttaisi se kiusallista epävakautta. Kyse on myös työnjaosta: ilman yhtenäistä äänestyskulttuuria joutuisivat kaikki perehtymään kaikkeen, mikä nykyaikaisessa parlamentissa on mahdotonta jo asioiden paljouden vuoksi.¹²⁰

Eduskuntaryhmissä ryhmäkuriin on suhtauduttu eriasteisella vakavuudella: jossakin riittää, että edustajat pitävät ennen ehdokkuutta antamansa sitoumukset ja muuten ilmoittavat, jos aikovat toimia ryhmän enemmistön tahdon vastaisesti. Toisissa sooloilulle on hyvin vähän tilaa.

Ryhmäkuria voi olla käytännössä vaikea erottaa ryhmäsolidarisuudesta. Saman eduskuntaryhmän jäsenet muodostavat tiimin, eikä kukaan halua tietten tahtoen *pissää omiin muihin*, sabotoida yhteistä ja sen myötä myös omaa poliittista projektia. Siksi erimieliset usein mieluummin taipuvat tai sitten pysyttelevät poissa vaikeista äänestystilanteista.

Enemmistön kanta on sääntöjen mukaan ryhmän kanta, mutta kaikilla on omantunnon vapaus.

Tuntuu kuitenkin tosi kurjalta, jos muu ryhmä on salissa eri mieltä omaan valiokuntavastuuseen kuuluvasta asiasta.

Ryhmäkuri toimii ainakin meillä pääosin ryhmäsolidaarisuuden kautta; kuri nousee esiin poikkeustilanteissa. Äänestyskäyttäytyminen pitää määritellä sen mukaan, että kestäisi samaa myös muilta.

Ryhmäkuri on poliittikoyhteisössä laajasti hyväksytty ja tunnustettu rakenne. Se tukee puolueen yhteistä agenda ja estää niitä hajoamasta yksilötoimijoiksi. Näin ryhmäkuria voidaan pitää paitsi ryhmäkoheesio vaihtoehtona, myös sen yhtenä muotona.¹²¹ Ryhmäkurin oikeutukseksi mainittiin haastatteluissani myös se, että suomalaisessa vaalijärjestelmässä on edustaja aina vastuussa paitsi äänestäjilleen, myös puolueelleen. Siten ryhmällä on oikeus vaatia lojaliteettia.

Jos ryhmäkuria haastetaan, pitää olla tosi kyseessä. Se on *vaikea maasto*, jonne pitää lähteä vasta, kun muut vaihtoehdot on käyty läpi, kun esimerkiksi ryhmän valitsema linja on kestäättömällä tavalla ristiriidassa omien periaatteiden kanssa.

Ryhmän eheys on kuitenkin tärkeä asia. Sitä tulee horjuttaa vain omissa pääkysymyksissä, ei minikään pikkujutun takia.

Joskus oon rikkonut ryhmäkurin, mut tarkkaan se pitää barkita, kun aina sä siitä maksat.

Ryhmäkuriin liittyy kuitenkin perustava rakenteellinen ongelma: jos yhdenmukaisuus pystytään säilyttämään ideologisen samanmielisyyden ja ryhmäsolidaarisuuden turvin, ei sitä tarvita. Jos taas nämä ryhmän sosiaaliset sidokset ovat kovin heikkoja, on ryhmäkurin teho varsin rajallinen, koska myös sen sanktiot perustuvat ryhmäkokemukselle.¹²² Eduskuntaryhmän muodolliset keinot niskoittelijoiden suitsimiseen perustuvat siihen, että edustaja ylipäättään haluaa pysyä ryhmässä ja on valmis alistumaan sen sanktioihin.

Ryhmä voi rankaista kapinallista varoituksella tai pahimmillaan ryhmästä erottamisella:

Kaveri laitettiin heti ruotuun uhkaamalla erottaa valiokuntaryhmästä.

Huomattavasti vakavampi pelote haastattelemilleni edustajille kuitenkin oli, että kansanedustaja ei voi edetä henkilökohtaisella uralla tai edistää poliittisia tavoitteitaan ilman ryhmän tukea. Siten niskoittelu ryhmässä voi johtaa poliittisen uran katkeamiseen tai ainakin pitkään jäähyyn.

Silloin ei oo ketään, joka seisoisi sun takana.

[Meillä on] ajattelun vapaus, kunhan kertoo muille etukäteen. Saa myös äänestää niin kuin haluaa, mutta jos kuljet omaa polkua, muista, että sä kuljet omaa polkua – älä odota muilta tukea, jos et itse tue muita.

Se on tasapainoilua. Pitää olla huolellinen, että ei kriisiytyä asioita, jotka eivät ole oikeasti merkit-

täviä. Kaiken vastustamisella joutuu omassa ryhmässä sivuun. Ei saa hallintoneuvostopaikkoja eikä ryhmäpuheenvuoroja. Saa kaikkein kurjimmat valiokuntapaikat.

Pahimmillaan ryhmäkuri johtaa siihen, että yksittäinen edustaja joutuu jatkuvasti punnitsemaan ryhmäsolidarisuuden ja omantuntonsa välillä, ehkä jopa toimimaan vaaleissa antamiensa lupausten vastaisesti. Siksi se aiheuttaa kroonisia jännitteitä ja epävarmuustekijöitä talon sisällä. Jotkut haastateltavat nostivat esiin myös sen, että ryhmäkurilla on näivettävä vaikutus eduskunnan keskustelukulttuuriin.

Tuntuu, et kannat on valmiina ja ne käydään vaan salissa esittämässä.

Paheet

Nyt on ehkä ollu eräänlainen poliittisen kulttuurin murrosvaihe. Ennen poliitikot oli miehiä, joilla vaimot hoisi kotona lapsia. Kun naiset tuli politiikkaan, ei ne voi istua täällä pitkää iltaa ja mennä kännissä kotiin. Siks nyt pitäis löytää muita tapoja kommunikointiin kuin sauna ja viina.

Pikkujoulukautena kuluu eduskunnassa kahvia ja pullaa. Jos muilta töiltä vain ehtisi, ei politiikon olisi lainkaan vaikea viettää pikkujoulua vaihtelevilla kokoonpanoilla monta kertaa päivässä aina aattoon asti. Tapanana on, että

viimeisissä ryhmien ja valiokuntien kokouksissa juodaan joulukahvit, ja näin tekevät myös jotkut temaattiset kerhot ja työryhmät. Varsinaisia pikkujoulujakin järjestetään useita – on henkilökunnan pikkujoulut, pääministerin isännöimät hallitusryhmien pikkujoulut, kunkin eduskuntaryhmän omat pikkujoulut sekä tietysti lukuisa joukko epävirallisempaa pikkujoulun pitoa. Osa edustajista osallistuu myös tärkeimpien sidosryhmiensä kahveille ja iltakekkereihin.

Sosiaalidemokraattisen eduskuntaryhmän pikkujoulut ovat perinteisesti olleet eräs juhlakauden kohokohta. Demarit ovat ylpeitä tästä maineesta ja näkevät vaivaa sen säilyttämiseksi – heidän pikkujouluissaan on yleensä jokin teema, elävää musiikkia ja riittoiset tarjoilut. Niihin osallistutaan ahkerasti myös muista puolueista.

Pikkujouluissa on Suomessa tapana juoda, niin eduskunnassakin. Päihtyminen pikkujoulukontekstissa ei vaaranna poliittista uraa tai uskottavuutta. Muut auttavat kollegiaalisessa hengessä taksiin ne, jotka eivät itse pääse. Ei liioin ole tavatonta, että vahtimestarit löytävät aamulla työhuoneitten sohville uupuneita juhlijoita.

Silti on ilmeistä, että uuden poliitikkosukupolven juomatavat poikkeavat melkoisesti edeltäjistä. Veteraanikan-sanedustajat muistelevat, miten vielä 1990-luvulla ryhmähuoneissakin oli baarikaapit eikä ainakaan miespolitiikkojen kosteita lounaita katsottu pahalla.¹²³ Alkoholi oli aivan eri tavalla normaali ja näkyvä osa poliittista kulttuuria kuin nykyisin.

Yleensä ottaen työn ja alkoholin yhdistämiseen suhtaudutaan liberaalimmin kuin normaalityöpaikoissa, vaikka meno on ilmeisesti siistiytynyt tosi paljon.

Meininkihän on täällä siistiytynyt merkittävästi esimerkiksi alkoholin suhteen. Median ainainen läsnäolo varmaan vaikuttaa.

Pahinta ois ehkä mennä saliin hirveessä kännissä. Muutenkin alkoholi alkaa olla tässä talossa vähän tabu.

Edelleen tulee monelle uudelle edustajalle kuitenkin yllätyksenä, kuinka paljon täällä on ihan näkyviä elämänhallinnan ongelmia: alkoholismia ja salasuhteita. Selitykseksi arvellaan: työ kaukana kotoa, ei esimiestä, kovat paineet ja paljon ilmasta viinaa.

Kun jostain tuolta maakunnasta edustaja tulee, niin sosiaalinen status nousee, on rahaa ja julkisuutta. Niin siinä helposti elämänhallinta menee, muutos on niin valtava. Ehkä vielä tulee avioerokin, musta näyttää, että naisille vielä miehiä helpommin.

Erityisesti miesedustajien haastatteluissa pohdinta omasta alkoholinkäytöstä kytkeytyi pitkiin iltoihin vieraalla paikkakunnalla, irrallaan tutuista rutiineista ja ihmisistä.

Siinä sit alkaa helposti harrastaa oluen juontia, ehkä joskus vähän liikaakin.

Valiokunnassa, saati täysistuntosalissa, ei ole sopivaa olla humalassa, tai töissä noin yleensäkään, *mut toisaalta työmaakahvilassa huppelissa näyttää olevan ihan ok.*

Kansanedustajan ongelmalliseen alkoholin käyttöön ja jopa alkoholismiin puuttuminen on kuitenkin hankalaa, sillä muualla työelämässä käytetyt hoitoonohjausjärjestelmät on rakennettu oletukselle työsuhteesta, jota edustajalla ei ole.

Yhtä jalkaa alkoholin käytön kanssa on muuttunut myös seksuaalinormisto. Pikkujouluista lähdetään edelleen myös yhteisiin sänkyihin, mutta pitkään talossa olleiden naishaastateltavieni mukaan seksuaalinen häirintä on vähentynyt merkittävästi. Samaan suuntaan viittaavat eduskunnan henkilöstökyselyt – vaikka niissä raportoidaan edelleen ”häirinnästä ja epäasiallisesta käytöksestä”, ovat luvut laskussa.¹²⁴

Erään veteraanikansanedustajan mukaan selkeä taitekohta oli niin sanottu kalapuikkoviiksimieskohu. Tammikuussa 2008 uutisoitiin kyselystä, jonka mukaan eduskunnassa esiintyy verraten paljon seksuaalista häirintää. Pian tämän jälkeen Helsingin Sanomat julkaisi artikkelin, jossa se nimesi joukon sopimattomasti käyttäytyneitä mieskansanedustajia. Keskustelua politiikan seksismistä käytiin lukuisissa medioissa pitkän kevättä.¹²⁵

Vuoden 2011 eduskuntavaaleissa valtaosa Helsingin Sanomien nimeämisistä poliitikoista jättäytyi tai putosi eduskunnasta. Haastatteleman pitkä linjan edustajan mukaan ilmapiiri oli muuttunut merkittävästi. Uudessa eduskunnassa häirintä oli vähentynyt, mutta niin oli myös sellainen arjen flirtti, jonka menetystä haastateltavani piti vahinkona.

Seksi ei toki jättänyt eduskuntaa kokonaan, niin hyvässä kuin pahassakaan. Pitkät illat kaukana kotoa saavat etsimään uusia ihmissuhteita, ja romansseja syntyy

kuten millä tahansa työpaikalla. Toisaalta vanhat seksin kaksoisstandardit elävät edelleen, ja erityisesti naishaastateltavat kokevat, että eduskunnassa *liian hutsahtavan pukeutumisen raja tulee nopeasti vastaan*. Myöskään häirinnästä ei ole päästy kokonaan eroon, vaan erityisesti nuoremmat naiset kokevat ajoittain *epäsopivaa huulenhaittoa ja muuta käyttäytymistä*:

Ei sen tarvii olla yhden taholta mitenkään jatkuvaa, mut jos kaikki kommentoi jotain aina välillä, niin sitä sit tulee vastaan koko ajan. Varsinkin, jos joutuu liikkumaan miesvaltaisissa porukoissa. Vittu kun oon joskus ollu niin lopussa.

Sopimatonta seksikäyttäytymistä (todellista tai väitettyä) käytetään edelleen myös aseena poliittisessa valtakamppailussa. Omassa aineistossani nousi esiin yksi tapaus, jossa henkilöstä oli levitetty suunnitelmallisesti perättömiä huhuja osana puolueen sisäistä valtakamppailua. Satunnaisempaan leimaamiseen sosiaalisessa mediassa ovat varmasti törmänneet kaikki näkyvät poliitikot.

Seksiin liittyvä leimaaminen on voimakas ase, mutta se toimii mies- ja naispoliitikoilla eri tavoin. Eräs mieshaastateltava arvioi, että *salasuhteen vuotaminen julkisuuteen voi edelleen olla miehelle etu ja naiselle haitta*. Toisaalta esimerkiksi monet seksiä sivuavat politiikan teemat (prostituutio, ihmiskauppa, seksuaalinen hyväksikäyttö, ehkäisy) ovat naisedustajalle pienempi maine-riski kuin miehelle.

Viina ja seksi ovat aina olleet suomalaisessa politiikassa läsnä, ihan kuin ne ovat läsnä kulttuurissa yleisemminkin.

Silti kyse ei ehkä ole vain yleisemmän heijastumista talon sisälle.

Eduskunnan konfliktuaalinen ympäristö ei tarjoa Helsingissä työskenteleville edustajille kotiseudun sosiaalista kontrollia korvaavaa verkostoa, ei ainakaan kaikille. Julkisuuden henkilönä edustajan voi olla vaikea rakentaa tällaista yhteisöä pääkaupunkiseudulla myöskään poliittikayhteisön ulkopuolelle, semminkään, kun eduskunnan vaikeasti ennakoitava rytmi rajoittaa sosiaalisia suhteita. Ainakin osa edustajista kelluu siksi työviikot irrallaan sellaisista sosiaalisista rakenteista, jotka tavallisesti hillitsevät hölmöilyä.

Mä oon oikeen listannu, miten eri tavoin ihmiset siihen stressiin raegoi: on alkoholi, masennus, salasuhte, burn out, motivaation katoaminen sekä vieraantumisen omasta perheestä tai arvopohjasta. Suosittelisin terapiaa aika monelle.

Eduskunnassa suhtaudutaan yleensä hienovaraisesti muiden mokailuun, ja mikäli ne päätyvät julkisuuteen, ei toisen epäonnelle sovi naureskella pahassa mielessä. Poliitikot tietävät, että jokaisen elämästä löytyy ainekset skandaaliin ja että osalla mediasta on vahva intressi rakentaa näitä kohuja. Siten julkisuus näyttäytyy yhteisenä riskinä ja synnyttää yhteenkuuluvuutta sellaistenkin edustajien välille, joilla ei ole ideologista yhteismaata.

Toisinaan ei mediakohu välity eduskunnan arkeen lainkaan; kohun keskellä olevan edustajan odotetaan hoitavan tehtäviään normaalisti ja häntä kohdellaan normaalisti. Julkisuusmylläkkään joutunutta saatetaan myös tukea. Tämä pätee erityisesti tilanteisiin, joissa kohun

aiheuttanutta seikkaa pidetään sillä tavoin vähäpätöisenä tai yksityisyyden piiriin kuuluvana, että henkilön ei koeta ansainneen julkista riepotusta.

Esimerkiksi Katja Hännisen ja Pirkko Mattilan sopimaton päihtymys virallisilla illallisilla herätti lehdistössä ja sosiaalisessa mediassa huomattavasti suuremman myrskyn kuin eduskunnan sisällä. Toukokuussa 2016 puhemies nuhteli kahta kansanedustajaa Ruotsin-vierailun yhteydessä liiallisesta päihtymyksestä ohjelman iltaosuudella. Asia vuosi julkisuuteen saman vuoden marraskuussa (eikä ilmeisesti eduskunnasta silloinkaan), jolloin se uutisoitiin laajasti lehdistössä ja herätti paljon keskustelua. Asian kiinnostavuutta lisäsi, että tapahtuman jälkeen edustaja Mattila oli ehditty nimittää alkoholiasioista vastaavaksi ministeriksi.

Koska kohu osui viikonlopulle, julkinen keskustelu ehti pitkälti laantua ennen eduskunnan kokousrutiineja.¹²⁶ Tämän huomioidenkin oli kollegiaalinen reaktio maltillinen. Pahantekijät saivat sietää jonkin aikaa alkoholiaiheista vitsailua, mutta asia unohtui nopeasti.

Edustajien käyttäytymistä säätelevien normien lisäksi esiintyy eduskunnassa käytäntöjä, joiden tehtävänä on piilottaa julkisuudelta normirikkomuksia tai sellaista toimintaa, joka talon sisällä on hyväksyttyä, mutta saattaisi herättää laajemmalti pahennusta. Tällainen kollegiaalinen kasvojen suojelu oli kaikille haastateltaville tuttu, vaikka siitä harvoin kuulee varsinaisesti puhuttavan.

Tietyn tasoinen solidaarisuus instituutiota ja kollegoja kohtaan kuuluu talon kirjottamattomiin sääntöihin.

Siinä on semmonen paradoksi: koko ajan täällä kilpaillaan, mutta toisaalta instituution arvovallasta huolehtiminen on jokaisen etu ja velvollisuus.

Jos yksi leimaantuu, se leimaa myös muita, on kaikille kiusallista. Kun on puhuttu niin paljon kansanedustajalaitoksen alennustilasta.

Kun täysistunnot jatkuvat myöhään iltaan, syntyy toisinaan tilanteita, joissa jo baariin lähtenyt edustaja saa päähänsä palata saliin puhumaan. Vaikka perustuslaki turvaa kansanedustajan puhevapautta, näissä tilanteissa sääntönä on, että paikalle sattuneet kollegat ainakin yrittävät estää hurjapäätä avaamasta suutaan, mieluummin astumasta täysistuntosaliin lainkaan.

Talossa on kuitenkin semmoinen jännä suojelukulttuuri esimerkiksi päihteiden käytön osalta. Et suojellaan koko eduskunnan arvovaltaa sillä, et pidetään töppöilyt piilossa.

Toisaalta siinä puilee semmonen välinpitämättömyyden riski, et vakavaankaan alkoholiongelmaan ei puututa.

Poliitikkojen vastavuoroinen kasvojen suojelu ei perustu vain ryhmäsolidaarisuuteen, vaan sitä myös sanktioidaan. Jos edustaja jää kiinni kollegansa polttamisesta, häntä paheksutaan ja hän saa alhaisen ja epäluotettavan leiman, joka vaikeuttaa työskentelyä yhteisössä.¹²⁷

Ne on sun kollegoita kuitenkin, niin lähet sä pilaan sun omaa työyhteisöä ja otat samalla kiinnijäämisen riskin. Sellaset suljetaan ulos, jotka rikoo solidaarisuuskoodia. Haluut sä olla seuraavat vuodet hylkiö, pelata lyhyttä peliä?

Aina tämä ei tietenkään toimi. Kansanedustajien sotkuja puhemiehen roolissa selvittämään joutunut Riitta Uosukainen pitää erilaisia vuotoja ja pahan puhumisia ”eettisesti alhaisimpana” käyttäytymisenä: ”Kaikki omat harmini eduskuntatyössä johtuivat tavalla tai toisella vuodoista tai virheellisistä tiedoista, joita ei kerta kaikkiaan saa korjatuksi.”¹²⁸

Ajoittaisesta rakoilusta huolimatta sääntö pätee silti yllättävän hyvin ottaen huomioon, että lähes kuka tahansa poliitikko voi kaivaa kenestä tahansa kollegastaan esiin sellaista, joka huonossa valossa esitettynä saattaisi vaarantaa tämän poliittisen uran – sairauksia, salarakkaita, toilailuja, perversioita, rahasotkuja, epäonnistumisia ja niin edelleen.

Henkilökohtaiset asiat eivät vuoda niin helposti. Kaikki tietää, että me ollaan vaan ihmisiä ja kaikki samalla haavoittuvia. Siinä samalla suojataan eduskunnan arvovaltaa huolehtimalla kaikista.

Kiinnostavaa onkin, että varsinaisten politiikan sisältökysymysten kohdalla vaikenemisen normi ei ole yhtä selkeä. Luottamuksellisissakin neuvonpidoissa ainakin kokeenemmat poliitikot ottavat itsestäänselvyytensä, että kiinnostavat yksityiskohdat löytyvät viimeistään seuraavan aamun lehdestä. Vaikka kavaltaijan henkilöllisyys tällöin

tulisi laajempaan tietoon tai epäilyt kohdistuisivat vahvasti johonkuhun, ei se herätä yhtä vahvaa paheksuntaa kuin vuoto politiikan ulkopuolisissa asioissa.

Myös asiakysymyksissä kollegiaalisella luottamuksella on tärkeä rooli mutta lojaliteetin ehkä nähdään suuntautuvan ensisijaisesti oman puolueen ja sen tavoitteiden suuntaan.¹²⁹

YHTEISÖ

Olen mä yrittänyt kotona selittää, mut ei sitä ymmärrä, jos ei oo täällä ite ollu.

Politiikka on kilpailua ja toisten latujen hiekoittamista, mutta myös luottamusta ja liittoumia. Siksi kyky tehdä yhteistyötä on aivan yhtä tärkeä kuin terävät kyynärpäät. Tässä luvussa tarkastelen näitä politiikan liittoumia suhteessa kirjani kysymykseen konfliktin ja ihmisten jakamisen suhteesta.

Aikaisemmissa luvuissa olen kuvannut, miten konflikteja karsitaan ja säädellään eduskunnassa. Tämän lisäksi politiikan ristiriitaisessa ympäristössä toimimista helpottavat erilaiset sosiaaliset taskut, joissa voimaannutaan seuraavaa kamppailua varten.

Eduskuntaryhmien ja niistä muodostuvan poliitikko-yhteisön ohella kansanedustajat jakautuvat muihin, väliaikaisempiin ja vähemmän muodollisiin ryhmiin. Usein nämä perustuvat yhteiseen kiinnostukseen tai temaattiseen vastuuseen. Tärkeä ryhmäraja kulkee myös opposition ja hallituksen välillä.

Puolueet

Vaikka kunnallistason päätöksenteosta löytyy paljon viljejä valtuutettuja, valtakunnan politiikassa ilman puoluetta on hyvin vaikea toimia. Eduskuntaan tullaan valituksi puolueen listalta, lähes kaikki tehtävä- ja paikkajaot tapahtuvat puolueiden kautta, ja puolueet jäsentävät kannanmuodostusta.

Suomalainen puoluekenttä on kansainvälisestikin vertaillen vakaa: 2000-luvun alun kahdeksasta eduskunta-puolueesta viiden historia ulottuu kiistatta sadan vuoden taakse. Näiden lisäksi myös Perussuomalaisten juuret voidaan johtaa aina 1920-luvun maalaisliittolaiseen populistisiin. Uusia tulokkaita ovat siis vain 1959 perustetut kristillisdemokraatit ja vihreät 1980-luvulta lähtien.¹³⁰

Tämä tarkoittaa, että useimmissa puolueissa yhteiselo ja ongelmien ratkomista on eduskunnassa harjoitettu pitkään. Edustajat vaihtuvat, mutta ryhmäkulttuuri on vanhaa ja se muodostaa vakaan pohjan myös konfliktien säätelylle politiikassa.

Puolueen toimintapäätte eduskunnassa on eduskuntaryhmä, joka muodollisesti koostuu kyseisen puolueen kansanedustajista, käytännössä myös ryhmäkanslioiden henkilöstöstä ja edustajien avustajista. Tässä luvussa tarkoitan eduskuntaryhmällä kuitenkin kapeasti vain kansanedustajia.¹³¹

Eduskuntaryhmän ajatellaan olevan kansanedustajan oma joukkue ja samanmielisten alayhteisö. Usein näin onkin. Puolueiden jäsenet jakavat saman aatemaailman ja sosiaalistuvat samanlaisiin toimintatapoihin. Eroja

muihin ryhmiin ja toisaalta omien samankaltaisuutta korostetaan.¹³² Vanhemmat edustajat toimivat vastatulleiden johdattelijoina paitsi edustajatyöhön yleensä, myös oman ryhmän kulttuuriin.

Poliittisilla mentoreilla on puolueelle ratkaiseva rooli. Työyhteisön on kasvatettava avustajia ja nuorempia edustajia ottamaan seuraava askel. Eduskuntaryhmillä on keskeinen asema, mutta tärkeitä epävirallisia tiimejä syntyy esimerkiksi valiokuntiin. Nykyään eduskuntaan tullaan usein vähän lyhyemmällä poliittisella taustalla, mikä vaatii talolta entistä enemmän.

Oman ryhmän palaverissa hiotaan strategiat emotionaalissa tuulensuojassa:

Omassa ryhmässä tärkeintä on, että saa puhua, mitä ajattelee. Ja omat ajatukset täsmää muitten kanssa.

Oma ryhmä on mielestäni hyvähenkinen, avoin ja keskusteleva. Luulen, että se liittyy myös ryhmän kokoon. Isoissa ryhmissä yhtenäisyyden pitäminen on ehkä vaikeampaa, kun yleiskeskustelulle ei ole niin paljon aikaa.

Mikään itsestäänselvyys tämä ei ole. Haastatteluissani nousi esiin tilanteita, joissa kaksi saman ryhmän jäsentä kuvailee sen dynamiikkaa aivan päinvastaisesti: se mikä toiselle on turvallinen samanmielisten tukijoukko, voi toiselle olla riitojen, painostuksen ja pahoinvoinnin paikka.

Riitojen raskautta lisää, että eduskuntaryhmien yksimielisyysolettaman on tarkoitus suojata edustajia muun politiikan myrskyisyydeltä:

Me eletään muutenkin koko ajan keskellä arvoristiriitaa. Jos samaa on vielä omissa, niin se on tuplakuormitus.

Konfliktiherkkyyttä ryhmissä lisää, että henkilövalinnat (niin talon sisällä kuin eduskuntavaaleissakin) tehdään usein saman puolueen jäsenten väliltä. Koska luottamustehtävät jaetaan puolueittain, kansanedustajan pahimmat kilpailijat löytyvät omasta eduskuntaryhmästä. Saman vaalipiirin edustajien välit ovat koetuksella erityisesti silloin, jos edessä näyttää olevan vaalitappio ja paikkoja vähemmän jaossa.

Kovimmat ja kivuliaimmat skabat käydään ryhmien sisällä.

Pahimmat vihamiehet on usein saman puolueen ja vaalipiirin edustajia.

Erityisesti vaalien lähestyessä välit saman alueen kilpailijoihin kiristyy.

Aina ei pelata reilusti:

Unohdetaan kutsua kokouksiin, lietsotaan netti-kiusaamista. Tai ryhmäkokouksissa kutistetaan ihmistä antamalla huono palaute julkisesti porukalla.

Oli opettavaista joutua keskelle [julkisuus]kohua. Siinä oli omien joukossa niitä, jotka alamäessä tönivät vaan lisää vauhtia. Toisaalta oli niitäkin, jotka tuki, jopa oman uskottavuutensa hinnalla. Kaikki ne mä muistan vieläkin, tukea häviön hetkellä ei unohda.

Valtakysymysten lisäksi myös puhtaat asiakysymykset tai toimintatapoihin liittyvät valinnat voivat aiheuttaa konflikteja. Pahimmillaan ne saattavat johtaa jopa ryhmien hajoamiseen, mutta jo pelkkä huono ryhmähenki on ongelma, sillä silloin edustajien on etsittävä suojansa jostakin heikommasta rakenteesta.

Liika miksi-kysymysten esittäminen voi herättää närää omissakin porukoissa, jos se koetaan ryhmää hajottavana.

Se on äänestäjien kannalta vähän ongelma, että ihmiset täällä väistelee konfliktia oman ryhmän sisällä pitämällä matalaa profilia silloin, kun ovat eri mieltä. Voisihan sitä sanoa rebellisesti ääneen, että itse olen tätä mieltä, mutta kun on sovittu toisin, toimin sen mukaan.

Puolueiden haasteenahan on, että niissä on usein aika selkeitä fraktioita. Pitäisi tunnistaa ja vahvistaa niitä yhteisen identiteetin elementtejä ja samalla antaa ihmisten olla eri mieltä.

Ryhmien moninaisuus, sähinä ja vastakulttuurit on tärkeä pitää mielessä samalla, kun tarkastellaan ryhmiä edus-

kunnan sosiaalisen järjestyksen perusyksikkönä. Tämä ryhmien sisäinen liike ei (yleensä) haasta perusrakennetta, mutta voi kylläkin johtaa arjen häiriintymiseen.

Politiikassa ajatellaan, että keskeinen puoluekarttaa jäsentävä tekijä on ideologia. Puolueet ovat syntyneet erilaisten aatteiden ympärille, ja esimerkiksi mielipidetiedusteluissa nämä erot näkyvät selvästi edelleen. Vaikka kaikki yksittäiset puolue toimijat eivät tätä aina tunnista, ideologisella tasolla puolueet toimivat varsin johdonmukaisesti ja pitkäjänteisesti. Esimerkiksi Maalaisliiton ja SKDL:n yhteistyöperinnettä perusturva-asioissa tuntevalle ei tullut yllätyksenä, että keskusta on kypsynyt perustuloajatukseen sosiaalidemokraatteja nopeammin. Keskustan kannatuksesta melkoinen osa tulee edelleen maataloudesta, jossa monilla tulonmuodostus on kovasta työstä huolimatta niukkaa ja epävarmaa. Toisaalta sosiaalidemokratien kannatuspohja on ikääntyneemmissä palkansaaajissa ja eläkeläisissä, jotka törmäävät työmarkkinoiden epävarmistumiseen lähinnä välillisesti lastensa kautta.¹³³

Puolueet eivät ole toisistaan irrallisten aatteiden edustajia, vaan mielipidekeskittymiä, jotka suhteutuvat ja peilaavat koko ajan toisiinsa. Siten puolueet eivät vain synny konflikteista, vaan pitävät niiden kautta toisiaan elossa. Vihreiden liberaalivasemmistolaisuus Euroopassa kutsui vastavoimakseen autoritääristä, kansallismielistä ja konservatiivista liikehdintää.¹³⁴ Varsinkin 2010-luvulla tästä tuli myös Suomessa keskeinen konflikti, kun konservatiiviset perussuomalaiset rakensivat omaa identiteettiään suhteessa erityisesti vihreiden, vasemmiston ja RKP:n arvoliberalismiin.¹³⁵

Puolueita erottaa kannanmuodostuksen ohella se, millainen painoarvo kullakin teemalla on puolueen toi-

minnassa. Siinä missä oikeistokonservatiivit korostavat ulkopuolisen vastustajan (islam, Venäjä) vaaraa, oikeistoliberaalit painottavat sisäistä muutosta, yksilöiden ja organisaatioiden terästäytymistä palvelemaan markkinataloutta.¹³⁶

Kaikki tämä ideologia muokkaa myös puolueen arkisia toimintatapoja ja yleistä ilmapiiriä.

Keskustassa ja ehkä vasemmistossa on tietty nöyryyden vaatimus. Varsinkin pohjoisessa arvostetaan arkisuutta.

Vihreissä kyllä on kykyä reflektointiin, mut toisaalta siellä on turhan vahva oikeessa olemisen kulttuuri. Me tiedetään olevamme oikealla puolella historiaa.

RKP:ssä se yhdistävä tekijä on niin kapea, et niillä on suuri toleranssi erilaisuudelle.

[Sosiaalidemokraattiseen] isoon puolueeseen liittyy tyypillisesti tietynlainen latteus ja hitaus – toisaalta se on myös hyvä asia, että asiat päätetään isolla porukalla.

Siten eivät vain puolueiden tavoitteet vaan myös kulttuurit eroavat paljon toisistaan. Esimerkiksi kokoomuksessa ”kaksilla rattailta ajelu” on hyväksyttyä. Aika ajoin näkyvä kokoomusvaikuttaja ottaa selkeästi puolueen linjasta poikkeavan kannan, eikä se herätä merkittävää pahenusta puoluetovereissa, vaan voidaan jopa nähdä strategiana laajentaa puolueen kannatuspohjaa. Toimiminen

yksiäänisenä puolueena ei ole koskaan ollut kokoomukselle ratkaisevaa.¹³⁷

Tällaisena se on lähes vastakohta SDP:lle, joka syntyi joukkoliikkeestä ja joka on ollut alusta lähtien joukko-puolue.¹³⁸ Keskustassa taas arvostetaan puolueen linjan puolustamista julkisuudessa, vaikka omien kesken oltai-siin tukkanuottasilla. Yksiäänisen julkisuuskuvan aja-tellaan vahvistavan puolueen imagoa ja luovan uskot-tavuutta.

Vihreitä ja Perussuomalaisia yhdistää, että kummas-sakin omaa puolueidentiteettiä on rakennettu kriittises-sä suhteessa vallitsevaan poliittiseen järjestelmään. Vih-reiden alkumetrejä 1980-luvulla leimasi keskustelu siitä, johtaisiko puolueen perustaminen ympäristö- ja vaihtoeh-toliikkeiden jähmettymiseen ja ruohonjuuritoiminnan tu-kahtumiseen. Puolue itsessään miellettiin autoritaarisena, patriarkaalisena ja muodollisena rakenteena, josta halut-tiin eroon.¹³⁹ Siihen pyrittiin myös kulttuurisin keinoin, uudelleennimeämällä kokouksia ”väentapaamisiksi” ja rikkomalla perinteistä kokousetikettiä esimerkiksi käsi-töillä.¹⁴⁰ Vaikka vihreistä on sittemmin kasvanut melko sovinna-inen yleispuolue, tämä historia näkyy edelleen sen tapakulttuurissa.

Vasemmistoliitolle edeltäjäineen on tunnusomaista vah-va ideologisten vääntöjen perinne. Asiakysymyksistä kes-kustellaan edelleen puolue-elimissä pitkään ja tunteella ja kannan huolellista perustelua arvostetaan. Tämä voi joh-tua aktiivien valikoitumisesta: koska puolue on pieni ja poliittisella kartalla kauimpana eliitistä, sinne ei hakeudu-ta henkilökohtaisten uramahdollisuuksien toivossa. Kai-kissa puolueissa on tietysti aatteellisia ihmisiä, mutta suu-remmissa näiden välisiä kolhuja pehmentävät henkilöt,

joille oma ura ja/tai päivänpoliittiset kysymykset ovat ideologian syväkerrostumia kiinnostavampia.

Kun koko poliittinen toiminta rakentuu ryhmiä erotavien ja yhdistävien tekijöiden arviointiin konfliktien ja kompromissien sekamelskassa, tulee ryhmästä tärkeä määrittävä tekijä. Järjestelmä synnyttää stereotyyppittelyä, joka tukee ryhmien jäsenten itseymmärrystä ja ryhmäkoheesiota.¹⁴¹ Se kaikki heijastuu luonnollisesti myös kulttuuriin ja jopa ulkonäköön.

Se keskustan puoluekokous näytti ihan uskonnolliselta tilaisuudelta.

Kokoomuslaiset on joka paikassa voittajia, vaik ois just hävitty vaalit. Niiden avustajatkin on päivittäin pukeutunu paremmin kuin meidän edustajat.

Maaseudun kokkareilla näyttää olevan vaikeaa. Ei sais olla liian herraskainen, mutta pitäis kuitenkin olla parempaa väkeä.

Usein poliittinen satiiri perustuu juuri näihin kulttuurisiin eroihin ja toimii nimenomaan siksi, että siinä on totuuden siemen: puolueet keräävät kukin hieman eri yhteiskuntaryhmistä aktiivinsa, jotka yhteistoiminnassa vahvistavat edelleen omia ryhmätunnuksiaan. Tämä mahdollistaa satiirin karikatyyrien tunnistettavuuden:

Puvun käyttäminen on [kokoomuslaiselle] uskotavuuskysymys. Joskus kouluvierailuilla on ollut joku rennompi asu, mut siitä on jäänyt sellanen olo, että ehkä ois pitänyt pukeutua.

Persut pönöttää takakenossa, kepulaiset vähän etukenossa.

No vihreet nyt erottaa helpoimmin, paitsi joskus ne voi sotkee vassareihin.

Konservatiivimiehillä on istuvimmat puvut.

Sama vaate voi toisen puolueen jäsenen päällä tukea poliittista viestiä ja tarjota äänestäjälle samaistumiskohteen, mutta viedä toiselta uskottavuuden kokonaan. Vasemistoliiittolainen poliitikko on uskottava pitkissä rastoissa helpommin kuin keskustalainen. Näitä stereotypioita käytetään myös harkitusti oman poliittisen viestin välittämässä:

Kun Heinäluoma heittää kansitakin päällensä, niin tietää että jaahas, on taas vaalit.

Poliitikkoyhteisö

Kerään kokoomuslaisen edustajan kanssa nimiä yhteisaloitteeseemme ulkomaalaisia työntekijöitä koskevan saatavuusharkinnan poistamiseksi.¹⁴² Juhana on luvannut hoitaa oman puolueensa, mutta keskustalaiset meidän on käytävä läpi yhdessä. Se on iso homma, sillä keskustalla on lähes 50 edustajaa.

Täysistuntosalissa istumajärjestys menee puolueittain, eikä toisen alueelle mennä ilman asiaa. Mitä kauemmas oikealle siirryn nimenkeruulappujeni kanssa, sitä

orvommaksi tunnen oloni ja sitä epäluuloisemmaksi vastaanotto muuttuu. Tunnelman vaihtuminen on ehkä hienon hieno, mutta kuitenkin niin selkeä, että jopa minun suuremmille taajuuksille säädetyt sosiaaliset anturini sen rekisteröivät.

Useimmat porvaripoliitikot kannattavat aloitetta, mutta haluavat lukea tekstin huolella ennen allekirjoitusta. Monet haluavat sen vielä sähköisesti, jotta voivat pyytää avustajankin tarkistamaan.

Muutaman metrin päässä Juhanan työ näyttää sujuvan paljon vaivattomammin: ihmiset tuskin vilkaisevat tekstiä ennen allekirjoitusta. Tulkitsen eron johtuvan eduskunnan sosiaalisista jaoista. Vartiainen on toisesta porvaripuolueesta, siis keskustalaisten kannalta ideologisesti lähempänä kuin äärivasemmistolaisena tunnettu Kontula. Keskustalaisen näkökulmasta on todennäköisempää, että paperi vastaa omaa arvomaailmaa, kun sitä tarjoaa kokoomuslainen.

Sekin vaikuttaa, että keskusta ja kokoomus istuvat samassa hallituksessa. Juhana on siis eduskunnan isossa jaossa keskustalaisille liittolainen, minä taas olen haastaja. Oppositiopuolen aloitteiden allekirjoitus voidaan tulkita epälojaaliudeksi omaa joukkuetta kohtaan.

Eipä siis ihme, että kohtaan veitsellä leikattavan tiheää epäluottamusta. Lopulta melkein kaikki kyllä allekirjoittavat, mutta eräät vasta, kun pyydän Juhanan kysymään.

Samaan aikaan kun epäluottamus aloitteen sisällön ja statuksen suhteen on ilmeinen, tilanteessa on läsnä myös luottamusta. Nimiä ei nimittäin kerätä itse aloitetekstin alle, vaan erilliselle valkoiselle paperille. Olisi varsin helppoa pyytää nimet yhdellä aloitetekstillä ja jättää sitten

kansliaan toinen, jolloin arkistoihin dokumentoituisi kannatus asialle tai näkökulmalle, jota kyseinen edustaja ei todellisuudessa kannata. Silti en huomaa yhdessäkään edustajassa epäilyjä petoksesta. Porvariedustajat eivät luota poliittiseen agendaani, mutta he luottavat, että edistän sitä yhteisten pelisääntöjen mukaan.

Brittiläinen sosiaalipsykologi Alex Gillespie on tutkinut vuoden 1962 ohjuskriisin yhteydessä käytyjä neuvotteluja Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton presidenttien ja näiden esikuntien välillä.¹⁴³ Hänen keskeinen huomionsa on, että vaikka jo selkkauksen syntyminen oli osoitus vakavasta ja pitkään jatkuneesta luottamuspulasta, neuvotteluprosessi osoitti myös vahvaa luottamusta. Kumpikin osapuoli tiesi, että ydinaseiden käyttäminen olisi sulaa hulluutta – hyökkäys johtaisi väistämättä vastahyökkäykseen, ja nämä yhdessä riittäisivät pyyhkimään maailmankartalta sivilisaation sellaisena kuin me sen tunnemme. Keskinäinen luottamus syntyi oletuksesta vastapuolen täysjärkisyystä yhdistettynä ymmärrykseen ratkaisujen lopullisuudesta.

Muuttujat muuttaen pätee asetelma mihin tahansa lähtökohtaisesti ennakoluuloisten osapuolten neuvottelutilanteeseen: jotta kommunikaatiossa ylipäättään olisi mieltä, on toinen tunnistettava rationaaliseksi toimijaksi ja voitava luottaa siihen, että kärjistyessäänkin tilanne pysyy tiettyjen rajojen sisällä. Eduskuntaa itsessään voidaan pitää instituutiona, jonka tehtävänä on turvata nämä luottamuksen minimiehdot ja siten tehdä politiikasta mahdollista.

Kaikki haastateltavani tunnistivat eduskunnan yleisiin pelisääntöihin kuuluvan kollegiaalisuuden ja pitivät sitä välttämättömänä. Samaan aikaan kun puolueet ja joskus

yksilötkin asemoituvat julkisuudessa toistensa kilpailijoiksi, ainakin suurin osa jakaa käsityksen, että politiikka yhteistyölajina edellyttää näistä vastakkainasetteluista irrallista lojaliteettia yli puoluerajojen. Vaikka mielipiteet ja intressit eroavat, niiden takaa pitää löytyä keskustelun mahdollistava luottamus.

Luottamus syntyy avoimuudesta, kuuntelemisesta ja kuulemisesta. Ja siitä, että molemmilla on jotain jaettavaa.

Kaikille ei voi asioita kertoa, mut mä aattelen, että yleensä asiat sujuu avoimuudella parhaiten.

Olen kyllä joutunut politiikassa petetyksi. Esimerkiksi joku luottamuksellinen asia on vuodettu lehtiin tai idea viety. Sen jälkeenkin on politiikassa pystyttävä yhteistyöhön, mutta luottamuksen palauttamiseen menee kyllä aikaa.

Vaikka eduskuntaan valitaan paljon puolueiden väliseen yhteistyöhön rutinoituneita kuntapäättäjiä, sinne tullaan myös muista taustoista. Monilla on ennen vaali-iltaa ollut hyvin etäinen ja epämääräinen suhde omasta viiteryhmästä käsin kaukana oleviin liikkeisiin. On saatettu arvostella vuosikausia ”suvakkeja” tai ”rajakkeja” sosiaalisessa mediassa ilman, että tuttavapiiriin kuuluu yhtään paheksutun aatesuunnan edustajaa.

Täältä oikealta laidalta käsin SDP, vihreät ja Vasemmistoliitto näyttää olevan kulttuurisesti tosi lähellä toisiaan.

Näiden tulokkaiden osalta eduskunnan arjella on valtava sosiaalistava merkitys. Työ on neuvottelua, mikä puolestaan edellyttää jatkuvaa kontaktia vastapuoleen ja tietyn minimiluottamuksen syntymistä. Väistämättä se hillitsee muiden ideologioiden edustajien demonisointia.

Persuthan kasvo niin suureksi niin nopeasti, että ei ollut riittävästi omia ajamaan uusia edustajia sisään. Silloin näkyi selvästi, miten yhteisö opetti talon tavoille. Muiden puolueiden edustajat ohjastivat joko suoraan sanomalla tai sitten hienovaraisemmin.

Huomas, että eihän nää olekaan pahoja, nää on vaan eri mieltä.

Mitä pidempään on ollu talossa, sitä selkeemmin näkee ihmiset puolueiden läpi.

Se on aina ihmisille ihmetys, että erimieliset voi olla hyvissä väleissä ja käyttäytyä. Myös uusille edustajille se näyttää usein tulevan yllätyksenä.

Prosessia tukee lainsäädännön ohella talon vuosikymmenten kuluessa vakiintunut toimintakulttuuri. Muutamassa kuukaudessa uudet edustajat oppivat, että mikä salissa tapahtuu, se saliin jää – kiivaan saliväittelyn päälle voidaan vitsailla kahvilan puolella arjen asioista.

Tää on todellisuudessa sopuisin työpaikka, missä oon ikinä ollu. Kansalaiset kuitenkin vähän odottaa riitaa, joten tästä ei niin paljon puhuta.

Tästä salin ulkopuolisen sopuisuuden ja hyvän hengen korostamisesta on tullut jonkinlainen perustarina, jota edustajat mieluusti toistavat tutkijoille ja toimittajille.¹⁴⁴ Tarkentavien kysymysten myötä useimmat haastateltavani kuitenkin myönsivät, että läheskään kaikki väitelyt eivät pääty näin. Kuten missä tahansa yhteisössä, myös eduskunnassa ihmiset viihtyvät paremmin joidenkin seurassa kuin toisten eikä kaikkien huumorintaju mene yhteen.

Eduskunnan kuppila onkin paikka, jonka haastateltavat toistuvasti nostavat esille silloin, kun haluavat korostaa tai kiistää poliitikkojen yhteisöllisyyttä yli puolue-rajojen: jonkun mielestä *kuka tahansa voi istua kenen tahansa pöytään*, kun taas toinen arvelee, että *ennen ehkä siellä käytiin oikeita poliittisia keskusteluja viinilasien ääressä, mutta nyt jos pöydässä yrittää keskustella, niin kaikki vaikenee tai lähtee pois*.

Varsin nopeasti uudet kansanedustajat sosiaalistuvat puolueensa ja eduskunnan erilaisten kuppikuntien lisäksi myös poliitikkoihin yleensä. He identifioituvat kansanedustajiksi, viettävät aikaansa toisten kansanedustajien kanssa (töissä, jotkut myös vapaalla), oppivat kansanedustajien ryhmätunnuksia ja omaksuvat kansanedustajien keskinäisiä pelisääntöjä.

Sosiaalistumista poliittikoyhteisöön vauhdittaa aikaisempien verkostojen heikentyminen. Suomalaisessa järjestelmässä puolueet kilpailevat vaalikentillään keskenään, mutta vähintään yhtä kovaa kisaa käydään saman puolueen ehdokkaiden välillä.¹⁴⁵ Jokainen ehdokas on sijoittanut vaaleihin paljon aikaa ja rahaa, ja rannalle jääneiden harmistus on ymmärrettävää. Usein ehdokkaat ovat oman alueensa näkyviä poliittisia puolue-

toimijoita, ja moni kansanedustaja valittaakin valituksi tulemisen jäähdyttäneen suhteet oman alueen puolue-
tovereihin.

Ei ole itsestään selvää, että kahden vihamielisesti toisiinsa suhtautuvan ryhmän kohtaaminen johtaa ennakkoluulojen laantumiseen. Gordon Allportin mukaan näin käy vain, mikäli ryhmät tunnistavat toisensa statukseltaan yhtäläiseksi, jakavat tavoitteita, toimivat yhteistyössä ja saavat liennytykseen tukea auktoriteeteilta, lainsäädännöstä tai perinteistä.¹⁴⁶ Eduskuntaan tämä listaus pätee hyvin: keskenään kilpailevista, paikoin jopa vihaa pitävistä puolueista tulevat edustajat joutuvat omaksumaan yhteisiä tavoitteita (mikäli ei asiakysymyksissä, niin vähintäänkin parlamentaarisen järjestelmän toimintakyvyn säilyttämisen suhteen) ja työskentelemään yhdessä niiden eteen.

Täällä on niinkun jaettu ymmärrys yhteiseen hyvään pyrkimisestä, vaikka keinot vaihtelee.

Kun ei ole esimiestä, ollaan vertaisten joukossa, niin luottamus on tärkeää. Täällä ei pääse eteenpäin, jos ei ole luottamuksen arvoinen.

Yhteisöllisyyden kokemuksella on ihan hirveen suuri merkitys. Meidänhän pitää pystyä istuun alas ja ratkaseen ongelmat. Eikä sitä luottamusta synny, jos ei oo ihmissuhteita tai jos ajattelee, et toinen on ihan perseestä.

Pari haastateltavistani koki tulleen oman puolueensa kollegojen taholta kiusatuksi. Tämä on merkille pantavaa,

sillä yleisesti toisten kunnioittaminen ja asiallinen kohtelu on eduskuntatyössä vahva normi. Kun asiat riitelevät, on ihmisten välteltävä riitelyä korostetun tarkoin. Asiaton käyttäytyminen kollegaa kohtaan voidaan tulkita ammatitaidottomuudeksi, jolloin siitä tulee dismeriitti paheksujalle tai kiusaajalle. Mikäli yli puoluerajojen tapahtuu loukkaamista, tahatontakin, on kynnys anteeksipyyntöön siksi matala.

Kansanedustajien ryhmäsolidarisuutta vahvistaa, että edustajan toimen myötä suhde muuhun yhteiskuntaan muuttuu. Ensinnäkin on kansalaisten ja populaarijulkisuuden yleinen politiikkaan ja poliittikkoihin kohdistama kritiikki. Poliitikkoja ryhmänä syytetään pelaamisesta, oman edun tavoittelusta, laiskuudesta ja tyhjästä puheesta todellisten tekojen sijaan. Ammattien arvostuskyselyissäkin poliitikot saavat jumbosijoja. Erityisesti uudet edustajat kokevat tämän monesti epäreiluna, kun itse yrittää tehdä työnsä hyvin.

Tutkija Kari Palosen mukaan poliitikkojen paheksunta on puhetapana yhtä vanha kuin nykymuotoinen parlamentarismi.¹⁴⁷ Sen ytimessä on perustava ristiriita porvarillisen yhteiskunnan työ- ja ihmissuhdenormien ja parlamentaarisen logiikan välillä. Poliitikko edellyttää ainakin kolmea muualla yhteiskunnassa paheksuttua ominaisuutta: kykyä pelata eli nähdä tilanteet niihin sisältyvien vaihtoehtojen kautta, kykyä tehdä päätöksiä epävarmuudessa jumittumatta murehtimaan niiden seurauksia sekä ymmärrystä jatkuvasta valtakamppailusta.

”Lyhyesti sanoen poliitikko on malliesimerkki pelaajatyypistä, jolta vaaditaan sellaista analyysi-, arvostelu- ja valintakykyä, jolla hän kykenee

hylkäämään vakiintuneita ajatusmalleja. Poliitikko on henkilö, joka asettaa kontingentin välttämättömän, kaaoksen järjestyksen, katkoksen jatkuvuuden, kiistan yhteisymmärryksen, pelattavuuden pelin tulosten yläpuolelle.”¹⁴⁸

Poliitikkoja yhdistää myös riippuvuus ja sen myötä melko ristiriitainen suhde mediaan oman uran riskinä ja ehtona. Nopean julkaisutahdin vuoksi myös virheitä sattuu helposti, ja niiden korjaaminen jälkikäteen ei välttämättä pelasta mitään. Erityisesti vanhemmat edustajat kiinnittävät huomiota siihen, että tässä suhteessa myös media on muuttunut kärkkäämmäksi.

Kansalaisethan peilaa sun onnistumista medianäkyvyyden kautta.

Toimittajilla on nykyään päänahkakoukut seinillä, että monta on saanut.

Ylipäättään poliitikot kokevat, että vaatimuksia tulee paljon, monella tasolla ja monesta suunnasta:

Yleensä kielteinen palaute ei vaikuta muhun just mitenkään, oon siinä asiassa aika teflonia. Joskus se provosoi vastaamaan vielä kärjekkäämmin.

Ihmiset odottaa, että meidän pitäis olla erilaisia kuin muut ihmiset, jotenkin parempia, niinkun jotain mallikansalaisia. Mä en ainakaan pysty siihen, oon ihan tavallinen vaan.

Koska poliittikkoihin kohdistuva kritiikki on siis ikään kuin sisäänrakennettu järjestelmään, ei yksittäinen poliitikko voi väistää sitä suorittamalla paremmin: jos haluaa ajaa tavoitteita, joita varten kansalaiset ovat poliitikon eduskuntaan äänestäneet, on ainakin jossain määrin omaksuttava toimintatapoja, joita suuri osa valitsijoista ei hyväksy. Esimerkiksi monien kansalaisten silmissä poliitikkojen puheet ovat vastakohta asioiden todelliselle ratkaisemiselle. Kuitenkin parlamentarismissa kaikki asioita konkreettisesti muuttava toiminta tapahtuu puhumisen (tai kirjoittamisen) kautta.

Et sä voi mennä jalkapallokentälle pelaan biljardia.

Yleinen poliittikkokritiikki synnyttää väistämättä henkisen muurin, jonka toisella puolen ovat pelin hengen ymmärtävät edustajakollegat, toisella kansa, joka (perustelujen vaatimusten lisäksi) vaatii mahdotonta ja epäilee jokaista motiivia. Kun kritiikkiä ei voi välttää omaa toimintaa korjaamalla, ratkaisuksi jää sen sietäminen. Eikä se olekaan vaikeaa, sillä kansanedustajat saavat paljon myös henkilökohtaista palautetta, johon on helpompi omalla toiminnalla vaikuttaa ja johon keskittyminen tuntuu mielekkäämmältä.

Jos tuntuu poliitikoista arvostelu joskus perusteettomalta, on kansanedustajien arki toisaalta täynnä myös tilanteita, joissa arvostusta ja ylistystä sataa ilman mainittavia ansioita. Eduskunnan sisällä edustajien tarpeet ja tehtävänannot menevät muiden toimien edelle, työpaikkavierailuilla on aina paremmat kupit pöydässä, ja oman puolueen riennoissakin sijoitetaan kansanedustajat etu-

riviin. Joitakin haastateltavia tämä politiikon statukseen liittyvä ristiriita mietitytti kovasti.

Aika monet edustajat on pitäjänsä silmäätekeviä ja siinä tottuneet tiettyyn asemaan. Kun sitten tulee kritiikkiä, tulee helposti semmonen, et kansa ei nyt tätä vaan ymmärrä. Ehkä vähän semmoista omahyväsyidenkin ilmapiiriä.

Kansanedustajuudessa on semmoinen arvostuksen ja epäarvostuksen paradoksi. Miksi Eero Lehti maksaa maltaita päästäkseen tänne, vaikka sillä on paljon enemmän vaikutusvaltaa muuta kautta?

Vasta valituille kansanedustajille tämä ristiriita usein tulee yllätyksenä. Kestää hetken totutella siihen, miten vaalitulos muuttaa yhdessä yössä puhtaan politiikan haastajan likaiseksi poliitikkokunnan edustajaksi. *Kun tuli kansanedustajaksi, oli yhtäkkiä monen mielestä paha ihminen.* Vie aikansa tottua siihenkin, että ehkä vuosien takaa tutut vanhemmat toverit keskeyttävät muut toimensa tullakseen sanomaan senaattorille käsipäivää.

Vieraantumisen riskihän on täällä ihan todellinen. Itse yritän välttää sitä pyörimällä vapaa-ajalla ihan muissa porukoissa. Tosin sit jotkut sanoo, että teen sitä vaan mainostaakseni itteeni – se ei tunnu kivalta, koska se ei oo totta.

Vähitellen siihen tottuu. Toisen kauden edustajien haastatteluista ei enää juurikaan löydy ilmiöstä mainintoja, ja

ne vähätkin ovat luonteeltaan toteavia, eivät enää kyseenalaistavia tai loukkaantuneita. Kunnioituksen puutteen ja liiallisuuden ristiriidasta on tullut olosuhde, jossa työtä tehdään.

Yksinäisyys

Keväällä 2006 Vasemmistoliiton puheenjohtaja Suvi-Anne Siimes erosi dramaattisesti puolueesta ja sen johdosta kesken kauden. Seuraavana vuonna ilmestyneessä kirjassaan Siimes avaa näiden tapahtumien taustoja. Hänen mukaansa puolueessa oli jo pitkään esiintynyt vakavia näkemyseroja, etenkin ulko- ja turvallisuuspolitiikassa. Myös toimintakulttuuri oli Siimeksen mukaan ahdistavalta tavalla jumissa puolueen SKP-menneisyydessä.¹⁴⁹

Siimeksen kirja on kertomus yksinäisyydestä. Sen henkilökuvastossa vastustajat ovat persoonallisia, selkeitä ja aikaansaapia, liittolaiset taas haaleita ja ponnettomia. Ystäviä ei mainita. Kirjassa on useita kohtia, joissa kirjoittaja kuvaa jääneensä jännitteisessä tilanteessa yksin. Yhteisöllisyys näyttäytyy jonakin, jota kirjoittaja tarkastelee puolueen tilaisuuksissa ulkopuolisen silmin, kokien syvenevää vieraantuneisuutta.

Uskon, että juuri nämä yksinäisyyden ja ulkopuolisuuden kokemukset selittävätkin Siimeksen ratkaisuja ideologioita ja menetelmällisiä ristiriitoja paremmin. Poliitiikassa ei voi tehdä tai saavuttaa mitään yksin. Ilman kannattelevaa yhteisöä ja edes suhteellisen luotettavia liittolaisia on poliitikko rampa. Mikäli Siimeksen kohdalla todella oli näin, käy poikkeuksellisen myrskyisä lähtö järkeen.

Alkujaan minun ei ollut tarkoitus kirjoittaa lainkaan yksinäisyydestä. Eduskuntahan on paikka, jossa tietävästi työskentelevät maan ultrasosiaalisimmat ja ekstroverteimmat ihmiset. Ilman hyviä kommunikaatiotaitoja ja sosiaalista silmää on vaikea tulla edes valituksi, saati toimia eduskunnassa. Poliitikot tekevät ihmisten kanssa työtä ja viihtyvät ihmisten parissa.

Istun paljon kuppilassa. Tykkään olla ihmisten seassa silloinkin, vaikka tekisin omia töitä.

Tai niin minä luulin. Ajattelin, että olen itse poliitikkona poikkeuksellinen, kun viihdyn mainiosti omissa oloissani enkä juuri osaa jutella niitä näitä; kun vietän aikaa kollegojen kanssa vain silloin, kun meillä on jokin yhteinen asia hoidettavana; kun en vielä seuraavien vaalien lähestyessäkään muista kaikkien ensimmäisen kauden edustajien nimiä; kun vapaa-aikani kuluu vuosi vuodelta tarkemmin perheeni ja lähimpien ystäväni parissa.

Haastattelujen myötä huomasin kuitenkin olevani ehkä sittenkin aika tavallinen poliitikko. Kansanedustajissa on kyllä niitäkin, joilla on paljon läheisiä suhteita kollegoihin ja jotka näkevät niiden ylläpidon tärkeänä osana poliittista toimintaansa. Yllättävän paljon on kuitenkin myös kaltaisiani, joille yhteiskunnalliset asiat kyllä noin yleisemmin voivat olla osa identiteettiä, mutta jotka näkevät eduskunnan puitteissa tapahtuvan vaikuttamisen enemmän mihin tahansa ammattiin vertautuvana työnä:

Mä en oikein samaistu vieläkään kansanedustajaksi, enkä kauheesti tunne kollegoja oman ryhmän

ulkopuolelta. Usein on semmoinen erillisyyden kokemus, että noi muut on kansanedustajia ja mä käyn täällä vaan töissä.

Oon kyllä huomannu, et talossa on paljon epävirallisia verkostoja, mut en oikein osaa niistä kertoa, kun mä oon maailman huonoin verkostoituja.

Mulla on kyllä kavereita eduskunnassa, mutta ei yhteisöä tai ystäviä. Mä en kuulu niihin maakunnan miehiin, jotka käy yhdessä saunassa ja kapa-kassa. Suhteet ja luottamus syntyy yleensä joidenkin yhteisten työprojektien tai valiokuntavastuiden ympärille.

Minulla ei ole ystäviä talossa. Ei oikeastaan vihamiehiäkään. Ehkä joidenkin edustajien kanssa on vähän jännitteitä.

Usein näissä maininnoissa selitys yksinäisyydelle ja erillisyydelle nähdään itsessä, omassa taipumuksessa vetäytymiseen ja omaan tilaan. Yksinäisyyttä ei mielletä varsinaisesti eduskunnan yhteisökemioista johtuvaksi tai nähdä kielteisenä asiana, vaan kyse on persoonallisesta olemisen tavasta, jota pohditaan lähinnä suhteessa poliittikkoihin liitettyihin stereotypioihin.

Sitä luulisi, että tänne valikoituu hyvin sosiaaliset, mutta ei se välttämättä niin oo. Että miks mutkin on tänne äänestetty, kun oon aika arka, enkä niin positiivinenkaan.

Itselläni ei ole eduskunnassa kauheasti ystävyys-suhteita, vaikka ihmisten kanssa tulenkin hyvin toimeen. Mä olen hyvin yksityinen ihminen ja pärjään hyvin ilman muita.

Mä oon jossain määrin umpimielinen, että en omista asioista ja tunteista työkaverien kanssa juttele. Perhe ja ystävät on sitten muualla.

Ongelmallisempaa yksinäisyys on silloin, kun yleisesti itsensä sosiaalisesti mieltävä henkilö kokee kansanedustajuuden lisänneen yksinäisyyttä esimerkiksi siksi, että eduskuntatyön ennakoimattomuus ja epäsäännöllisyys rajoittaa liikaa omaa elämää ja verkostojen tapaamista:

Vapaa-aikaa on kyllä, mutta sitä ei voi ennakoida, eikä talon ulkopuoliset kaverit tietysti sit pääse niin lyhyellä varoitusajalla. Et se on sit yksinäistä vapaa-aikaa. Ja sit sitä päätyy muka stressiä purkamaan yksin kahden aikaan aamuyöllä viinilasin ääressä.

Kyllä iltasin on vähän yksinäistä. Usein oon vaan kämpillä. Monta kertaa oon ajatellu, et on tässä ammatinvalinnassa niitäkin puolia, joissa ei niin glooriaa ole.

Toisaalta moni haastateltava koki, että eduskunnan kilpailullisuuden vuoksi ei oikeaa yhteisöllisyyttä pääse sinnekään syntymään. Vetäytyminen on selviytymisstrategia. Kun ei luo ihmisiin liian läheisiä suhteita, eivät myöskään konfliktit mene niin pahasti ihon alle. Myönteinen käsitys

itsellisyydestä muuttuukin helposti kielteiseksi ulkopuolisuuden tai yksinäisyyden kokemukseksi, jos kilpailullisuudelta suojaavia sosiaalisia taskuja ei ole:

Politiikassa pidän ihan tarkotuksella välimatkaa. Ihan loppuun saakka ei täällä voi luottaa kehenkään, ja siksi se etäisyys on semmosta itsesuojelua.

Politiikassa on tiettyä katkeruutta, kyynisyyttä, myötäelämisen puutetta. Aika usein joutuu pärjäämään yksin.

Ei oo hirveästi kuppilassa pöytiä, joihin kokisin voivani istua.

Ennen kuppilassa saatto istua mihin pöytään vaan puhumaan. Jos joku halusi tehdä töitä rauhassa, niin sitten mentiin sinne kauimmaisiiin pöytiin. Nyt kun on tää some, niin ihmiset naputtelee niitä laitteitaan joka pöydässä eikä enää niin paljon juttele.

Siimeksen kuvauksesta välittyvä ulkopuolisuuden ja yksin jäämisen totaalisuus on silti harvinaista. Mikäli liittolaisia ei eduskunnan tavanmukaisista yhteisöistä löydy, niitä haetaan muualta. Edellisissä luvuissa kuvattujen muodolisten yhteisöjen lisäksi moni haastateltava mainitsi epämuodolliset, jonkin yhteisen teeman tai hankkeen ympärille syntyneet ryhmät. Vastaavia verkostoja syntyi myös samasta maakunnasta valittujen edustajien välille.

Aikaisemmin mulle oli hirveän tärkeä semmoinen muutaman edustajan piiri, jossa oli saman-

henkisiä ihmisiä eri puolueista. Kokoonnuttiin keskenään vaikka saunomaan, siellä saattoi puhua oman ryhmän selkäänpuukotukset, avioerot ja ne. Mitä ei talon ulkopuolisille voinut puhua, koska kukaan ei ymmärrä.

Puolueen lisäksi myös muut kulttuurierot vaikuttavat siihen, kenen kanssa tulee juttuun. Ja ikä ja sukupuoli. Sitten välillä samanhenkisiä löytyy hyvinkin yllättävistä paikoista.

Tällaiset epäviralliset yhteisöt rakentavat luottamusta ja kannattelevat. Parhaimmillaan ne yltävät syviksi ystävyyssuhteiksi yli puoluerajojen. Eduskunnalle luontaista konfliktia ne pehmentävät, vaikka eivät hävitä:

[Näissä ystävyyssuhteissa] meillä on kyllä semmoinen sanaton sopimus, et jos jostain asioista ollaan eri mieltä, niin niistä ei puhuta.

Vaikka poikkeuksetta kaikki haastateltavat korostivat läheisten suhteiden voivan syntyä yli puoluerajojen, silti vahvimmat poliitikkojen ystävyyssuhteet näyttävät muodostuvan saman puolueen eri piirien edustajien välille, siis asetelmaan, jossa jännitteitä on vähiten. Lähes kaikista eduskuntaryhmistä löytyy tällaisia edustajapareja, jotka ovat tunteneet toisensa nuoruudesta lähtien.

Eduskuntaan tullaan tyypillisesti puolueen tuella ja monesti vasta vuosien, jopa vuosikymmenten puolueaktiivisuuden jälkeen. Sitä ennen on touhuttu nuorisotoiminnassa, opiskelijapolitiikassa tai kansalaisaktiivismin parissa. Järjestöissä parannetaan maailmaa, mutta myös

loukkaannutaan, juhlitaan, juonitaan ja rakastutaan. Näin syntynyt yhteinen historia voi kantaa kauas, ja tällöin ystävyttä tukevat yhtä aikaa kaikki kolme tasoa – kansanedustajuus, eduskuntaryhmä ja yhteinen henkilöhistoria.

Kun siis kokoomuksen Ben Zyskowicz tunnusti muka leikillään lehdistölle kaipaavansa eduskunnasta pudonnutta ystäväänsä Kimmo Sasia, oli vitsi kaikista niin hauska juuri siksi, että se oli totta.¹⁵⁰

KAKSI MAAILMAA

Huolestuttavinta on, että nyt tähän on jo ehtinyt tottua. Miten se sit vaikuttaa mun muuhun elämään? Näänkö mä kaikilla sielläkin aina veitsen piilossa?

Eduskunnassa on kaksi maailmaa: julkisuudelta piilossa käytävä neuvottelu, aherrus ja harrastaminen, jossa edustuksellinen politiikka pitkälti tehdään, sekä toisaalta täysistuntosalityön ympärille keskittyvä julkisuus, jossa politiikka esitellään kansalle.

Vaikka nämä maailmat sijaitsevat samassa talossa, joskus samassa huoneessakin, on niillä eri säännöt. Julkinen eduskunta pitää muodoista kiinni, argumentoi ja kehittää tarinoille kaaria. Täysistuntosali on parlamentarismin päälava, jolla 200 edustajaa tekee tiliä valitsijoilleen, perustelee kantansa ja osoittaa rajalinjat.

Televisiokameroiden sammussa lumous särkyy: joku nostaa jalat tuolille, toinen tarjoaa äskeiselle kiistakumppanilleen kahvit, kolmas siirtyy palopuheesta joustavasti tutkimaan Matkahuollon aikatauluista, ehtisikö hoitaa luentokeikan Kouvolassa arki-iltana. Ihmiset kiirehtivät kuka mihinkin kokoukseen ja tapaamiseen.

Ero julkisen ja salatun eduskunnan välillä ei ole näytellyssä ja todessa, kuten toisinaan kuulee sanottavan. Pitkemminkin kyse on kahdesta eri näytelmästä eri käsikirjoituksilla, yhtä todesta tai epätodesta kuin elämä yleensä. Yleisesti ottaen kansanedustajat kyllä allekirjoittavat täysistuntosalin ulkopuolella samat ajatukset ja tavoitteet kuin salissakin, mutta näiden rinnalle nousee muita, oman työyhteisön toimivuuteen ja vallan jakautumiseen liittyviä päämääriä, joita pidetään liian teknisinä äänestäjille raportoitavaksi. Toisaalta täysistuntosalin ulkopuolella varsinaista poliittista keskustelua käydään verraten vähän – lähtökohtana on oletus, että ammattipoliitikko tuntee ainakin pääpiirteissään kollegojensa ajatteluradat ilman esitelmiäkin.

Eduskunnan rytmi muodostuu yhtäältä kymmeniä vuosia vanhoista rutiineista, toisaalta nopeaa reagointia edellyttävistä yllätykskäänteistä. Liikkuvia osia on paljon. Toimintakyvyn säilyttäminen tällaisessa ympäristössä edellyttää jatkuvaa neuvottelua, yhdensuuntaista tilanteiden tulkintaa ja jaetulle ymmärrykselle perustuvaa luottamusta¹⁵¹.

Demokratian logiikkaan kuuluu erilaisten näkökulmien törmäyttäminen, siis konflikti. Siinä missä työyhteisöt yleensä pitävät ihannetilana harmonista ja yhdensuuntaista toimintaa, eduskunnassa pitkä harmonian kausi olisi merkki vakavasta häiriöstä. Toisaalta politiikkaa tekevät ihmiset, jotka muiden ihmisten tavoin kokevat konfliktit enemmän tai vähemmän kiusallisina ja stressaavina.

Kun konflikteja ei voi poistaa, on niiden kanssa opeletava elämään. Siksi merkittävä osa eduskunnan käytännöistä liittyy ristiriidan hallintaan. Tutkimuksessani löysin kolme mekanismia, jotka eduskunta on kehittänyt tätä varten:

1. Edustuksellisessa demokratiassa pyrkimys valtaan on jokaisen velvollisuus ja olennainen osa työnkuvaa. Lisäksi valta-asetat ovat väliaikaisina jatkuvan uudelleenmiehityksen alla. Valtataisteiluista syntyviä konflikteja pyritään kuitenkin **säätelemään** monimutkaisella hierarkialla, joka määrittelee, kenen on kulloinkin realistista tavoitella jotakin asemaa.
2. Eduskunta on myös kehittänyt oman normiston, joka **karsii** konflikteja: toisten kasvojen ja ajan suojelua korostava käytöskoodi vähentää potentiaalisesti konflikteja synnyttäviä neuvottelutilanteita. Normeilla myös säädellään milloin, miten ja millaisissa kysymyksissä konflikti ylipäätään on sallittu.
3. Lisäksi eduskunnan lukuisat alaryhmät auttavat konfliktien aiheuttamalta stressiltä **suojaautumisessa**. Niistä rakentuu yhteisön sisälle sosiaalisia satamia, joissa paikata vauriot ja täyttää varastot ennen seuraavaa myrskyä. Myös ammattipoliitikkojen yhdessä voidaan katsoa muodostavan yhteisön, joka jakaa intressejä ja suojelee emotionaalisesti jäseniään.

Kaikilla edellä luettelemillani rakenteilla on tietenkin myös muita tehtäviä kuin toimintakyvyn takaaminen ristiriidoille rakentuvassa yhteisössä. Väitän kuitenkin, että juuri konfliktien jatkuva läsnäolo selittää näissä rakenteissa monia sellaisia piirteitä, jotka muuten olisivat käsittämättömiä – istumapaikkojen ja puheenvuoro-

järjestysten tarkan säätelyn, politiikasta puhumisen rajoitukset valiokuntatyössä, näkymättömät monimutkaiset sidokset edustajakunnan kesken ja niin edelleen. Konflikti ei yksin ole rakentanut eduskunnan sisäistä kulttuuria, mutta on alusta saakka ollut sen tärkeä jäsentävä tekijä.

Olen kirjoittanut tämän kirjan, koska politiikassa myös prosessit ovat tärkeitä. Uskon, että jo pelkkä avoimuuden mahdollisuus parantaa päätöksenteon laatua ja kasvattaa äänestäjien kuluttajansuojaa. Jos ylipäättään suhtautuu demokratiaan tavoitteena, ei vain välineenä, on tällä merkitystä.

Toivon poliitikkoyhteisöä sisältä kuvaavan kirjani parantavan myös politiikan tutkimuksen laatua. Vain harvoilla tutkijoilla on kokemuseräistä tietoa eduskunnan toiminnasta, ja tällaisen ymmärryksen puuttuminen näkyy väistämättä kyvyssä tulkita esimerkiksi eduskunnan tuottamaa asiakirja-aineistoa.¹⁵²

Lisäksi ajattelen, että prosessien avaaminen voi vaikuttaa valtasuhteisiin. Harvoilla on varaa palkata eduskunnan sisäistä elämää tuntevia ex-poliitikkoja konsultteiksi. Mitä laajemmin myös politiikan kirjoittamattomat säännöt ovat julkisia, sitä paremmat mahdollisuudet pienemmällä kansalaisyhteiskunnan toimijoilla on pärjätä ammattilobbareille.

Ja sitä laajemmin on kansalaisilla mahdollisuus haastaa politiikkaa, luoda konflikteja, tehdä demokratiasta totta.

LIITE:

AINEISTO JA MENETELMÄT

E*duskunta*-teos perustuu etnografiseen kenttätööhön, etenkin osallistuvaan havainnointiin ja avaintoimijoiden teemahaastatteluihin. Näiden lisäksi olen hyödyntänyt eduskunnan tuottamaa asiakirja-aineistoa sekä muuta kirjallisuutta.¹⁵³

Etnografia tulee kreikasta ja tarkoittaa vieraiden kansojen kuvaamista kirjoittamalla. Tieteen menetelmänä sen juuret ovat antropologeissa, jotka asettuivat pitkiksi ajoiksi itselleen vieraiden kulttuurien pariin, keräsivät näistä aineistoa ja kirjoittivat kuvauksia. Vaikka tutkimuskohteet ovat sittemmin moninaistuneet mitä erilaisimpiin ryhmiin ja alakulttuureihin, edelleen etnografian peruskäsitteitä ovat ”kenttä”, jonne ”mennään” ja josta palataan sitten aikanaan kirjoittamaan raporttia.

Etnografinen tutkimus sisältää tavallisesti kulttuurien tai alakulttuurien havainnointia kaikilla tutkijan käytävissä olevilla aisteilla ja aineistoilla sekä useilla eri menetelmillä.¹⁵⁴ On selvää, että informaatiota kertyy paljon enemmän kuin on mahdollista tai järkevää raportoida. Keskittyminen olennaiseen edellyttää tulkintaa, jossa tutkija hyödyntää kentällä kertyneen ymmärryksen lisäksi

kulttuurista ja teoreettista tietämystään.¹⁵⁵ Etnologi kuvaa ja analysoi kulttuurisia rakenteita kenttätöön, elämäntekemuksensa ja tutkijan koulutuksensa perusteella.¹⁵⁶

Muista, osin samoja aineistoja käyttävistä menetelmistä etnografian erottaa pragmaattinen suhde metodeihin: ne valitaan sen mukaan, mikä toimii.¹⁵⁷ Menestys edellyttää olennaisten kysymysten tunnistamista, mikä puolestaan onnistuu usein pikemmin tallustelemalla tarkkaavaisena kentällä kuin lukemalla teoreettista kirjallisuutta.

Tässä tutkimuksessa olin kiinnostunut eduskunnan sisäisistä konflikteista ja niiden hallinnasta. Siksi kiinnitin huomioni konflikteihin liittyviin käytäntöihin ja tulkit-
sin tilanteita nimenomaan suhteessa toteutuneisiin tai potentiaaliin ristiriitoihin. Rajaukseni ei ole itsestään selvä: kuvaamiani tapahtumia voisi perustellusti tarkastella myös jostakin muusta näkökulmasta, ja toisaalta paljon valittuun näkökulmaan liittyvää jäi todennäköisesti havaitsematta tai tunnistamatta.

Kiinnostukseni eduskuntaan tutkimuskohteena heräsi vähitellen kansanedustajan työni myötä. Olin hämmästy-
nyt, miten vähän ihmiset tiesivät työpaikastani, joka kuitenkin oli Suomen tunnetuimpia, josta kirjoitettiin lehdis-
sä päivittäin ja jonne kuka tahansa saattoi kävellä sisään.

Tutkimuksen ensimmäinen pääaineisto koostuu muis-
tiinpanoista kansanedustajuusajaltani. Siirryin eduskun-
taan vuoden 2011 vaalien jälkeen suoraan akateemisesta
maailmasta ja tutkijataustalleni uskollisena olen pitänyt
tulostani lähtien päiväkirjaa. Havaintopäiväkirja on siis
alkujaan syntynyt henkilökohtaisesta tarpeesta tallentaa
ja jäsentää uutta työyhteisöä. Varsinaiseksi tutkimuspäi-
väkirjaksi se muuttui vasta, kun ryhdyin suunnittelemaan
tutkimuksen tekoa.

Autoetnografiaa voidaan ajatella osallistuvan havainnoinnin vahvempana muotona. Siinä tutkija ei vain mene ”kentälle”, vaan kuuluu oleellisesti tutkimaansa kulttuuriseen ilmiöön.¹⁵⁸ Tutkimuksen kohteena olevan yhteisön täyden jäsenyyden lisäksi analyyttistä autoetnografiaa määrittävät refleksiivinen ote omaan kokemukseen, dialogi informanttien kanssa esimerkiksi haastattelujen muodossa, tutkijan tuominen näkyviin raportoinnissa sekä pyrkimys tuottaa aineistosta myös teoreettisia johtopäätöksiä.¹⁵⁹

Sosiaalitieteiden piirissä on käyty paljon keskustelua siitä, miten tutkijan osallisuus tutkimaansa yhteisöön vaikuttaa tutkimuksen laatuun ja etiikkaan. On selvää, että osallisuuteen liittyy ilmeisiä ongelmia, joista kaikkiin ei ole olemassa yksiselitteistä ratkaisua. Tuttuuden ja läheltä katsomisen väistämätön kääntöpuoli on yhteisöön sosiaalistumisen mukana tuleva näköharhan riski, jolloin osallisuus hämärtää kykyä hahmottaa kokonaisuuksia ja kyseenalaistaa oikeita asioita.¹⁶⁰ Yhteisön osallisuuteen liittyy välttämättä aina myös roolittuminen, joka vaikuttaa siihen, millaista tietoa tutkija voi saada – vaikka myös yhteisön ulkopuolelta tulevan tutkijan rooli on tiukka, voi yhteisön jäsenyydestä syntyä tätäkin rajaavampi rooli.

Toisaalta osallisuus tuo myös mukanaan lyömättömiä etuja. Usein se takaa pääsyn paikkoihin ja verkostoihin, jotka muuten jäisivät huomaamatta. Monien stigmatisoitujen ryhmien kohdalla on luottamusta mahdotonta rakentaa muutoin – vaikka haastateltavat luottaisivat tutkijan etiikkaan, he eivät välttämättä luota ”ulkopuolisen” kykyyn ymmärtää asioita.¹⁶¹ Mikä tärkeintä, jos tutkijalla on ennalta henkilökohtaisia kontakteja ja tuntemusta tutkimusaiheeseensa, on hänellä todennäköisesti vahvempi

taju siitä, mikä tässä yhteisössä on enemmän ja mikä vähemmän merkityksellistä.¹⁶²

Tämän kirjan valmistumisen aikaan olen toiminut kansanedustajana yli seitsemän vuotta, joista kaksi viimeistä havainnoiden yhteisöä aktiivisesti myös tutkijan silmin. Sitä voidaan pitää riittävänä myös niiden arjen kokemusten ja rutiinien tavoittamiseen, jotka eivät ole ilmeisiä ja joita haastateltavat eivät ehkä kykene pukemaan sanoiksi.¹⁶³ On todennäköistä, että kansanedustajuuteni yhdessä tutkijataustani kanssa mahdollisti sellaisen informaation keräämisen, joka muista positioista käsin ei olisi ollut mahdollista – riittävän pitkän ja intensiivisen havainnoinnin verraten suljetussa ja omalakisessa yhteisössä.¹⁶⁴ Eliitit saattavat olla tutkijalle varsin vaikeasti lähestyttäviä. Niille on tyypillistä eristää itsensä muusta yhteiskunnasta monin eri tavoin, fyysisesti rakennus- ja turvallisuusteknisillä käytännöillä, mutta myös esimerkiksi viihtymällä oman viiteryhmänsä parissa sellaisissa ympäristöissä, jotka on yleisöltä suljettu tai joihin suurella yleisöllä ei ole vaadittua taloudellista ja/tai kulttuurista pääomaa.¹⁶⁵

Yleisempien havaintojen ohella kirjaan on päätynyt lähes suoria sitaatteja päiväkirjastani. En kuitenkaan ole erikseen merkinnyt niitä sitaatteihin, sillä anonymiteetin suojelemiseksi on joitakin muutoksia aina tehty – pieniä yksityiskohtia, jotka säilyttävät minulle uskotut salaisuudet, mutta eivät estä tutkimuksen kannalta oleellisten sosiaalisten rakenteiden välittymistä lukijalle. Mikäli henkilöt on säilytetty tekstissä tunnistettavina, kyse on joko ennalta julkisesta tapahtumasta tai olen varmistanut luvan henkilöiltä itseltään.

Toinen kirjan pääaineisto koostuu 16 kansanedustajan puolistrukturoiduista teemahaastatteluista, jotka toteutin

vuoden 2017 kevään ja syksyn aikana. Haastattelut kestivät tunnista kahteen tuntiin, ja teemat keskittyivät tämän kirjan pääteemoihin (kansanedustajan arki, hierarkiat, normit, sosiaaliset suhteet), kuitenkin siten, että aloitimme aina haastateltavan vapaalla kuvauksella itsestään poliitikkona.

Haastateltavissa on mukana kaikkien eduskuntaryhmien ja ikäluokkien edustajia yhdeksästä vaalipiiristä (piirejä on kaikkiaan 13). Mukana oli viisi ensimmäisen ja viisi toisen kauden edustajaa. Haastateltavista seitsemän oli naisia ja yhdeksän miehiä. Pysin valitsemaan haastateltaviksi mahdollisimman erilaisista rooleista eduskuntatyötä tarkastelevia poliitikkoja: pitkään talossa olleita ja vastavalittuja, nuoria ja vanhoja, puurtajia ja neuvottelijoita, sekä tietysti tasaisesti kaikista eduskuntaryhmistä.

Erityistä huomiota kiinnitin edustajiin, joiden tiesin tai oletin kokeneen uransa aikana eduskunnan useammasta eri positioista käsin. Tällaisia olivat muun muassa henkilöt, jotka ennen kansanedustajuuttaan olivat työskennelleet talon sisällä muissa rooleissa, jotka olivat uransa aikana kuuluneet useampaan puolueeseen, jotka olivat palanneet taloon vuosien tauon jälkeen, jotka olivat toimineet useilla eri hierarkian tasoilla ja jotka olivat erityisen aktiivisia verkostoitumisessa talon sisällä. Oletukseni on, että erilaiset positiot laajentavat näkökulmaa yli oman viiteryhmän.

Haastattelujen saaminen oli verraten helppoa. Eduskunnan sisäiseen normistoon kuuluu, että kollegaa autetaan, milloin se on kohtuullisella vaivalla toteutettavissa. Lisäksi useimmat kansanedustajat kokevat itsensä ja kokemuksistaan puhumisen myönteisenä asiana.

Pyytämistäni henkilöistä yhtä lukuun ottamatta jokainen suostui haastatteluun, vaikka kahden kohdalla haastattelu sitten aikatauluhaasteiden vuoksi jäi toteuttamatta.

Paljon vaikeampaa oli saada haastatteluja, joilla olisi tutkimuksellista arvoa. Kansanedustajat ovat kiireisiä, ja vaikka itse ehdotin aina ensiksi jotakin eduskunnan ulkopuolista tilaa, aikapulan vuoksi suuri osa haastatteluista oli tehtävä eduskunnassa. Tämä taas oli omiaan assosioimaan haastattelutilanteen niihin lukuisiin mediahaastatteluihin, joita kansanedustajat antavat työnsä lomassa. ”Toimittajalle puhuvan politiikon” asetelma on ongelmallinen, sillä eduskunnan normiston mukaan talon sisäisistä asioista, joista nimenomaan halusin tietää, ei ole sopivaa puhua mediassa. Lisäksi toimittajalle puhuva poliitikko puhuu aina myös kansalaisille (ja seuraavien vaalien äänestäjille), joten oman itsen esittäminen myönteisessä valossa on arkikeskustelua tärkeämpää.

Ei ole lainkaan vaikeaa saada poliitikkoa puhumaan. Kansanedustajat ovat kokeneita puhujia. Heidän työhönsä kuuluu puhuminen suurissa yleisötapauksissa ja kahden kesken kansalaisten kanssa, julkisesti ja yksityisesti. Asioiden sanoittaminen on tärkeä osa politiikon ammatitaitoa. Tässä mielessä kansanedustajat olivatkin erinomaisia haastateltavia.¹⁶⁶

Vaikeaa on kuitenkin saada poliitikko puhumaan roolin ulkopuolella aiheista, joita hän ei ole miettinyt tai joista hän ei ehkä ole kiinnostunutkaan.¹⁶⁷ Kaikki ovat taitavia pysymään itselleen tärkeässä (tai mukavassa) asiassa silloinkin, kun haastattelija kysyy jotakin muuta. Silloinkin, kun puhuimme intiimeistä asioista luottamukselliseen sävyyn, ajoittain tuntui, että läsnä oli myös

Suomen kansa kotikatsomoissaan seuraamassa tarkoin harkittua avautumista.¹⁶⁸

Ongelman havaittuani korostin jäljellä olevien haastateltavien valinnassa henkilöitä, joihin koin muodostaneeni etukäteen edes jonkinlaisen luottamussuhteen. Tällä on ilman muuta valikoiva vaikutus aineistoon, mutta toisaalta se mahdollisti useimpien kohdalla ainakin ajoittaisen kurkistuksen virallisen poliitikkobrändin taakse. Toinen ratkaisu oli luopuminen haastattelunauhurista. Kirjoittamalla muistiinpanot käsin viestitin, että haastattelussa ei synny sellaista aineistoa, josta voisi myöhemmin seurata hankaluuksia.¹⁶⁹

Etnografinen tutkimus on aina toimintaa, joka paitsi erittelee ja raportoi todellisuutta, myös tuottaa ja muokkaa sitä.¹⁷⁰ Siksi kysymys tutkijan ja tutkimuksen etiikasta on erityisen keskeinen koko prosessin ajan. Ei myöskään ole itsestään selvää, että oman tutkimuskohteeni yhteiskunnallinen valta-asema poistaisi tavanomaista riskiä tutkijan vallasta suhteessa tutkimuskohteisiinsa.¹⁷¹ Miten tämä tulisi huomioida?

Periaatteessa myös etnografiseen tutkimukseen kuuluu tutkimuskohteiden tietoisuus projektista ja mahdollisuus myös kieltäytyä siihen osallistumasta.¹⁷² Haastatteluaineiston osalta tämän säännön noudattaminen onkin helppoa. Osallistuvassa havainnoinnissa kysymys tutkimuskohteiden informoimisesta oli kuitenkin hankala jo siksi, että osa käyttämästäni materiaalista oli syntynyt ennen kuin tiesin tekeväni tutkimusta. Lisäksi eduskunnan sisäinen normi rajoittaa kollegojen häiritsemistä omilla projekteilla yhtään enempää kuin on välttämätöntä. Yksilöllisten suostumusten varmistamisen esti sekin, että analyysin kohteena saattoi olla koko

eduskunnan tai ainakin sen kymmenien jäsenten yhtä-aikainen havainnointi.¹⁷³

Päädyin kompromissiin: kerroin tutkimuksestani kasvokkaisissa tapaamisissa muiden edustajien kanssa niin usein ja perusteellisesti kuin se oli sopivaa. Tavanomainen reaktio oli laimean kohtelias kiinnostus, jolla poliitikko tyypillisesti suhtautuu sellaiseen toisen politiikon projektiin, jolla hän ei näe olevan välitöntä yhteyttä omiin töihinsä. Kukaan ei protestoinut. Harva palasi oma-aloitteisesti asiaan, ja silloinkin vain kyselläkseen projektin etenemisestä.

Luonnoksen valmistuttua kommentointikuntoon laitoin sen luettavaksi kaikille haastatelluille kansanedustajille. Tarkoitus oli paitsi kerätä palautetta jatkotyöstöä varten, myös tarjota tutkimuksen kohteille mahdollisuus lukea ja tarvittaessa haastaa johtopäätelmäni ennalta. Kommentteja sain verraten vähän, kuten tavallista. Useimmat niistä kiittelivät tehtyä työtä ja ehkä esittivät joitakin korjauksia tai tarkennuksia. Perusväittämiä ei kyseenalaistanut kukaan.

Aikaisemmissa tutkimuksissani hyväksi koetulle työkentelytavalle uskollisena pyysin kommentit käsikirjoitukseen myös muutamalta eduskuntaan, konfliktiin tai metodeihini perehtyneeltä tutkijalta ja toimijalta. Näissä palautteissa oli varsin paljon yksityiskohtaisia ehdotuksia täydennykseksi ja korjaukseksi. Suurimman osan havaitsin hyväksi ja käyttökelpoiseksi, kuten usein käy.

Haluan erikseen kiittää kaikkia haastattelun antaneita tai muuten kirjan kirjoittamisessa auttaneita kollegoita, jotka metodin vuoksi jäävät anonyymeiksi. Apuja olen saanut kirjoitustyön mittaan myös monilta muilta eduskunnan toimijoilta. Heidät mainitaan lähdeluettelossa.

Asiantuntevista neuvoista, lähdevinkeistä ja kommenteista kiitän lisäksi Olli Hietasta, Anne Hollia, Vilma Hännistä, Mikko Jakosta ja Timo Turjaa.

Suurkiitos eduskunnan tietopalvelulle, joka auttoi useiden osakysymysten selvittämisessä. Eduskunnan kirjastoa kiitän kaikista niistä kirjalaatikoista, joita siellä minulle koottiin ja toimitettiin. Lämmin kiitos kirjoitusapurahasta Suomen tietokirjailijoille ja Valamon luostarille residenssipaikasta kirjan viimeistelyyn.

Simo Pihlajaniemi on kätilöinyt käsikirjoituksen joustavasti ja jämäkästi kirjaksi, kiitokset siitä hänelle – ja tietysti koko Into Kustannuksen tiimille.

Omistan kirjan äidilleni Arja Kangaspunnalle, joka opetti minulle perusteet ihmisistä, yhteiskunnista, politiikasta ja oikeudenmukaisuudesta.

VIITTEET

- 1 Searing 1994, 4–5.
- 2 Veteraaniedustajien haastatteluaineistosta, ks. Graae & Hietala 1994. Kansanedustajien eduskuntakuvauksista ks. esim. Vanhanen 1995; Kiljunen 1998 & Soini 2004.
- 3 Eduskunnan kirjastosta on mahdollista etsiä keskitetysti entisten ja nykyisten kansanedustajien kirjoittamia kirjoja. Tässä joukossa naisia ylipäättään on vähän ja nimenomaan eduskuntatyöstä kirjoittaneita vain muutamia.
- 4 Heino 2005; Mykkänen 2010; Pekonen 2011.
- 5 Niemi 2010, 181–193. Onnettomien sattumusten summana tutkimuksen yhteydessä toteutettu henkilöstökysely johti skandaaliin seksuaalisesta häirinnästä eduskunnassa, poliisitutkintaan, joidenkin poliitikkojen uran päättymiseen ja yleiseen hämmennykseen. Vaikka tapahtumakulun taustalla oli enemmän median (ja tietenkin häirintään syylistyneiden) kuin tutkijan arviointivirheet, ei kokemus ole rohkaisut uusiin tutkimusprojekteihin. Muista etnografisista tutkimuksista esim. Mykkänen 2001.
- 6 Wilmont & Hocker 2001, 41.
- 7 Wilmont & Hocker 2001, 43–45.
- 8 Vrt. Brown 1996, 192–219; Parker 1985b.
- 9 Vrt. Bate 1997, 1158–1159.
- 10 Wilmont & Hocker 2001, 11–16; Pondy 1992.
- 11 Esimerkkejä konfliktien vähentämistä pohtivista teorioista, ks. Marková 2012.

- 12 Liu & Spector & Shi 2007.
- 13 Kiecolt-Glaser & McGuire & Glaser & Robles 2002.
- 14 ”Ei pidä unohtaa, että demokratiassa on olennaisesti kyse intressikonfliktien ja arvostuskiistojen terveestä ja avoimesta ilmaisusta. Yhteiskunnassa, jota leimaavat epätasa-arvoisuudet, mielipide-erot ja epävarmuus tulevaisuudesta, on tehtävä valintoja, päätettävä kilpailevien vaihtoehtojen välillä, neuvoteltava intresseistä. Tämä on puoluepolitiikan väistämätöntä ja täysin legitiimiä aluetta.” Rosanvallon 2013, 179.
- 15 Palonen 2012, 236–237.
- 16 Karvonen & Paloheimo & Raunio 2016. Vakaudesta: Suomi on Fund for Peace -järjestön indeksin mukaan maailman vakain maa (ks. Messner toim. 2017). Vuonna 1968 solmittiin ensimmäinen tulopoliittinen sopimus. Tästä voidaan lukea alkaneen Suomen politiikassa konsensuskulttuurin, joskin kunnolla vauhtiin päästiin vasta vuonna 1978 Korpilammen seminaarissa, jossa hallitus ja etujärjestöt kokoonoutuivat pohtimaan tulevaisuuden ratkaisuja laajemmalla kokoonpanolla. (Mickelsson 2015.) Korpilampi kuvaa politiikan kielessä edelleen järkevää ja maltillista yhdessä sopimista (Kantola 2016). Vuoteen 1992 asti oli hallitusten otettava huomioon, että esityksen lykkäämiseen riitti kolmannes parlamentaarikoista. Tämä mekanismi oli omiaan vahvistamaan konsensuksen tarvetta ja toisaalta hämärtämään hallituksen ja opposition rajaa. (Pekonen 2011, 83.) Suomessa, toisin kuin useimmissa muissa länsimaissa, myös on hallitusta muodostettaessa arvostettu hyvin laajoja hallituspohjia (Isaksson 2016, 51–52). Asioita viedään mieluummin läpi hallituksen sisäisten neuvottelujen ja näitä peesaavan ryhmäkurin kautta kuin alistamalla niitä julkiseen keskusteluun. Kääntäen tämä on johtanut oppositiopolitiikan aliarvostukseen – opposition tehtävänähän on parlamentarismissa nimenomaan pitää yllä vaihtoehtoja julkisilla areenoilla.
- 17 Mickelsson 2015, 31.
- 18 Tilli 2017, 31–32.
- 19 Turja 2007, 176.

- 20 Pekonen 2011, 53.
- 21 Palonen 2012, 12–13.
- 22 Rosanvallon 2013, 333–334
- 23 Rosanvallon 2013, 36–40.
- 24 Komitealaitoksella tarkoitettaneen tässä järjestelmää, joka oli Suomessa käytössä itsenäisyyden ajan alusta 1990-luvulle. Erityisesti tärkeissä ja yhteiskunnallisesti merkittävissä muutoshankkeissa valtioneuvosto saattoi nimetä selvitys- ja valmistelutyöhön komitean, joka koostui vaihtelevasti poliitikoista, virkamiehistä, intressiryhmistä ja asiantuntijoista. Komiteoiden päätehtävänä oli paneutua asiaan normaalia valiokuntatyötä perusteellisemmin, mutta käytännössä niillä näyttää olleen suuri merkitys myös poliittisten tavoitteiden yhteensovittamisessa ja poliitikkojen keskinäisen substanssikeskustelun areenana. Komiteoista luovuttiin tehottomuuden takia, mutta monet pitkän linjan poliitikot ovat sitä mieltä, että niiden korvautuminen ministeriöiden kevyemmällä työryhmillä ja virkamiesvalmistelulla on vain siirtänyt komiteoissa tehtyä poliittista neuvottelua muille, vähemmän optimaalisille areenoille.
- 25 Isaksson 2016, 40–41.
- 26 Eduskunnan kanslia 2016. Vuoden 2015 lopussa eduskunnan kirjoilla työskenteli kansanedustajien lisäksi päätoimisesti 555 henkilöä, näistä noin kolme viidesosaa oli naisia.
- 27 Eduskunnan kanslia 2016.
- 28 Savolainen 2015.
- 29 Yksityiskohtaisuudessaan mainio kuvaus kansanedustajan kalenterista löytyy keskustalaisen Esko Ahosen (2007) muistelmakirjasta. Toki kukin edustaja muokkaa kalenteriaan oman poliittisen profilinsa ja viiteryhmänsä tarpeiden mukaan, mutta insinöörinä Ahonen hahmottaa poliittista toimintaansa aikataulutuksen kautta ja samalla kuvaa tarkoin eduskunnan rytmin tälle asettamia reunaehjoja.
- 30 Aaltonen 2003.
- 31 Kananen 2002, 270–271. Kananen ehdottaakin, että luottamustehtävää asianmukaisempaa olisi puhua luottamusvirasta.

- 32 Bourdieu 1996 & 1998. Eduskunta voidaan ymmärtää bourdieulaiseksi kentäksi, instituutiosta ja sen toimijoista muodostuvaksi järjestelmäksi, jossa kunkin asema riippuu hänen käytettävissään olevasta pääomasta. Bourdieun kenttä on areena, jossa kilpaillaan asemista ja jonne pääsyä säädellään. Menestyksen kannalta oleellista on ymmärtää tavoitella ja hyödyntää niitä pääoman muotoja, jotka juuri tällä kentällä tunnustetaan arvokkaiksi. Poliittinen pääoma on kuitenkin myös politiikan arkikielen käsite, jonka ymmärtävät ja jota käyttävät myös sellaiset toimijat, joille Bourdieu ei ole tuttu. Käytännössä näiden kahden merkityssisältö tulee niin liki toisiaan, että tässä kirjassa käytetty poliittisen pääoman käsite sopii kumpaankin.
- 33 Olemme kirjoittaneet tästä prosessista enemmän yhdessä Taneli Hämäläisen kanssa pamfletissa *Paperiton, älä sairastu* (Kontula & Hämäläinen 2015). Lakiesitys olisi voinut pelastaa vain ylimääräisellä istuntopäivällä. Tähän ei puhemiehistö suostunut, sillä kaikkien kalenterit ja ajatukset oli jo suunnattu vaalikentille.
- 34 Asuinkunnasta ja asumisjärjestelyistä riippuen on kulkukorvaus 986,81 – 1 809,15 euroa kuukaudessa.
- 35 Valiokuntien puheenjohtajille maksetaan valiokunnan työllistävyydestä riippuen 732 – 1 207 euron kuukausittainen lisäpalkkio. Eduskuntaryhmien puheenjohtajat saavat myös ryhmän koosta riippuen 732 – 1 207 euroa. Puhemiehen palkkio on 11 981 ja varapuhemiehen 9 987 euroa.
- 36 Tiedot on poimittu vuoden 2016 verotiedoista. (Sundqvist 2017.) Pienimmissä puolueissa edustajamäärä jää kuitenkin niin pieneksi, että vuositulojen keskiarvon informaatioarvo on heikko – esimerkiksi kristillisdemokraateissa yksi erittäin hyvätuloinen edustaja riittää nostamaan keskiarvoa merkittävästi.
- 37 Venho 2015, 98–100.
- 38 Venho 2015, 73. Eduskuntapuolueiden ulkopuolisten ehdokkaiden budjetit olivat keskimäärin 700 euroa, mikä osaltaan selittänee, miksi eduskuntaan nousemisen kynnys on uusille puolueille varsin korkea.

- 39 Eduskunnan kanslia 2016.
- 40 Liukkonen 2013. Elinkeinoelämän näkemykset kuuluvat valiokuntatyössäkin hyvin. Helsingin Sanomien selvityksen mukaan vuosina 1998–2013 Elinkeinoelämän keskusliitto vieraili valiokunnassa huomattavasti useammin kuin mikään muu etujärjestö, yhteensä 1 760 kertaa. Seuraavaksi useimmin lausunnon antoivat MTK sekä Suomen Yrittäjät; kummankin vierailukerrat jäivät kuitenkin alle tuhannen. (Peltomäki 2013.) Kuultavaksi pääsemisen ohella oma kysymyksensä on, ketä valiokunnissa tosiasiallisesti kuunnellaan. Esimerkiksi virkavastuulla toimiviin ministeriöiden edustajiin suhtaudutaan kuulemisissa neutraaleina tiedon välittäjinä, kun taas yksittäisen edustajan ehdottama asiantuntija vakiolistan ulkopuolelta on lähtökohtaisesti epäilyksenalainen: oletuksena on, että hänen lausuntonsa tehtävänä on vahvistaa ehdottajan omaa poliittista agendaa. Yleisesti ottaen ministeriöiden edustajien lisäksi riippumattomiksi miellettyillä tutkijoilla voi olla merkittävää vaikutusta valiokunnan linjauksiin, kun taas eturyhmiin ja järjestöihin suhtaudutaan varauksellisesti ja heidän lausunnoillaan on valiokunnan kannanmuodostuksessa selkeästi heikompi rooli. (Ahtonen & Keinänen 2012.)
- 41 OECD 2010, 71–72. Kuvaavaa on, että selvitellessään sitä, miten paljon hallintovaliokunta kuulee ”ruohonjuuritason” toimijoita, Keinänen & Lehtoviita (2014, 15–17) laskevat kategoriaan myös sellaisia toimijoita kuin yksittäinen kunta tai Helsingin poliisilaitos. Tutkimusvuosilta ei mainita yhtään kuultua ruohonjuuritason toimijaa sanan varsinaisessa merkityksessä, siis esimerkiksi suorittavan tason työntekijöitä.
- 42 Valtioneuvoston kanslia 2011; Valtiontalouden tarkastusvirasto 2013. Myös erilaisia intressitahoja kuullaan päätöksentekovalmistelussa vaihtelevasti – valmistelevat virkamiehet ilmoittavat olevansa eniten yhteyksissä elinkeinoelämän järjestöihin, kun taas pienet ja/tai muille yhteiskunnan sektoreille sijoittuvat järjestöt eivät pääse esittämään kantojaan. (Vesa & Kantola 2016.)

- 43 Heino 2005, 37–38; Matthews 1966, 250.
- 44 Täysistunnot koostuvat erilaisista ja eriarvoisista puhepaikoista. Perussääntönä on, että edustajat ovat tasa-arvoisia ja puheenvuorot saadaan varausjärjestyksessä. Tähän järjestykseen on kuitenkin lukuisia poikkeuksia. Puheenvuorojen varauslistan ohittaa tietenkin aina kunkin asian esittelijä, yleensä kyseisen hallinnonalan ministeri tai mientövaliokunnan puheenjohtaja. Tärkeissä ja kiinnostavissa asioissa sitä seuraavat ryhmäpuheenvuorot, puolueiden suuruusjärjestyksessä. Kyselytunnilla teemat valitaan yleensä oppositiopuolueiden eduskuntaryhmien etukäteen ilmoittamien kysyjien mukaan.
- 45 Kokko 2014.
- 46 Samaan ilmiöön olivat hieman aiemmin kiinnittäneet huomiota edustajat Sofia Vikman ja Pia Kauma (Hakahuhta 2014). Asia sivuutettiin silloinkin.
- 47 Holli & Saari 2009, Keinänen & Lehtoviita 2014, 7–8.
- 48 Pitkänen & Niemi 2016.
- 49 Parviainen 2014. Asiantuntijuuden keskittymisestä kertoo sekin, että pelkästään Aalto-yliopiston professori Sixten Korkmanilta kommentteista oli 10,3 %, siis kolme kertaa enemmän kuin kaikilta naisasiantuntijoilta yhteensä. On vaikea kuvitella, että Korkmanin asiantuntemus yksinään olisi kolminkertainen kaikkiin Suomen naisiin nähden.
- 50 Vrt. Searing 1994.
- 51 Shoultz 2016, 184–185.
- 52 Kiiskinen 2015, 22–23.
- 53 Urpilainen (2011, 94–95) nostaa tapauksen esiin myös omassa kirjassaan esimerkkinä siitä, miten media synnyttää ilmiöitä. Vielä tässä yhteydessä Urpilainen pitää tarpeellisenä korostaa, että hän ei verkkosukkia käytä tai omista ja oli kuvauksissa kieltäytynyt avonaisista mekoista.
- 54 Pekonen 2011, 184.
- 55 Ilmiön näkymisestä eduskunnassa kirjoittaa mm. politiikko-tutkija Merja Mäkisalo-Ropponen (2014, 320). Mäkisalo-Ropposen käyttämä roolimetafora resonoi kuluneeseen vertaukseen eduskunnasta teatterina, jolla kuitenkin

- viitataan erityisesti täysistuntojen näytösluonteisuuteen (ks. Pekonen 2011, 107).
- 56 Rosanvallon 2013, 198–199.
- 57 Tilli 2017, 136. Immosen päivitys 24.7.2015 kuuluu seuraavasti (alkuperäinen englanniksi, käännös Tillin): ”Unelmoin vahvasta, urheasta kansakunnasta, joka voittaa tämän painajaisen, jota kutsutaan multikulturalismiksi. Tämä ruma kupla, jossa vihollisemme elävät, räjähtää pian miljooniksi pieniksi palasiksi. Elämämme ovat kietoutuneet yhteen ankarina aikoina. Nämä ovat ne päivät, jotka lopullisesti jättävät jäljen kansakuntamme tulevaisuuteen. Minulla on vahva usko kanssataistelijoihini. Me taistelemme loppuun asti kotimaamme ja yhden todellisen suomalaisen kansakunnan puolesta. Voitto on oleva meidän.”
- 58 Ruostesaari 2016, 245. Eliitillä tarkoitetaan vakiintuneesti ryhmää, jolle on kasaantunut paljon yhteiskunnallista valtaa, joka muodostaa yhtenäisen ryhmän ja tunnistaa itsensä sellaiseksi.
- 59 Ruostesaari 2016, 262.
- 60 Ruostesaari 2016, 270.
- 61 Lohilahti 2017.
- 62 Helmikuussa 2017 eduskunnan kansliatoimikunta päätti Korkeimman hallinto-oikeuden velvoittamana, että eduskunnan turvallisuusyksikön ylläpitämät vierailijatiedot ovat julkisia. (Eduskunnan kansliatoimikunnan pk 2; KHO 2016:5423.) Jatkossa on siis mahdollista seurata kansanedustajien yhteydenpitoa viiteryhmiinsä systemaattisesti ainakin niiltä osin kuin tämä tapahtuu eduskunnan tiloissa. Koska vierailijoita on vuositasolla yli 100 000, tämä vaatisi kuitenkin käytännössä paljon työtä. Lisäksi edustajat toki tapaavat verkostojaan paljon myös talon ulkopuolella – julkistamispäätöksen jälkeen todennäköisesti entistä enemmän.
- 63 Gould 2003.
- 64 Karvonen 2016.
- 65 Virkaiältään vanhempien edustajien mukaan aikaisemmin täysistuntosalin kaltaisia, vain edustajille sallittuja tiloja

oli enemmänkin. Esimerkiksi kahviossa salin keskimmäiset pöydät oli varattu vain edustajien käyttöön. Näistä jaoista ollaan kuitenkin vähitellen luopumassa.

- 66 Linna 2018.
- 67 Poikkeuksia tähän on ilmeisesti kuitenkin tehty tilanteissa, joissa edustaja on fyysisen rajoitteen vuoksi tarvinnut avustajaa salissa liikkumiseen.
- 68 Eduskunnan kanslia 2017.
- 69 Niemi 2010.
- 70 Istumajärjestyksen pääperiaatteet on tarkistettu eduskuntaryhmien sihteereiltä, sillä kukin ryhmä päättää omien paikkojensa jaosta itsenäisesti. (Kysely eduskuntaryhmien sihteereille 2017.) Istumapaikka ei kuitenkaan suoraan kerro edustajakokemuksesta, sillä puolueilla on taipumus uusiutua eritahtisissa sykleissä ja etu- ja takarivin paikat jaetaan mahdollisimman tasaisesti puolueiden kesken, vaikka toisessa puolueessa olisi paljon monen kauden kansanedustajia ja toisessa lähes kaikki vastavalittuja. Siten samassa rivissä voi siis istua vierekkäin toisen eduskuntaryhmän konkareita ja toisesta lähes untuvikkoja.
- 71 Helsingin Sanomat 2016.
- 72 Heino 2005, 44. Tulkitsen kansanedustaja Kimmo Kiljunen (1998, 134–135) päätyvän samaan johtopäätökseen, vaikka hän onkin päiväkirjassaan sijoittanut arvion kollegan suuhun.
- 73 Vanhanen 1995, 17.
- 74 2012, 89.
- 75 Tämän mittarin perusteella aina 1950-luvulle asti halutuimpia valiokuntia olivat talous- ja ulkoasiainvaliokunta, kun taas puolustusvaliokuntaan ei juuri ollut tunkua. (Isaksson 2016, 43–44.)
- 76 Soini 2014, 109–115.
- 77 Laakso 2008.
- 78 Kansanedustuslaitoksen yhteydessä on tapana tuoda esille sitä, miten Suomi on kansanvälisesti vertaillen sukupuolten tasa-arvoisten osallistumismahdollisuuksien mallimaa. Meillä naiset saivat oikeuden äänestää ja asettua ehdolle

- verraten varhain, naisten osuus edustuksellisissa elimissä on montaa muuta maata korkeampi, ja onhan meillä ollut naispresidenttikin. (Poliittisen tasa-arvon kertomuksesta Suomessa, ks. esim Erkkilä & Krekola 2016.)
- 79 Milloin naiset ovat nousseet hallitsevaan eliittiin, on se miehiä todennäköisemmin vaatinut yläluokkaista perhe-taustaa (Liddle & Michielsen 2000). Tyypillisesti nais-poliitikoilla on myös edelleen perhevastuita mieskollegoi-taan enemmän (Neale 2000).
 - 80 Inter-Parliamentary Union 2016.
 - 81 UN Women 2014.
 - 82 Skeggs 2014, 48–49. Intersektionaalisuudesta metodo-logiana ks. esim. Karkulehto 2012.
 - 83 Eduskunnan historian alusta asti on kansanedustajien sosioekonominen tausta ollut huomattavasti väestön kes-kiarvoa korkeampi. Tämä pätee myös työväenpuolueiden edustajiin. (Noponen 1964, 304–306.)
 - 84 Pohdintaa yhteiskunnallisista jaoista suhteessa valtaan, ks. Kontula 2016, 22–29.
 - 85 Vuonna 1991 ehdokkaista 41,2 % oli naisia. Vaikka nai-set ovat eduskunnassa aliedustettuna, näyttää siltä, että muiden eliittien keskuudessa naisten aliedustus on vielä selkeämpää (ks. Ruostesaari 2016, 255).
 - 86 Esimerkiksi vuoden 2015 eduskuntavaaleissa miesehdok-kaiden kampanjabudjetit olivat keskimäärin 16 500 eu-roa ja naisehdokkaiden 13 400 euroa. (Venho 2015, 74.) Vaikka budjetti heijastelee osin myös sitä, kuinka ”tosis-saan” ehdokas on liikkeellä, on budjetin koolla ilmeinen yhteys vaalimenestykseen: Vuoden 2015 vaaleissa valituk-si tulleiden edustajien vaalibudjetit kohosivat keskimää-rin 38 000 euroon. Varaedustajilla keskibudjetti oli noin 29 400 euroa ja kokonaan valitsematta jääneillä ehdok-kailla 8 000 euroa.
 - 87 Pöyhtäri, Haara & Raittila 2013, 119–122.
 - 88 Turunen 2017, Kuusipalo 2011.
 - 89 Niemi 2016, 316.
 - 90 O’Neill & Steward 2009.

- 91 Niemi 2016, 327.
- 92 Kuusipalo 2011.
- 93 Vrt. Heino 2005, 41–42.
- 94 ”The employees are expected different things based on their gender. I think women work more, are more reliable and do more consistent work than men doing the same work. Men know how to take the work in a more ‘relaxed’ manner.” Eduskunnan työntekijän sitaatti Niemen (2010, 148) aineistosta.
- 95 Uosukainen 2004.
- 96 Sitaaatti keskustelelee kiinnostavasti Soinin (2014, 123) pohdinnan kanssa siitä, mihin Pirkko Ruohonen-Lernerin pesti eduskuntaryhmän puheenjohtajana tyssäsi: ”Eduskuntaryhmän puheenjohtajan pitää istua pöydissä näiden poikien ja ukkojen ja muidenkin kanssa, jutella ja vähän relata ja olla toimittajien ja muiden edustajien kanssa tekemisissä. Pirkko meni työhuoneeseensa lukemaan raportteja ja alleviivaamaan niitä, koska hän haluaa tehdä työnsä hyvin ja tarkasti. Siinä hän on ehkä hieman virka miesmäinen ja totinen.”
- 97 Tämä näkyy myös tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysymysten valiokuntakäsittelyssä. Sukupuolittuneisuuden keskittyviä asiantuntijoita (nais- ja miesjärjestöt, valtiolliset tasa-arvoelimet, gender-tutkijat jne.) kuultiin pääsääntöisesti vain työ- ja tasa-arvovaliokunnassa ja sielläkin verraten harvoin. (Holli & Saari 2009, Keinänen & Lehtoviita 2014, 7–8.)
- 98 Eduskunnan kanslia 2017.
- 99 Kansalaisaloite työeläkeindeksin palauttamiseksi takaisin palkkatasoindeksiin (KAA 4/2016 vp).
- 100 Parlamentarismissa ”ei ole olemassa asioita sinänsä, vaan ainoastaan jonkun toimijan parlamentin esityslistalle tietyn menettelytavan mukaisesti ja parlamentaariseen käsittelyyn sopivaan muotoon sidottuna tuomia asioita”. (Palonen 2012, 167.)
- 101 Mykkänen 2001, 111–112.
- 102 Brown 1996, 42.

103 Mykkänen 2010, 221.

104 Hienostuneempi esimerkki samasta mekanismista on valtion talousarvion yhteydessä tehtävien aloitteiden säätely. Perinteisesti oppositiopuolueet ovat tehneet budjettiin vaihtoehtoiset esityksensä, kun taas hallituspuolueiden kansanedustajilta edellytetään hallituksen esityksen takana seisomista. Poikkeuksena ovat kuitenkin kansanedustajien omia piirejä koskevat aloitteet, joissa esitetään rahoja homeisen koulun korjaamiseen tuolla tai pyörätien valaistuksen parantamiseen täällä. Tyypillisesti nämä ovat kansantalouden mittakaavassa pieniä parannusehdotuksia, mutta yhdessä niistä yleensä kertyy verraten suuri summa.

Edustajat haluavat tehdä näitä alueitaan koskevia aloitteita, koska se on oiva tapa tuoda omaa työtä ja painotuksia näkyviin paikallisessa mediassa. Tällainen edustajien myönteinen näkyvyys on tietenkin myös puolueen etu. Mikäli aloite tehdään, se synnyttää paineen saman alueen muille kansanedustajille äänestää sen puolesta, koska vastaan äänestäminen toisi kielteistä paikallisjulkisuutta. Toisaalta, jos esitykset kuitenkin menisivät läpi, se olisi niin suuri muutos talousarvioon, että koko nivas-ka pitäisi todennäköisesti palauttaa uuteen käsittelyyn ja joululoma perua (budjetista äänestetään perinteisesti joulunalusviikolla).

Esityksiä pitäisi tehdä, mutta ne eivät saisi mennä läpi. Miten tämä hoidetaan?

Kokeiltu on, vaikka mitä: välillä hallituspuolueet ovat antaneet kansanedustajilleen luvan tehdä paikallisia aloitteita, mutta suosituksen olla aktivoimatta niitä valiokuntakäsittelyn jälkeen – tällöin aloite tehdään ja siitä tiedotetaan, mutta se ei missään vaiheessa päädy äänestykseen. Toisinaan on sovittu, että oman alueen aloitteiden puolesta saa äänestää, mutta ei sitten muiden, jolloin mikään aloite ei saa taakseen niin paljon ääniä, että menisi läpi.

105 Mykkänen 2010, 220–221.

- 106 Esimerkiksi tämä kirja on kirjoitettu pitkälti istuntotaukojen aikana.
- 107 Suomen perustuslaki 29 §.
- 108 Palonen 2012, 20.
- 109 Aiheesta ovat kirjoittaneet esim. Mäkisalo-Ropponen (2014, 328–329) ja Uosukainen (2004, 96–97). Esimerkiksi puheenvuorotilastoissa huonosti sijoittuvan edustajan kannattaa sopia jonkin toisen samassa tilanteessa olevan kollegan kanssa myöhäisillan debatista, kun salissa ei enää ole muita keskustelijoita. Pitämällä vuorovaihdot nopeina voi tällöin helposti tuplata vuoden puheenvuoronsa.
- 110 Mykkänen 2010, 221.
- 111 Vrt. Palonen 2012, 62.
- 112 Turja 2007, 172.
- 113 Vrt. Mykkänen 2001, 109–110.
- 114 Pekonen 2011, 188.
- 115 PTK 134/2017 vp
- 116 Pöytäkirjan asiakohta PTK 134/2017 vp, klo 18:33.
- 117 Pöytäkirjan asiakohta PTK 134/2017 vp, klo 18:55.
- 118 Haatainen 2006, 132.
- 119 Hazan 2006, 5–7.
- 120 Davidson-Schmich 2006. Kirjoittaja huomauttaa vielä, että järjestelmissä, joissa äänestetään puoluetta, yhtenäisen viesti selkiyttää puolueen imagoa ja siten hyödyttää kaikkia. Esimerkiksi Patzelt (2006) painottaa myös rakenteellisia syitä: parlamentaarikkojen johtamien vahvojen puolueiden muodostama parlamentti kutsuu itsessään yhdenmukaista äänestyskäyttäytymistä.
- 121 Hazan 2006, 5.
- 122 Hazan 2006, 6.
- 123 Eduskunnassa kaikkia eduskuntatyönsä päättäneitä kansanedustajia kutsutaan veteraaneiksi näiden henkilökohdaisesta iästä tai politiikkouran pituudesta riippumatta.
- 124 Eduskunnan kanslia 2017.
- 125 Kohusta löytyy yksityiskohtainen kuvaus Hertta Niemen (2010) väitöskirjasta.

- 126 Ensimmäisenä asian uutisoi Iltalehti perjantai-iltana, ks. Ristamäki 2016.
- 127 Muuhun ajattelemattomaan puheeseen suhtaudutaan kuitenkin armollisemmin, sillä kaikki tietävät, kuinka vaikeaa on valita sanojaan viisaasti haastatteluihin. Eräs haastateltava kertoi joutuneensa ryhmässä epäsuosioon, kun kommentoi ajattelemattomasti kollegoitaan mediasa – yhteisö kuitenkin antoi nopeasti anteeksi, *kun vähän näytti katuvalta*.
- 128 Uosukainen 2004, 42.
- 129 Tämä tulee näkyviin esimerkiksi ajoittain keskusteluun nousevassa pohdinnassa valiokuntien kokousten muuttamisesta julkisiksi. Yleinen mielipide edustajien keskuudessa on, että muutos johtaisi päätöksenteon siirtymiseen jollekin muulle areenalle, jossa ihmiset voivat taas puhua vapaasti, näyttää tietämättömyytensä ja neuvotella keskinäisen luottamuksen ilmapiirissä. Valiokunnille jäisi saman tyyppinen julkisen väittelyn ja perustelun rooli, joka nyt on täysistuntokeskusteluilla. (Pekonen 2011, 150–170.)
- 130 Mickelsson 2015, 338.
- 131 Puolueiden rakenteelliset muutokset ovat hitaita ja jäävät siten helposti huomaamatta. Niin Suomessa kuin kansainvälisestikin on kuitenkin havaittavissa selkeitä, yhdensuuntaisia trendejä: aikaisemmin laajaan jäsenpohjaan ja paikallisuuteen nojanneet puolueet ovat ammatillistuneet. Samaan aikaan kun puolueiden valtion kautta saama rahoitus on kasvanut ja politiikka valtakunnallistunut, on painopiste siirtynyt alueiden aktiiveilta ammatipoliitikkojen ja näitä avustavien toimijoiden suuntaan. (Koskimaa 2016, 128.) Siten puolueiden eduskuntaryhmien painoarvo on kasvanut.
- 132 Vrt. Brown 1996.
- 133 Myös keskeiset viiteryhmät muuttuvat hitaasti: kokoomus ja keskusta korostavat yrittäjyyttä, kuitenkin siten, että kokoomuksesta kuuluu suurten yritysten ääni, kun taas keskustassa maatalousyrittäjät ovat erityisasemassa.

- Sosiaalidemokraateille perinteisten palkkatyöntekijöiden asema on keskeinen, ja vasemmistossa ollaan huolissaan sirpaletyöläisistä ja muista köyhistä. (Mickelsson 2015, 273.)
- 134 Mickelsson 2015, 320.
- 135 Mickelsson 2015, 327.
- 136 Tilli 2017, 241.
- 137 Mickelsson 2015, 264.
- 138 Mickelsson 2015, 263. Mickelsson (2017, 241) arvelee, että kokoomuksen ja sosiaalidemokraattien järjestö-rakenteen erot selittyvätkin osittain niiden erilaisilla arvopohjilla – yksilöllisyyttä arvostava puolue omaksuu erilaisia käytäntöjä kuin sellainen, jossa korostetaan yhteisöllisyyttä. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, miten sosiaalidemokraateilla emopuolueen johtoelimillä on vakiintuneesti huomattavasti laajemmat oikeudet osallis-tua eduskuntaryhmän toimintaan kuin kokoomuksessa.
- 139 Mickelsson 2015, 249.
- 140 Ks. esim. Leukumaavaara 2017.
- 141 Vrt. Brown 1996, 6.
- 142 Kyseessä oli syksyllä 2017 jätetty lakialoite laiksi ulko-maalaislain 73 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdan kumoami-sesta (LA 41/2017 vp). Siinä ehdotettiin ulkomaalaislakia muutettavaksi siten, että EU- ja ETA-alueen ulkopuolelta tuleviin, Suomessa työlupaa hakeviin sovellettavasta ns. työvoiman saatavuusharkinnasta luovuttaisiin. Aloituksen allekirjoitti lopulta yli sata kansanedustajaa.
- 143 Gillespie 2012a.
- 144 Ks. Pekonen 2011, 98–99.
- 145 Schoultz 2016, 166.
- 146 Allport 1979. Allport huomasi, että toisiinsa kontaktissa olevilla ryhmillä oli enemmän taipumusta konflikteihin kuin sellaisilla, jotka pitivät toisiinsa välimatkaa. Allpor-tin ensimmäistä kertaa vuonna 1954 julkaisemaa teoriaa on vuosikymmenten mittaan arvosteltu ja kehitelty pal-jon. Allportia seuranneesta tutkimustraditiosta ks. Gilles-pie 2012b, 202–203 ja Pettigrew & Tropp 2006.

- 147 Palonen 2012, 130–131.
- 148 Palonen 2012, 130–131.
- 149 Siimes 2007. *Politiikan julkisivu* -kirja on loukatun ja loukkaantuneen ihmisen kuvaus tapahtumista, henkilöistä ja kehityskuluista, jotka johtivat politiikasta jättäytymiseen. Tällaisena sitä myös tarkastelen. Vaikka toimin itse Siimeksen vanhassa puolueessa, eduskuntaan tulin niin paljon hänen aikansa jälkeen, että teoksen hyödyntäminen aikalaiskuvauksena edellyttäisi laajempaa vertailua rinnakkaislähteisiin.
- 150 Kerttula 2015. Ks. myös Haatainen 2006, 95–97.
- 151 Vrt. Lämsä 2013, 157. Myös Yhdysvaltojen kongressiin liittyvä tutkimus on tunnistanut joitakin laajalti edustajien kesken jaettuja normeja, joiden varassa instituution toimintakyky lepää. Näitä ovat lojaliteetti kongressia kohtaan, edustajien välinen huomaavaisuus ja vastavuoroisuus, erikoistuminen, senioriteetti sekä lainsäädäntötyön ensisijaisuus edustajan työn muihin osiin, esimerkiksi julkisuuskeskusteluun, nähden. (Parker 1985a, 75–78.) Edellisten lisäksi Parker mainitsee vielä jonkinlaisen uusien edustajien harjoitteluajan, jonka merkitys oli kuitenkin hyvää vauhtia häviämässä kongressista jo 1970-luvulle tultaessa (Rohde & Ornstein & Peabody 1985, 179–181).
- 152 Kontula 2017. Parlamentaarikkojen erityiseen kokemustietoon huomiota on kiinnittänyt myös esimerkiksi Palonen (2012, 180). Poikkeuksena ovat eräät yksittäiset tutkimusta tehneet poliitikot tai politiikkaa tehneet ja siitä kirjoittaneet tutkijat, esim. Borg 2015 ja Kääriäinen 2002.
- 153 Tallberg 2009, 57–65.
- 154 Tallberg 2009, 57–65.
- 155 Sanchez-Jankowski 2002, 145–147.
- 156 Fingerroos & Jouhki 2014, 84–85; Coffey 1999.
- 157 Bate 1997, 1151–1152.
- 158 Fingerroos & Jouhki 2014, 90–91. Vrt. DeWalt & DeWalt 2002.

- 159 Anderson 2006.
- 160 Ylijoki 1998, 13–14.
- 161 Kontula 2008, 235–237.
- 162 Hirsch 1995, 73.
- 163 Nissi 2014, 336.
- 164 Vrt. Kezar 2003; Anderson 2006; Matthews 1996.
- 165 Herz & Imber 1995, viii; Kezar 2003. Toisaalta sosiaali-
tieteissä on vanha ja vahva tendenssi tehdä tutkimusta,
joka tuo altavastaajien ääntä ja kokemusta päivänvaloon.
Tähän eliitit sopivat huonosti, sillä ne eivät tarvitse so-
siaalitieteilijöitä ymmärtämään ja emansipoimaan heitä.
- 166 Vrt. Graae & Hietala 1994, 92–93.
- 167 Thomas (1995, 10–11) valittaa kohdanneensa saman-
tyyppisen ilmiön liike-elämän paljon julkisuudessa esiin-
tyvän johtoportaan haastatteluissa.
- 168 ”Even Backstages Have Backstages”, toteaa Hunter
(1995, 153) yrityksestään tavoittaa paikallisyhteisön sil-
määtekevien yhteisöllisten kulissien taakse.
- 169 Olin toiminut samoin myös aiemmassa tutkimuksessani
Olkiluodon siirtotyöläisten parissa todettuani tuolloin,
että haastattelunauhuri helposti tulkitaan potentiaalisesti
toiseksi kuuntelijaksi keskusteluun, jossa luottamuksen
pitäisi rakentua haastateltavan ja haastattelijan välille
(Kontula 2010). Myös Mykkänen (2001, 105) päätyi
eduskunnassa tekemässään etnografiassa jättämään nau-
hurin kotiin.
- 170 Hämeenaho & Koskinen-Koivisto 2014, 10.
- 171 Tallberg 2009, 175; Sanchez-Jankowski 2002, 151–152.
- 172 DeWalt & DeWalt 2002, 197–201.
- 173 Vrt. Tallberg 2009, 174.

KIRJALLISUUS

Kysely eduskuntaryhmien sihteereille (2017) Sähköpostikysely eduskuntaryhmien sihteereille siitä, millaisin perustein ryhmissä istumapaikat jaetaan 30.8. Kyselyyn vastasivat Kari Anttila (sd.), Sonja Falk (kd.), Tiina Kivinen (vihr.), Laura Rissanen (kok.) Henrik Stenbäck (r.), Seija Turtiainen (kesk.), Laura Rissanen (kok.). Minnä Kelhältä (vas.) olin saanut vastauksen jo aiemmin.

Aaltonen Pia (2003) Suomen kansanedustuslaitos vuodesta 1945: kansanedustajien aseman professionalisoituminen. Master's thesis. University of Helsinki, Department of Political Science.

Ahonen Esko (2007) Poliitiikan portaillla. Kustannus Oy Arkki, Helsinki.

Ahtonen Riitta & Keinänen Anssi (2015) Sidosryhmien vaikuttaminen lainvalmisteluun – empiirinen analyysi valio-kuntakuulemisesta. Edilex 5. Edita Publishing oy.

Allport Gordon (1979) The Nature of Prejudice. Perseus Books.

Anderson Leon (2006) Analytic Autoethnography. Journal of Contemporary Ethnography, Vol. 35, No 4.

Bate S. P. (1997) Whatever Happened to Organizational Anthropology? A Review of the Field of Organizational ethnography and Anthropological Studies. Human Relations, Vol. 50, No. 9.

- Borg Olavi (2015) Valtio-oppinut vallan kamareissa. 1960–90-lukujen politiikkaa osallistujan ja tutkijan silmin. Tallinna-kustannus Oy, Tallinna.
- Bourdieu Pierre (1996) *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste*. Harvard University Press, Cambridge.
- Bourdieu Pierre (1998) *The state nobility. Elite schools in the field of power*. Polity Press, Cambridge.
- Brown Rupert (1996) *Group Processes. Dynamics within and between Groups*. Blackwell Publishers, Oxford.
- Coffrey Amanda (1999) *The Ethnographic Self. Fieldwork and the Representation of Identity*. SAGE Publications, London.
- Davidson-Schmich Louise K. (2006) *The Origins of Party Discipline. Evidence from Eastern Germany*. *German Politics and Society*, Issue 79 Vol. 24, No. 2.
- DeWalt Kathleen M. & DeWalt Billie R. (2002) *Participant Observation. A Guide for Fieldworkers*. AltaMira Press, Lanham.
- Eduskunnan kanslia (2016) Toimintakertomus 2015.
- Eduskunnan kanslia (2017) Eduskunnan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma 2017–2019.
- Eduskunnan kansliatoimikunta (2017) Pöytäkirja 2. 23.2.
- Eduskunnan täysistunnon pöytäkirjat.
- Erkkilä Päivi & Krekola Joni (2016) *Naisten äänioikeus 110 vuotta -tietopaketti*. Eduskunnan kotisivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/tietoaeduskunnasta/kirjasto/aineistot/yhteiskunta/historia/naisten-aanioikeus-110-vuotta/Sivut/default.aspx> [7.8.2017]
- Fingerroos Outi & Jouhki Jukka (2014) *Etnologinen kenttätö ja tutkimus: metodin monimuotoisuuden pohdintaa ja esimerkkitapauksia*. Teoksessa Pilvi Hämeenaro & Eerika Koskinen-Koivisto (toim.) *Moniulotteinen etnografia*. Ethnos ry, HKI.
- Gillespie Alex (2012a) *Dialogical dynamics of trust and distrust in the Cuban Missile Crisis*. Teoksessa Ivana Marková & Alex Gillespie (toim.) *Trust and Conflict. Representation, Culture and Dialogue*. Routledge, London.

- Gillespie Alex (2012b) Concluding comment: Contact without transformation: The Context, process and content of distrust. Teoksessa Ivana Marková & Alex Gillespie (toim.) Trust and Conflict. Representation, Culture and Dialogue. Routledge, London.
- Gould Roger V. (2003) Collision of Wills. How Ambiguity about Social Rank Breeds Conflict. The University of Chicago Press, Chicago.
- Graae Kristiina & Hietala Marjatta (1994) Suullista historiaa. Veteraanikansanedustajat haastateltavina. Eduskunnan kirjasto, Helsinki.
- Haatainen Tuula (2006) Arjen kuningattaret. Ajatus Kirjat, Helsinki.
- Hakahuhta Ari (2014) Eduskunnan puhemiesneuvosto: kokoomuksen naisia ei syrjitty Ukraina-keskustelussa. Yle uutiset 13.3. <https://yle.fi/uutiset/3-7136274> [10.8.2017]
- Hazan Reuven Y. (2006) Does Cohesion Equal Discipline? Towards a Conceptual Delineation. Teoksessa Reuven Y. Hazan (toim.) Cohesion and Discipline in Legislatures. Political Parties, Party Leadership, Parliamentary Committees and Governance. Routledge, London.
- Heino Esa (2005) Uuden kansanedustajan sosiaalistumisesta eduskuntatyöhön. Oulun ja Vaasan vaalipiireistä keväällä 1999 valittujen Suomen Keskustan ensimmäisen kauden kansanedustajien kokemuksia. Pro gradu. Helsingin yliopisto, Yleisen valtio-opin laitos.
- Helsingin Sanomat (2016) Riviedustajien kapinamieli pääsi esiin eduskunnassa. Pääkirjoitus 30.10. <http://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000002927886.html> [14.8.2017]
- Herz Rosanna & Imber Jonathan B. (1995) Introduction. Teoksessa Rosanna Herz & Jonathan B Imber (toim.) Studying Elites Using Qualitative Methods. SAGE Publications, London.
- Hirsch Paul M. (1995) Tales From the Field. Learning From Researchers' Accounts. Teoksessa Rosanna Herz & Jonathan B Imber (toim.) Studying Elites Using Qualitative Methods. SAGE Publications, London.

- Hunter Albert (1995) *Local Knowledge and Local Power. Notes on the Ethnography of Local Community Elites.* Teoksessa Rosanna Herz & Jonathan B Imber (toim.) *Studying Elites Using Qualitative Methods.* SAGE Publications, London.
- Holli Anne Maria & Saari Milja (2009) Sukupuoli eduskunnan asiantuntijakuulemisissa. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta, Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. TANE-julkaisuja 11.
- Hämeenaho Pilvi & Koskinen-Koivisto Eerika (2014) *Etnografian ulottuvuudet ja mahdollisuudet.* Teoksessa Pilvi Hämeenaho & Eerika Koskinen-Koivisto (toim.) *Moniulotteinen etnografia.* Ethnos ry, Helsinki.
- Inter-Parliamentary Union (2016) Sexism, harassment and violence against women parliamentarians. <http://www.ipu.org/pdf/publications/issuesbrief-e.pdf> [20.3.2017]
- Isaksson Guy-Erik (2016) *Parliamentary Authority: Expansion and Adaptation.* Teoksessa Karvonen & Paloheimo & Raunio (toim.) *The Changing Balance of Political Power in Finland.* Santeurs Academic Press, Sweden.
- Kananen Mirja (2002) ”Vapautusta eduskuntatyöstä saavat...” Tilastollinen ja normatiivinen tarkastelu valtiopäiviltä 1970–1998. *Acta Universitatis Tamperensis* 880. University of Tampere, Tampere. <http://uta32-kk.lib.helsinki.fi/bitstream/handle/10024/67227/951-44-5402-2.pdf?sequence=1> [4.9.2017]
- Kantola Matleena (2016) Rinne Sipilälle Suomi-areenassa: Mennään Korpilammelle ja ratkaistaan soten ongelmat. *Demokraatti* 12.7. <https://demokraatti.fi/rinne-sipilalle-suomi-areenassa-mennaan-korpilammelle-ja-ratkaistaan-soten-ongelmat/> [14.8.2017]
- Karkulehto Sanna ym. (2012) *Intersektionaalisuus metodologiana ja performatiivisen intersektionaalisuuden haaste.* Naistutkimus 4.
- Karvonen Lauri (2016) *No Definite Decline. The Power of Political Parties in Finland: A Focused Analysis.* Teoksessa Karvonen & Paloheimo & Raunio (toim.) *The Changing*

- Balance of Political Power in Finland. Santeurs Academic Press, Sweden.
- Karvonen Lauri & Paloheimo Heikki & Raunio Tapio (2016) Introduction: Finland 1970–2015 – A Transformed Political Landscape. Teoksessa Karvonen & Paloheimo & Raunio (toim.) The Changing Balance of Political Power in Finland. Santeurs Academic Press, Sweden.
- Keinänen Anssi & Lehtoviita Juho (2014) Keitä kuullaan hallintovaliokunnassa? Empiirinen tarkastelu vuosien 2008–2013 valiokuntamietinnöistä. Edilex 27.
- Kerttula Suvi (2015) Zyskowicz paljasti, mitä tapahtuu, jos hän ei näe Kimmo Sasia pitkään aikaan. Ilta-Sanomat 20.4. <http://www.is.fi/vaalit2015/art-2000000912319.html> [4.5.2017]
- Kezar Adrianna (2003) Transformational Elite Interviews: Principles and Problems. Qualitative Inquiry, Volume 9 Number 3.
- Kiecolt-Glaser Janice K. & McGuire Lynanne & Glaser Ronald & Robles Theodore F. (2002) Psychoneuroimmunology: Psychological Influences on Immune Function and Health. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 2002, Vol. 70, No. 3, 537–547. <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.521.4556&rep=rep1&type=pdf> [2.8.2017]
- Kiiskinen Tenho (2015) ”Tanssikoot vaikka lampaan kanssa” – Linnan juhlien säätyläiset, saarnaajat ja hovinarrit. Suomalainen imagopolitiikka 2000-luvun iltapäivälehdissä. Pro gradu. Itä-Suomen yliopisto, yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta. http://publications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20150976/urn_nbn_fi_uef-20150976.pdf [24.8.2017]
- Kiljunen Kimmo (1998) Nahkurin orsilla. Kansanedustajana Suomessa. WSOY, Porvoo.
- Kokko Tiina (2014) Kansanedustaja Anna Kontula: Debatteissa miehet puhuvat ensin – naiset vasta miesten kahvitellessä. Yle uutiset 15.4. <http://yle.fi/uutiset/3-7192001> [25.4.2017]

- Kontula Anna (2008) Punainen eksodus. Tutkimus seksityöstä Suomessa. Like, Helsinki.
- Kontula Anna (2010) Näkymätön kylä. Into Kustannus Oy, Helsinki.
- Kontula Anna (2016) Luokkalaki. Miten Suomen lait ja viranomaiset syrjivät työväenluokkaa. Into Kustannus Oy, Helsinki.
- Kontula Anna (2017) Poliitiikka ei avaudu laskimella. Poliitiikka 59:4.
- Kontula Anna & Hämäläinen Taneli (2015) Paperiton, älä sairastu – puheita universaalin terveydenhuollon puolesta. KSL, Helsinki.
- Korkein hallinto-oikeus, päätös 2016:5423.
- Koskimaa Vesa J. (2016) Intra-Party Power: The Ascendancy of Parties' Public 'Face'. Teoksessa Karvonen & Paloheimo & Raunio (toim.) The Changing Balance of Political Power in Finland. Santeurs Academic Press, Sweden.
- Kuusipalo Jaana (2011) Sukupuolittunut poliittinen edustus Suomessa. Väitöskirja. Tampereen yliopisto, johtamiskorkeakoulu. <http://tampub.uta.fi/handle/10024/66753> [16.8.2017]
- Kääriäinen Seppo (2002) Sitä niittää, mitä kylvää: keskustan strategiset valinnat 1964–2001. Doctoral dissertation. University of Helsinki, Department of Political Science.
- Kääriäinen Seppo (2015) Meikäläisen mukaan. Kustannus-osakeyhtiö Teos, Helsinki.
- Laakso Maria (2008) Ulkoasiainvaliokunta – kansanedustajien eliitti: vertaileva eliittitutkimus vuosien 1975 ja 2008 eduskunnan ulkoasiainvaliokunnista. Master's thesis. University of Helsinki, Department of Political Science.
- Leukumaavaara Jenni (2017) Vihreiden puoluekokoukseen odotetaan kävijäennätystä ja 7 muuta faktaa puoluekokouksesta. Vihreä lanka 16.6. <http://www.vihrealanka.fi/uutiset-kotimaa/vihreiden-puoluekokoukseen-odotetaan-k%C3%A4vij%C3%A4enn%C3%A4tyst%C3%A4-ja-7-muuta-faktaa> [15.8.2017]
- Liddle Joanna & Michielsens Elisabeth (2000) Gender, Class and Public Power. Teoksessa Mino Vianello & Gwen Moore

- (toim.) Gendering Elites. Economic and Political Leadership in 27 Industrialised Societies. MacMillan Press, Houndmills.
- Linna Antti (2018) Puhenlinhaastattelu täysistuntosalikäytännöistä 17.1.
- Liu Cong & Spector Paul E. & Shi Lin (2007) Cross-national job stress: a quantitative and qualitative study. *Journal of Organizational Behavior* 28.
- Liukkonen Nelli (2013) Asiantuntijat eduskunnassa. Asian-tuntijakuulemiset kolmessa eduskunnan valiokunnassa. Pro gradu -tutkielma, Johtamiskorkeakoulu, Tampereen yliopisto.
- Lohilahti Oona (2017) Lobbaus tulee usein sisäpiiristä. *Helsingin Sanomat* 25.7.
- Lämsä Riikka (2013) Potilaskertomus. Etnografiaa potiluudesta sairaalaosaston käytännöissä. THL, Tutkimus 99.
- Marková Ivana (2012) Conflict and trust in dialogical perspective. Teoksessa Ivana Marková & Alex Gillespie (toim.) *Trust and Conflict. Representation, Culture and Dialogue*. Routledge, London.
- Marttila Annamaria (2014) Tutkijan positiot etnografisessa tutkimuksessa – kentän ja kokemuksen dialoginen rakentuminen. Teoksessa Pilvi Hämeenaro & Eerika Koskinen-Koivisto (toim.) *Moniulotteinen etnografia*. Ethnos ry, HKI.
- Matthews Donald R. (1966) *U.S. Senators and Their World*. The University of North Carolina Press, Chapel Hill.
- Messner J. J. toim. (2017) *Fragile States Index 2017*. The Fund for Peace. <http://fundforpeace.org/fsi/2017/05/14/fragile-states-index-2017-annual-report/951171705-fragile-states-index-annual-report-2017/> [4.8.2017]
- Mickelsson Rauli (1999) Samanlaiset ja erilaiset puolueet. *Turun yliopiston julkaisuja, sarja C, osa 153*. Turun yliopisto, Turku.
- Mickelsson Rauli (2015) Suomen puolueet. Vapauden ajasta maailmantuskaan. Vastapaino, Tampere.
- Mykkänen Juri (2001) Inside Rationality: The Division of Labour in a Parliamentary Party Group. *The Journal of Legislative Studies*, Vol. 7, No. 3.

- Mykkänen Juri (2010) Keskusteleva edustaminen ja luottamus eduskunnassa. *Politiikka* 52:3.
- Mäkisalo-Ropponen Merja (2014) Roolit työyhteisössä ja poliittisessa päätöksenteossa. Teoksessa Korhonen Pekka & Airaksinen Raija (toim.) Hyvä hankaus 2.0. Taideyliopisto, Kokos-julkaisusarja 1.
- Neale Jenny (2000) *Family Characteristics*. Teoksessa Mino Vianello & Gwen Moore (toim.) *Gendering Elites. Economic and Political Leadership in 27 Industrialised Societies*. MacMillan Press, Houndmills.
- O'Neill Brenda & Stewart David K. (2009) Gender and Party Political Leadership in Canada. *Party Politics*, VOL 15. No. 6 pp. 737–757. <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1354068809342526> [11.8.2017]
- Niemi Hertta (2010) Managing the "Golden Cage". An Ethnographic Study of Work, Management and Gender in Parliamentary Administration. Publications of the Hanken School of Economics, Nr 218, Helsinki.
- Niemi Mari K. (2016) Gender Equality Achieved? Women in Finnish Politics. Teoksessa Karvonen & Paloheimo & Raunio (toim.) *The Changing Balance of Political Power in Finland*. Santeurs Academic Press, Sweden.
- Nissi Kaisa (2014) Etnografisia reflektioita sairaanhoidon kentältä. Teoksessa Pilvi Hämeenaro & Eerika Koskinen-Koivisto (toim.) *Moniulotteinen etnografia*. Ethnos ry, Helsinki.
- Noponen Martti (1964) Kansanedustajien sosiaalinen tausta Suomessa. *Politiikan tutkimuksia* 6. Valtiotieteellinen yhdistys, Helsinki.
- OECD (2010) *Better Regulation in Europe: Finland*. <http://www.oecd.org/gov/regulatory-policy/45090005.pdf> [4.2.2017]
- Palonen Kari (2012) Parlamentarismi retorisena politiikkana. Vastapaino, Tampere.
- Parker Glenn R. (1985a) *Congressional Norms: Development and Change*. Teoksessa Glenn R. Parker (toim.) *Studies of Congress*. Congressional Quarterly Inc., Washington.

- Parker Glenn R. (1985b) Conflict and Consensus in Congressional Committee Decision Making. Teoksessa Glenn R. Parker (toim.) Studies of Congress. Congressional Quarterly Inc., Washington.
- Parviainen Aapo (2014) Mediassa paras ekonomisti on pankkiekonomisti. Kansantaloudellinen aikakauskirja 4. <http://www.taloustieteellinenyhdistys.fi/wp-content/uploads/2014/12/KAK42014Parviainen.pdf> [25.4.2017]
- Patzelt Werner J. (2006) Party Codesion and Party Discipline in German Parliaments. Teoksessa Reuven Y. Hazan (toim.) Cohesion and Discipline in Legislatures. Political Parties, Party Leadership, Parliamentary Committees and Governance. Routledge, London.
- Peltomäki Tuomas (2013) Heitä eduskunta kuuntelee. Elinkeinoelämän suu on lähellä eduskunnan korvaa. Helsingin Sanomat 28.4.
- Pekonen Kyösti (2011) Puhe eduskunnassa. Vastapaino, Tampere. S. 53.
- Pettigrew Thomas F. & Tropp Linda R. (2006) A Meta-Analytic Test of Intergroup Contact Theory. Journal of Personality and Social Psychology, 2006, Vol. 90, No. 5, 751–783. http://www.iacp.org/sites/default/files/pettigrew_tropp_2006_contact_theory_0.pdf [8.8.2017]
- Pitkänen Ville & Niemi Mari K. (2016) Hallitsematon ja houkutteleva media. Yhteiskuntatieteilijöiden näkemyksiä julkisesta asiantuntijuudesta. Yhteiskuntapolitiikka 1. <http://www.julkari.fi/handle/10024/130002> [25.4.2017]
- Pondy Louis R. (1992) Reflections on organizational conflict. Journal of Organizational Behavior, vol. 13, 257–261.
- Pöyhtäri Reeta, Haara Paula & Raittila Pentti (2013) Vihapuhe sananvapautta kaventamassa. Tampere University Press, Tampere. http://www.hssaatio.fi/wp-content/uploads/2013/11/Vihapuhe-sananvapautta..versio_PAINOVERSIO_21.10.13.pdf [27.3.2017]
- Ristamäki Juha (2016) Kansanedustajien käytös Ruotsin-vierailulla johti puhemiehen nuhteluihin. Ilta-lehti 18.11.

- http://www.iltalehti.fi/uutiset/201611182200028890_uu.shtml [12.2.2017]
- Rohde David W. & Ornstein Norman J. & Peabody Robert L. (1985) *Political Change and Legislative Norms in the U.S. Senate, 1957–1974*. Teoksessa Glenn R. Parker (toim.) *Studies of Congress*. Congressional Quarterly Inc., Washington.
- Rosanvallon Pierre (2013) *Demokraattinen oikeutus. Puolueettomuus, refleksiivisyys, läheisyys*. Vastapaino, Tampere.
- Ruostesaari Ilkka (2016) *Vertical and Horizontal Mobility of the Finnish Political Elite*. Teoksessa Karvonen & Paloheimo & Raunio (toim.) *The Changing Balance of Political Power in Finland*. Santeurs Academic Press, Sweden.
- Sánchez-Jankowski Martín (2002) *Representation, Responsibility and Reliability in Participant-Observation*. Teoksessa Tim May (toim.) *Qualitative Research in Action*. SAGE Publications, London.
- Savolainen Jani (2015) *Kansanedustajien keski-ikä säilyy ennallaan*. MTV uutiset 20.4. <https://www.mtv.fi/uutiset/kotimaa/artikkeli/kansanedustajien-keski-ika-tippuu-reippaasti/5011710#gs.vZ7PjrE> [19.11.2017]
- Schultz Åsa von (2016) *Passing through the Eye of the Needle – Individual Electoral Success in Finnish Parliamentary Elections*. Teoksessa Karvonen & Paloheimo & Raunio (toim.) *The Changing Balance of Political Power in Finland*. Santeurs Academic Press, Sweden.
- Searing Donald D. (1994) *Westminster's World. Understanding Political Roles*. Harvard University Press, London.
- Siimes Suvi-Anne (2007) *Politiikan julkisivu*. Otava, Helsinki.
- Skeggs Beverly (2014) *Elävä luokka*. Vastapaino, Tampere.
- Soini Timo (2014) *Peruspomo*. WSOY, Helsinki.
- Sundqvist Vesa (2007) *Anne Berner kiilasi eduskunnan tulo-kärkeen – katso listalta kaikkien 200 kansanedustajan tulot*. YLE uutiset 1.11. <https://yle.fi/uutiset/3-9911394> [15.1.2018]
- Tallberg Teemu (2009) *The Gendered Social Organisation of Defence. Two Ethnographic Case Studies in the Finnish*

- Defence Forces. Publications of the Hanken School of Economics 193, Helsinki.
- Tilli Jouni (2017) Miten puhumme, kun puhumme politiikkaa. Atena, Keuruu.
- Thomas Robert J. (1995) Interviewing Important People in Big Companies. Teoksessa Rosanna Herz & Jonathan B Imber (toim.) Studying Elites Using Qualitative Methods. SAGE Publications, London.
- Turja Timo (2007) Parlamentaariset puhetyylit eduskunnan täysistunnossa. *Politiikka* 49:3.
- Turunen Salla (2017) Ministers and Female Ministers: Reproduction of Masculinity in Political Leadership A Case Study of Finland. Pro Gradu. Lund University, Faculty of Social Sciences. <http://www.lu.se/lup/publication/8907345> [16.8.2017]
- UN Women (2014) Politiikka on vaarallinen laji naisille Etelä-Aasiassa. Uutiset 15.5. <https://www.unwomen.fi/uutiset/politiikka-vaarallinen-laji-naisille-etela-aasiassa/> [20.3.2017]
- Uosukainen Riitta (2004) Nuijanisku pöytään. Hajamietteitä intohimosta, vallasta ja sivistyksestä. Otava, Helsinki.
- Urpilainen Jutta (2011) Rouva puheenjohtaja. WSOY, Helsinki.
- Valtioneuvoston kanslia (2011) Poliittisen päätöksenteon tietopohjan parantaminen – tavoitteet todeksi. Politiikka-toimien vaikuttavuusarvioinnin kehittämistyöryhmän loppuraportti. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 8. http://vnk.fi/documents/10616/622966/J0811_Poliittisen+p%C3%A4%C3%A4t%C3%B6ksenteon.pdf/4ea23e0a-a322-4e4f-b65b-9f7b9e29fd19?version=1.0 [2.2.2017]
- Valtiontalouden tarkastusvirasto (2013) Lainvalmistelun laatu ja kehittämistarpeet. Valtiontalouden tarkastusviraston selvitykset 3. https://www.vtv.fi/files/3637/3_2013_Selvitys_lainvalmistelun_laadusta_ja_kehittamistarpeista.pdf. [2.2.2017]
- Vanhanen Matti (1995) Ensimmäinen kausi. Tummavuoren kirjapaino oy, Vantaa.

Venho Tomi (2015) Rahastaa, ei rahasta, rahastaa – suomalaisen vaalirahoituksen seuranta tutkimus. Kunnallisalan tutkimussäätiön tutkimusjulkaisuja 94, Sastamala. <http://kaks.fi/wp-content/uploads/2015/11/Rahastaa-ei-rahasta-rahastaa.pdf> [27.3.2017]

Wilmot William W. & Hocker Joyce L. (2001) Interpersonal Conflict. Sixth Edition. McGraw-Hill Higher Education, New York.